

Mirela-Ioana Borchin

ETERN, ÎNTR-O ETERNĂ NOAPTE-ZI

EDITURA
MIRTON

ETERN,
ÎNTR-O ETERNĂ
NOAPTE-ZI

Mirela-Ioana Borchin

© Pentru Prefață: *Iulian Chivu.*

© Pentru text: *Mirela-Ioana Borchin și Eugen Dorcescu*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
BORCHIN, MIRELA-IOANA

Etern, într-o eternă noapte-zi / Mirela-Ioana Borchin. –
Timișoara : Mirton, 2016.

ISBN 978-973-52-1659-7

821.135.1-4

Mirela-Ioana Borchin

ETERN, ÎNTR-O ETERNĂ NOAPTE-ZI

Eseu hermeneutic

în dialog

cu Poetul EUGEN DORCESCU

(Prefață IULIAN CHIVU)

EDITURA MIRTON
Timișoara, 2016

Coperta I:

Eugen Dorcescu, Lugoj, 29 iunie 2016. Instantaneu realizat de scriitoarea Dana Gheorghiu.

Coperta a IV-a:

Mirela-Ioana Borchin, Timișoara, 12 mai 2015. Instantaneu realizat de studenta Anișoara Violeta Cîra.

Notă explicativă

Această carte s-a scris din motive variate, dintre care se cuvin a fi menționate, într-o ordine aleatorie: multiplicarea și diversificarea instrumentelor de abordare a unei opere literare; valorificarea convorbirilor cu Poetul Eugen Dorcescu, înregistrate de mine în perioada 1 iulie 2015 – 31 iulie 2016, într-un text interpretativ incitant, dinamic și consistent; introducerea interviului în cercetările mele de lingvistică aplicată, datorită rolului său în obținerea de informații; perspectiva, mai mult sau mai puțin apropiată, a monografierii creației marelui scriitor timișorean, care, din 1 august 2014, este cetățean de onoare al orașului de pe Bega etc.

Pentru intitlarea eseului DESPRE FERICIRE, a fost utilizat un vers din poemul lui Eugen Dorcescu *În codrii fără capăt*, în ideea că enunțul „Etern, într-o eternă noapte-zi” reflectă, concentrat și memorabil, crezul său artistic.

„Eseul hermeneutic în dialog” – gen hibrid, ivit la granița dintre eseu și interviu – este structurat în zece capitole tematice, concepute astfel încât să evidențieze numeroase aspecte ale implicării Poetului în scrierea și analiza operei sale. Fiecare capitol aduce în dezbatere tema indicată între paranteze, care constituie o componentă fundamentală a ceea ce înseamnă, în momentul de față, cercetarea liricii dorcesciene. Temele sunt concordante, admit diverse recurențe, la intersecția cărora ies la iveală conceptele-cheie, definitorii pentru originalitatea unei gândiri complexe și a unei enunțări artistice distinctive, care încununează cinci decenii de creație. Ori de câte ori fluxul discuției a ocazionat referirea la anumite poeme, acestea au fost citate integral. Materialul ilustrativ a

fost preluat din antologia *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*, Timișoara, Ed. Eurostampa, 2015; și din revista „Portal Măiastra” XII (2016), nr. 1 (46), p. 29, unde au fost publicate poemele scrise ulterior (*Avatar, El Caballero*).

Numele interlocutorilor – Mirela-Ioana Borchin și Eugen Dorcescu – sunt indicate de abrevierile M.-I.B. și E.D.

Cu prudență, se poate afirma că, prin problematică, viziune și calitate, prezentul demers continuă și dezvoltă semnificativ, grație colaborării sistematice cu Poetul, eseul meu *Eugen Dorcescu sau vocația vectorială a Nirvanei*, consolidând o direcție hermeneutică în exegeza dorcesciană.

M.-I. B.

Prefață

Interviul, literar sau jurnalistic, își revendică, neîndoielnic, identitatea ca gen, și într-un caz, și în altul, mai înainte de toate, prin relevanță; personalitatea intervievatului, abil provocată, fiind singura în măsură să confirme sau să infirme supoziții, teze, subtilități și, de ce nu, intenții, teorii, speculații. Practicat în literatură din vechime, el, astăzi mai mult ca oricând, scurtează căi rătăcitoare, spulberând ipoteticul și misteriosul, iar celui care reverberează prelung la remanențele lecturii îi iluminează orice nepătruns. Asta vrea și reușește să facă în chip elevat conf. univ. dr. Mirela-Ioana Borchin, de la Literele Universității timișorene, printr-un *eseu hermeneutic în dialog cu Poetul Eugen Dorcescu*, intitulat *ETERN, ÎNTR-O ETERNĂ NOAPTE-ZI*, remarcabilă carte de interviuri, după ce a izbutit, nu de mult, o ediție critică¹ a operei cunoscutului poet timișorean. Libertatea autorului de a alege tema, cunoașterea fără aproximări a personalității intervievate, documentarea și profunzimea înțelegerii operei, modalitățile abordării sunt doar câteva dintre condițiile sensibil esențiale ale genului. Precăderea unora sau altora se repercutează nemijlocit în finalizările colocuției, în estetica ei. Așa se explică șarmul *Convorbirilor* Ioanei Revnic² cu Alex. Ștefănescu și tot așa se explică investigațiile hermeneutice din cartea Mirelei-Ioana Borchin. După substanțialul eseu conexiv din *Nirvana*³, autoarea constată că ar mai fi câte ceva de spus, că dialogul cu Eugen Dorcescu ar putea continua dincolo de poetica treptelor – o aplicată

¹ *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*, Ed. critică de Mirela-Ioana Borchin, Timișoara, Ed. Eurostampa, 2015.

² Ioana Revnic, *Convorbiri cu Alex. Ștefănescu*, București, Ed. Alfa, 2013.

³ *Eugen Dorcescu sau vocația vectorială a Nirvanei*.

trimitere la perspectiva hiperlucidității metafizice, a cuprinderii *arbi-* în *arbe-* și invers – și că fericirea poetului⁴ nu se poate concepe decât în libertatea lui, în receptare, în spirit; modalitatea cea mai relevantă, iată, fiind interviul. Poate că premisele întregii cărți de *interviuri* a Mirelei-Ioana Borchin se concentrează în teza formulată de poet, atunci când își proclamă identitatea: „Eu nu sunt nici teolog, nici filosof; eu sunt poet”, deși poezia lui Eugen Dorcescu, în metafizica ei, nu poate ocoli nici onticul, nici epistemicul. Dumnezeu lui, mărturisit cu fervoare, se relevă dincolo de religie, într-un numinos hibrid. El este un El Shaddai, care remodelează adânc în spirit: „De câte ori v-a omorât El Shaddai?” (întreabă autoarea – n.n.). „De multe ori. Cel mai recent, când mi-a luat-o pe Olimpia-Octavia. Oricum, de fiecare dată când am fost mai mult duh decât carne.”⁵ Între revelație și epistemă, pentru poet primează cunoașterea prin suferință⁶ și, pe culmile ei, are loc revelația⁷ desăvârșită, care nu anihilează, ci comunică în chip abisal. Așadar, interviurile Mirelei-Ioana Borchin, aproape uneori de spiritul *Dialogurilor* platoniciene, vin să confirme, în acord cu poetul, ceea ce, sintetic, se consemna în eseul din ediția critică. Prea puțin contează dacă autoarea a avut în intenție o carte de interviuri, dar demersul lor exploratoriu

⁴ „O, nefericitul de mine! O, Dumnezeul meu preaiubit! Cât de crunt m-ai făcut/ să-nșeleg! Cât de crunt m-ai trezit!” (*Nirvana*, 11).

⁵ V (*Despre libertatea Poetului*), p. 75.

⁶ „Cea mai sigură/ cale către/ cunoaștere/ e suferința.” (*Moartea tatălui*).

⁷ „N-a fost cu neputință. N-a fost greu./ Aseară am vorbit cu Dumnezeu./ La fel de clar, de simplu, de senin,/ Cum ai tăifăsuși cu un vecin.../ E drept că El tăcea. Sau, mai curând,/ Iradia în fiecare gând,/ În fiecare șoaptă și impuls,/ În fiecare zbatere de puls./ Doar eu grăiam. Și iată că, treptat,/ Discursul în tăcere s-a mutat,/ Tăcerea s-a umplut de sens și țel,/ Tăcerea era drumul către El./ Așa-I vorbeam. Spunându-I tot, deschis,/ Așa-I vorbeam: Abis lângă abis.” (*În tăcere*; vol. *Biblice*).

evidențiază contiguitate ideatică și algoritm analitic aplicat, structurat pe niveluri constitutive care, cu atât mai mult, fac utilă apariția editorială. Cele zece titluri din sumar o confirmă: *Despre avatar, Despre forma poetică, Despre asocierea marilor religii, Despre O arhi-amintire, Despre libertatea poetului, Despre receptare, Despre un proiect de cercetare semiotică, Despre Shunyata, Despre Bătrân, Despre beatitudine și spirit*. Volumul stă sub semnul unui motto ales cu inspirație din discursul poetului, prilejuit de lansarea ediției critice, la care am făcut trimitere mai sus, și care vizează fericirea desăvârșirii artistului în operă: un *topos karatos*, dincolo de materie și spirit, unde ființa tinde spre eul profund al Ființei, percepute după o *filosofie compozită*, la interferența dintre vacuitate și El Shaddai, asupra căreia Mirela-Ioana Borchin insistă suficient mai apoi. Se știe însă că un interviu reușit este o operă colectivă, în care autorului îi revine, firește, gloria, numai prin răspunsurile pe care le primește, dar pe care le-a provocat prin tehnici de valorificare a întrebării. În cazul Mirelei-Ioana Borchin, chiar dacă l-ar fi cunoscut pe Eugen Dorcescu numai cu ocazia realizării ediției critice *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*, e ușor de presupus că se poate angaja cu acesta în interviuri documentate, interesante. Or, și așa, reperele dialogului, formularea întrebărilor, conducerea discuțiilor presupun o stăpânire riguroasă a tehnicilor interviului: stabilirea scopurilor, a tipologiei întrebărilor, conceperea acestora, evidențierea cauzalităților etc. Sunt excluse, deci, din start, întrebările închise, întrebările dirijate, întrebările nesincere, sibilnice, se evită blocajele și doar rareori se ajunge la nevoia clarificării punctelor de vedere, ceea ce, implicit, dă vioiciune dialogului: „E.D.⁸: [...] Dacă țin minte bine, la început tu nu ai fost foarte entuziasmată de ea [despre *arhi-amintire* – n.n.], dar,

⁸ Eugen Dorcescu.

treptat, te-ai tot apropiat, până la stadiul de acum. M.-I.B.⁹: Cum nu am fost entuziasmată?!... Am considerat-o artă poetică. Coagula toate poeziile Dumneavoastră cu spiritul ei... E.D.: Ai fost, dar parcă nu o situai neapărat între cele de frunte.”¹⁰ De regulă, dialogul decurge calm, printr-un ritm dictat de preambul și precăderea interpretărilor sclipește evident: „Poezia Dumneavoastră trebuie reevaluată, fiindcă sunteți un Poet ascendent, cu semnificative volume apărute după 2000, despre care este imperativ să se pronunțe specialiștii. În Spania, ați fost promovat începând din 2008. Interesant este că v-a recomandat hispanicilor tot Virgil Nemoianu, cel ce vă considera unul dintre cei mai importanți poeți români contemporani.”¹¹ Răspunsurile urmează cu același calm relevant: „Întâlnirea cu mediul literar și universitar hispanic poate părea de-a dreptul providențială. Un eseu al Profesorului Virgil Nemoianu a fost publicat de o revistă spaniolă și, instantaneu, mi s-au cerut texte, ba chiar mi s-a propus să mi se traducă acolo un volum. Am fost onorat de propunere. Și am publicat *El camino hacia Tenerife*, în tălmăcirea minunatului meu prieten, poetul, eseistul și profesorul Coriolano González Montañez.”¹² Mirela-Ioana Borchin simte uneori nevoia de a extinde informațiile și atunci, fără a divaga, adaugă doar: „Care v-a luat și un interviu, v-a tradus, a scris eseuri despre *Poemas del Viejo* și despre *Las Elegías de Bad Hofgastein*, a învățat limba română. E inimaginabilă devoțiunea lui. Motivată de convingerea că a descoperit un mare Poet.”¹³ Suficient ca Eugen Dorcescu să completeze cu precizări pertinente și importante, nu

⁹ Mirela-Ioana Borchin.

¹⁰ IV (*Despre O arbi-amintire*), p. 68.

¹¹ VI (*Despre receptare*), p. 104-105.

¹² *Ibidem*, p. 105.

¹³ *Ibidem*.

doar pentru poet: „Trebuie spus că inițiativa a aparținut, întotdeauna, spaniolilor, începând cu Rosa Lentini, care a dorit să-mi citească poemele traduse în franceză. Au urmat alții. Spre exemplu, poetul, eseistul și profesorul Andrés Sánchez Robayna, după ce a citit *El camino hacia Tenerife*, mi-a scris pentru a-mi cere să-i trimit toată poezia mea în spaniolă. Și mi-a prefațat al doilea volum, *Poemas del Viejo*, publicat de poeta Rosa Lentini, în Editura Igitur, din Montblanc, Tarragona. Această prefață, preluată la scurt timp de revista argentiniană „Analecta Literaria”, al cărei editor principal este Doamna Mónica Delia Pereiras, va rămâne un reper în exegeza poeziei mele.”¹⁴ Mirela-Ioana Borchin este atentă ca întrebările să asigure continuitatea ideilor și, după caz, ele sunt când explorative¹⁵ (preponderent ale determinării), când recurente¹⁶ (sau de autoreglare) și chiar de etichetă¹⁷ (simple constatări care direcționează tacit). Nivelul de cunoaștere reciprocă a colocutorilor și a subtextului poetic conduce spre un nivel de exprimare în consecință, colocuția implicând acordul registrelor, ca de pildă:

¹⁴ IV (*Despre receptare*), p. 105.

¹⁵ M.-I.B.: „Taina e mai puternică decât cuvântul care o ascunde??? Așa cum sugerați în finalul din *Ecclesiast*?” VIII (*Despre Shunyata*), p. 125.

¹⁶ M.-I.B.: „Așa am și spus în eseu. Cu alte cuvinte. Și cu încuviințarea Dumneavoastră. Un alter-ego nu putea fi insensibil la avataruri.” E.D.: „Nu am o înțelegere clară asupra Bătrânului, nu m-am gândit și mi-e greu să mă fixez pe o calificare a personajului. Eu cred însă că tu ai dreptate, cu precizarea că Bătrânul ar putea fi asemănat, și e firesc să fie asemănat, cu cei ce își gândesc existența – de oricând și de pretutindeni. Se distinge de avataruri, care nu sunt, neapărat, entități reflexive. Ele SUNT și ACȚIONEAZĂ, după cum le e firea. Bătrânul mai întâi gândește, apoi este. Avatarurile sunt.” IX (*Despre Bătrân*), p. 135.

¹⁷ M.-I.B.: „Învățătura vi s-a transmis cândva, în ascendența Dumneavoastră. De fapt, e irrelevant cine a fost avatarul cui, dacă suspendăm factorul temporal.” VIII (*Despre Shunyata*), p. 124.

„M.-I.B.: Poemele în care apare Atotputernicul sunt limpezi și luminoase, ca un cer de vară... Și câtă ușurință a rostirii, câtă inocență, în toate acestea! E.D.: Întâlnirea cu Domnul în pridvor? E aidoma celei din Poiană („Domnul străbate Poiana”) sau celei din zori, tot din Poiană („urma Lui”). E clipa revelației, precum în poezia ce se încheie cu versul „Șoptind, ca ucenicul: *Domnul este!* (Cf. *Evanghelia după Ioan*, 21).”¹⁸ Însă, dincolo de aceste aspecte, să le spunem tehnice, care scapă de regulă ochiului nevizat și asupra cărora nici noi nu insistăm mai mult, în cartea Mirelei-Ioana Borchin strălucesc analizele – ca demers și sintezele – ca orizont, de aceea subtitlul ei, *Eseu hermeneutic în dialog cu Poetul Eugen Dorcescu*, se cere considerat cum se cuvine, fiindcă, *de facto*, poetul Eugen Dorcescu este coautor al *eseului* dialogat, o observație ce se cere consemnată cu onestitate. Întregul este o singură partitură, comprehensiunea își are incidența în contiguitățile colocuției, argumentele – covârșitor-persuasive – întemeiază inferențe care nu prisosesc, cu atât mai mult când se statornicesc în metatext. Iată de ce rezervăm acestui fapt în continuare spațiul cuvenit și, chiar dacă reluăm ideea, merită să o facem: fiecare interviu are suficientă identitate, exprimată în titlu, dar, toate la un loc, realizează ceea ce reține subtitlul cărții, adică un *eseu hermeneutic* în dialog cu poetul. În deschiderea acestuia, Mirela-Ioana Borchin decide să vorbească *despre avatar* cu o falsă vanitate: [...], „De pildă, am vrut să înțeleg poetica avatarurilor, care irigă cu mister lirica dorcesciană. Cum de nimeni, în afara mea, nu s-a referit la ea?” Și este adevărat: prea puțini s-au apropiat înaintea Mirelei-Ioana Borchin de acest subiect, deși despre poezia lui Eugen Dorcescu s-a scris destul de mult și cu temei. „Eu am aflat că aceste umbre se numesc *avataruri* (sau, mai rar, *avatare*, ori *avatare*), după ce le-am căutat ani întregi, după ce

¹⁸ X (*Despre beatitudine și spirit*), p. 142-143.

le-am descoperit”, ele fiind, de fapt, o străveche dimensiune psihologică, abia recent intrată în atenția mentalului colectiv, mărturisește poetul. Din deschiderea acestui *interviu*, se face o apreciere generală a operei poetice dorcesciene, ceea ce a determinat, cu siguranță, așezarea lui la începutul sumarului: „Din punct de vedere semiotic, vă aflați într-o paradigmă postromantică. Toate simbolurile sunt negate, sfărâmate în mii de bucăți și reconfigurate. Poezia nu se oprește la inversarea polilor, ci revalorizează unitatea acestora: [...] În poezia Dumneavoastră se amestecă femininul cu masculinul, când, cum. De exemplu: lupul Dumneavoastră e puternic, superior, masculin; însă nu mușcă, nu sfâșie, nu atacă, nu se apără. Nu e de temut. Se retrage, face o mișcare feminină; în context, asta e soluția cea mai înțeleaptă, deci masculină.¹⁹ De asemenea, cavalerul, războinic, supradeterminat de arme, de conflict, e și trubadur. Sigur că și trubadurul e un inițiat, e creator, dar nu de cântece de luptă, ci de cântece de amor.”²⁰ Uluirea colocutoarei de a descoperi mecanismele subtile ale trăirii poetice, de a le scoate din inefabil conduce spre „conștiința lucidă care ne separă de noi înșine și cea supralucidă care ne readuce în noi înșine”, în contextul unor paradoxuri, dincolo de care totul e vacuitate, libertate, iluminare, Nirvana, El Shaddai – nonconvenționalul, nondiferențierea²¹. Surjectivitatea ideilor accede spre piscurile metafizicului, cu predilecție în interviul despre asocierea marilor religii (III), în cel despre Shunyata (VIII), ori în cel despre Bătrân (IX). Pe de altă parte, dar pe aceleași temelii textuale și în aceleași întemeieri ale reflectării, se situează

¹⁹ „În 1 decembrie, la data când am luat acest interviu, Eugen Dorcescu nu scrisese încă recentul *Avatar*, în care lupul, feroce, corespunde arhetipului cultural” (n. – M.-I.B.).

²⁰ I (*Despre avatar*), p. 24.

²¹ IV (*Despre O arhi-amintire*), p. 59-72, *passim*.

discuțiile despre forma poetică (II), despre libertatea Poetului (V), despre un proiect de cercetare semiotică (VII) și, nu în ultimul rând, cele despre receptare (VI). Eseul final, despre beatitudine și spirit (X), *coronat opus*, fără îndoială. Primul dialog, cel despre avatar, deschide către toate celelalte. Prin plurivalența lui, avatarul, cu etimologia lui în religiile hinduse, trimite, prin semnificantul și semnificațiile, care l-au consacrat ca simbol, spre reîncarnări succesive, spre surprinzătoare modalități de penitență, sau chiar spre începuturile epifaniei, spre proto-epifania orientală. Mirela-Ioana Borchin identifică, așadar, în poezia lui Eugen Dorcescu, reflexe ale opțiunilor sale pentru cultura orientală, pentru reprezentări din hinduism și buddhism, care se conjugă, alături de cele din marile religii occidentale, în conștiința care nu poate fi neant și nu poate fi stinsă; de pildă, și Apocalipsa vorbește despre continuitate prin Cartea vieții veșnice. Discuțiile în metatextual ating probleme spirituale înalte, sensibile chiar, fără a fi simple divagații erudite: „E.D.: Asta e altceva. [...] Or, religia e cult. [...] Buddhismul nici nu neagă, nici nu afirmă existența unui creator, în timp ce *Biblia* vorbește de un început, de Creația lui Dumnezeu. Dar există și alte diferențe importante.”²² Potrivit spiritului creștin, Mirela-Ioana Borchin știe că „omul religios își găsește în textele sacre speranța că există o cale spre zeu, spre binele suprem, dorindu-și ca, măcar prin ritual, prin rugăciune, să fie într-o relație cu acesta”, însă poetul se identifică într-o diferențiere: „Religia e calea instituționalizată spre zeu. Misticismul e calea individuală, a fiecăruia, e o relație nemijlocită cu zeul.” Cu care zeu, însă? Cu unul necontroversat, cu un zeu al începuturilor, revelat patriarhilor ca El Shaddai, nume canaanean, cu rădăcini în Sumer, probabil un zeu al munților. Or, căutarea aceasta nu se face în scop cultic, ci pentru a împăca zeul cu eul

²² III (*Despre asocierea marilor religii*), p. 50.

Însuși, un lucru imposibil ca atare, atât pentru creștin, cât și pentru buddhist, posibil însă la zeul începuturilor, care nu face diferențe: El Shaddai. Discuția se detaliază cât se poate de interesant cu evocarea unor amănunte, cum ar fi citarea îndemnului adresat de Buddha discipolilor săi: *Nu sunt eu lumina voastră. Fiți propria voastră lumină!*²³ Simultan, îmi vin în minte trei versete din Evanghelia după Matei 5.14-16: *Voi sunteți lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârful de munte să se ascundă. Nici nu aprind făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic, și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, așa încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri.* Eugen Dorcescu preia anumite orientări din buddhism, după cum îi mărturisește interlocutoarei sale, dar nu a renunțat la convingerea că această lume este totuși creație și, cu toate acestea, mărturisește „o religiozitate independentă, o sinteză, sau un misticism sincretic, de fapt, o metafizică”, elaborată îndelung: „S-a și vorbit de influențe reciproce între creștinism și buddhism. Buddhiștii au studiat atent *Noul Testament, Predica de pe Munte* (care este, de fapt, *Legea creștină*) și au spus despre creștinism că e adevărat, că e un buddhism... încă nedeșăvârșit.”²⁴ Discuțiile Mirelei-Ioana Borchin cu Eugen Dorcescu, de fiecare dată pe suportul poeziei acestuia, la nevoie cu reproduceri de text, sunt captivante, deschise intervențiilor, chiar și controverselor. „Întrebărilor li se răspunde, în creștinism, prin revelație; în buddhism, prin iluminare, prin trezire. E vreo diferență? Doar că buddhiștii spun că și revelația vine din noi înșine, nu ne e trimisă din afară.”²⁵ Teologia creștină însă, cum știm, susține cunoașterea apofatică alături de cea catafatică și de revelație. Poetul, așa cum se

²³ III (*Despre asocierea marilor religii*), p. 54

²⁴ *Ibidem*, p. 53.

²⁵ *Ibidem*, p. 54.

afirmă, se situează prin poezia lui într-un „cronotop sacru, mistic, acolo unde gândul a depășit filosofiile, știința, tot.” Credințele lui de un sincretism original („Eu am creat pornind de la sinteza dintre hiperluciditatea subiectivă și triada *spirit-conștiință-vacuitate*”²⁶) ating limanul desăvârșirii în *Poemele Bătrânului* (*Poemas del Viejo*). Acolo se atinge libertatea, prin iluminare, după depășirea avatarurilor – o dramă metafizică, existențială, în care duhul (altceva decât spiritul) depășește în Samsara perisabilul material, trupul, apropiindu-se de Nirvana. „Bătrânul este centrul poeziei Dumneavoastră. Trimite raze spre toată opera”, constată Mirela-Ioana Borchin.²⁷ Elementele hinduse, corect asimilate în poezia lui Eugen Dorcescu, printr-o bogată și temeinică lectură a marilor opere din literatura universală, își revarsă simbolismul pentru cei mai mulți doar ca ecouri adânci și numai celor mai avizați li se relevă cu tot denotativul: „M.-I.B.: De când ați asimilat noțiunea de *vacuitate*? E.D.: Prin lectură, i-am dat un nume. Eu o știam din experiență, din intuiție. Spiritul e încă definibil. Vacuitatea nu, e orizontul cel mai îndepărtat, esența esențelor, Marele Simbol, *Mahamudra*. M.-I.B.: Ce bine sună cuvintele sanscrite! *Samsara, Nirvana, Karuna, Karma, Mahamudra*. [...] E.D.: Da, sună splendid. Vacuitatea mai e numită *Shunyata*. [...] M.-I.B.: *Shunyata!!!* Ce simbol solar, câtă lumină!”²⁸ Sunt destule motive pentru Mirela-Ioana Borchin să constate că poezia lui Eugen Dorcescu nu admite o lectură literară obișnuită, sau, dacă o admite, nu se relevă în toată splendoarea. Ea invită la relectură, la întâmpinarea elementelor-surpriză, cu turnări spre liricul ascendent, la respectul pentru cultura limbii în care scrie poetul, fără a o silui: „Eu simt că am ceva de spus, nu am nevoie să chinuiesc cuvintele.

²⁶ VIII (*Despre Shunyata*), p. 128.

²⁷ *Ibidem*, p. 129.

²⁸ *Ibidem*.

Găsesc, pentru orice gând, singura exprimare posibilă în acea situație. Sunt atât de firești, încât se integrează imediat în flux.”²⁹ Rigorile limbii, presimțirea conexiunilor spirituale erudite, echilibrul constant menținut la cote înalte, moderația care evită excesivul sunt gustate de cititorii tineri, cu atât mai mult de cei însetați de cultură, din mediul universitar, interesați inclusiv de receptarea poeziei dorcesciene în critica literară, lucru de care se ocupă criterial-axiologic Mirela-Ioana Borchin în dialogul VI (*Despre receptare*). Sunt amintite aici interpretările lui Virgil Nemoianu, Laurențiu Nistorescu, Marian Popa și ale altora, adăugate girului primit la apariția volumului de debut, *Pax magna* (Ed. Cartea Românească, 1972), din partea lui Marin Preda, a lui Mircea Ciobanu, Mihai Gafița, Alexandru Philippide, apoi prin referințele lui Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Mircea Șerbănescu, Boris Crăciun, ale Olimpiiei Berca și, mai apoi, prin ecourile din mediul hispanic, datorate unor nume avizate, precum Mónica Delia Pereiras, Andrés Sánchez Robayna, Coriolano González Montañez, M. Cinta Montagut, Jorge de Arco, Jaime Siles etc. Poezia lui Eugen Dorcescu, poet european în aprecierea lui Andrés Sánchez Robayna, și nu numai a acestuia, aduce o respirație nouă în literatura română, fără îndoială grație harului și orizontului său cultural, care îi permit să se angajeze în teme filosofice și teologice sensibile, în versificarea inspirată a *Psalmilor* și a *Ecclesiastului*, cu convingerea că există [totuși] un public capabil să înțeleagă – cu șansa unei cărți ca aceasta – și să iasă din străvechi anchiloze de sorginte spirit-materie³⁰, lucru care dă o energie uriașă sufletului, minții și duhului, poate însăși libertatea nemărginită a cugetării, încercarea Iluminării, fericirea de a nu mai avea aversiune față de *vânarea de vânt* și de a nu mai fi copleșit de ea,

²⁹ II (*Despre forma poetică*), p. 46.

³⁰ X (*Despre beatitudine și spirit*), p. 143.

ca să-l parafrazăm pe poet. O fericire a desăvârșirii, prin căutare și acceptare, străină multora. Ea vine din raportarea la unul dintre cele trei corpuri ale lui Buddha, profunzimea în care spiritul existențial, conștiința depășesc materialitatea și în care starea poetică exprimă o altă ontologie – poezia: *Oratio sensitiva perfecta*, cum spunea Baumgarten, citat de poet. Acest tip de percepere a realității este el însuși beatitudinea cunoașterii, „beatitudine care nu e simplă jubilație, ci trăire liberă, în vastitatea conștiinței. Iar expresia acestei trăiri, comunicată semenilor, poate fi dureroasă, dar, indiferent cum ar fi, rămâne esențialmente încrezătoare, fiindcă nu se mai teme de nimic...”³¹ Poezia, în această situație, este tocmai ființarea Ființei, care a depășit, aspațial și atemporal, și bucuria, dar și tristețea; este Nirvana – dramatică nădăjduire a ființei individuale spre Ființa ca atare, tripartită, sub spectrul celor trei *guna*³². În religiile buddhiste, aceasta este tocmai Samsara, spațiul spiritual în care suferința ajunge conștientă de propria-i cauză și încearcă să i se sustragă. Astfel, într-o ciclicitate subtilă, se justifică și *mottoul* ales de autoare. Și, alături de aceste destăinuiri, Mirela-Ioana Borchin îi mai smulge poetului, în final, încă o confirmare: „Eu sunt un om credincios, dar nu sunt poet religios. Or, cei mai mulți fac asemenea confuzii. Toți marii scriitori de până în secolul al XX-lea, sau aproape toți, au fost oameni religioși. Dar nu înseamnă că au fost și scriitori religioși. Nimeni nu zice de Dante că e poet religios. Sau de Dostoievski, acel Dante al Ortodoxiei, că e prozator religios. Sau de Lamartine. Sau de Baudelaire etc.”³³ Și, dacă așa stau lucrurile, un gând insolit ar vrea să

³¹ X (*Despre beatitudine și spirit*), p. 138.

³² *Sattva* (calmul, comprehensiunea, virtuozitatea); *rajas* (agitația, incertitudinea, instabilitatea); *tamas* (obscuritatea, pasionalitatea, bestialitatea).

³³ X (*Despre beatitudine și spirit*), p. 143.

știe ce mai este atunci Fericirea? Poetul se întuneacă, ezită: *Nu știu. În niciun caz, viața...*³⁴

Așadar, se poate spune că Mirela-Ioana Borchin, prin aceste dialoguri/interviuri, realizează cea mai bună exegeză de până acum a operei lui Eugen Dorcescu, iar, dincolo de aceste puține adnotări pe marginea cărții, cred că întoarcerea la opera cunoscutului poet timișorean și european înseamnă nu numai o confirmare, ci și o înnoită bucurie estetică, de care spiritul are necontenită nevoie.

Iulian Chivu,
iulie 2016.

³⁴ X (*Despre beatitudine și spirit*), p. 144.

DESPRE FERICIRE

*Pentru mine, poezia a fost, și a rămas,
un mod de a accede la eul profund, la zona
unde condiția umană, particularizată în
mine, găsește abisalitatea, ce dă o viață
misterioasă ființei; ființă, care ne depășește
pe noi înșine, fiindcă aparține Ființei.*

(Eugen Dorcescu, extras din discursul oral prilejuit de lansarea volumului său *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*, ediție critică de Mirela-Ioana Borchin, Timișoara, Ed. Eurostampa, 2015, discurs susținut la Lugoj, în 16 noiembrie 2015)

I (Despre avatar)

M.-I.B.: De la prima întâlnire cu poezia Dumneavoastră, am început să caut ceea ce nu au văzut alții. De pildă, am vrut să înțeleg poetica avatarurilor, care irigă cu mister lirica dorcesciană. Cum de nimeni, în afara mea, nu s-a referit la ea?

E.D.: S-a scris destul de mult despre poezia mea și le sunt recunoscător tuturor celor care s-au ostenit s-o citească și s-o comenteze. E drept, însă, că tema avatarurilor a rămas oarecum străină acestor nevoințe.

M.-I.B.: Străină?

E.D.: Am constatat că multe persoane, inclusiv numeroși intelectuali, nici nu știu ce este acela un avatar. Apoi, câți crezi tu că sunt dispuși, nativ, la o asemenea introspecție, încât să caute străvechile întruchipări? Eu am aflat că aceste umbre se numesc *avataruri* (sau, mai rar, *avatare*, ori *avatari*), după ce le-am căutat ani întregi, după ce le-am descoperit.

M.-I.B.: Nu conta terminologia...

E.D.: E o dimensiune psihologică și existențială relativ nouă în mentalul colectiv și în lirismul nostru. Un șoc.

M.-I.B.: Tocmai tema aceasta vă definește ca Poet, vă individualizează.

E.D.: Da. Dar eu, ca poet, abia acum îmi adun publicul.

M.-I.B.: Din punct de vedere semiotic, vă aflați într-o paradigmă postromantică. Toate simbolurile sunt negate, sfărâmate în mii de bucăți și reconfigurate. Poezia nu se oprește la inversarea polilor, ci revalorizează unitatea acestora: „Ce ploaie luminoasă mi-e sângele!” Nu mai e vorba de opoziția feminin-masculin, care e axiologică în simbolismul clasic, în sensul denigrării femininului, și răsturnată de romantism, în sensul favorizării acestuia. În poezia Dumneavoastră se amestecă femininul cu masculinul, când, cum. De exemplu: lupul Dumneavoastră e puternic, superior, masculin; însă nu mușcă, nu sfâșie, nu atacă, nu se apără. Nu e de temut. Se retrage, face o mișcare feminină; în context, asta e soluția cea mai înțeleaptă, deci masculină.³⁵ De asemenea, cavalerul, războinic, supradeterminat de arme, de conflict, e și trubadur. Sigur că și trubadurul e un inițiat, e creator, dar nu de cântece de luptă, ci de cântece de amor...

E.D.: E foarte interesant ce spui apropo de simboluri. Eu pot afirma doar că aceste avataruri au fost și sunt foarte prezente, se confundă cu mine, de când mă știu.

M.-I.B.: Ele apar într-un nocturn al sinelui, care are înălțime spirituală. Avatarul Dumneavoastră nu e un cocoș pe o grămadă de gunoi, ca la M. Eminescu. E LUPUL, cu care VREȚI să vă identificați. E CAVALERUL, cu care VREȚI să vă identificați – PRIMUL CNEAZ!

³⁵ În 1 decembrie, la data când am luat acest interviu, Eugen Dorcescu nu scrisese încă recentul *Avatar*, în care lupul, feroce, corespunde arhetipului cultural.

E.D.: Nu pot spune că vreau să mă identific. Totul a început demult, cu o neliniște, continuă, care mă obliga să privesc în mine însumi, să cobor, tot mai adânc, să fiu atent la ce-mi spune visul. De fapt, avatarurile voiau ca eu să iau cunoștință de ele.

M.-I.B.: Aceste confesiuni nu-mi influențează lectura. Eu voi analiza textul, ceea ce-mi arată el...

E.D.: Tu faci ce știi. Cum s-a întâmplat și în strălucitul tău eseu, ce-mi însoțește *NIRVANA*. *Cea mai frumoasă poezie*. Și faci bine.

M.-I.B.: Totuși, orice creator se regăsește în text...

E.D.: Așa crezi tu? Poate...

M.-I.B.: Poezia nu e o joacă. Nu poți fi într-un fel și scrie în alt fel.

E.D.: În adolescență, am fost foarte surprins să aflu că Schiller definea poezia drept joc.

M.-I.B.: Dacă Samsara și Nirvana sunt concepte artistice și existențiale, avatarurile sunt, mai întâi, existențiale și apoi transfigurate artistic, în acest mod original și foarte izbutit estetic. Ați spus la Lugoș că avatarurile nu sunt teme poetice. De ce n-ar fi? Ca orice altă temă...

E.D.: Teme sunt pentru cine citește, nu pentru mine. Eu am scris, nu am tratat o temă, sau mai multe. Tot ce știu eu este că

lupul, cavalerul, trubadurul sunt alter-egouri vii, concomitente, în timp și spațiu, cu mine, deși anterioare eului meu empiric. Eul artistic, cel mai adevărat și mai profund, n-a avut liniște până nu le-a identificat. Simt, ca să zic așa, și ca să nu ne pierdem umorul, cu o concretețe amețitoare, și iarba, și tufișurile prin care umblam, pe vremea când eram lup, am simțit, cum ți-am povestit, lumea aceea a taberei, am auzit zgomotul copitelor, am simțit armura, l-am văzut pe Litovoi aici, la mine în casă. Privesc aceste avataruri, le contemplu și, de fapt, mă privesc pe mine însumi. Sunt singur și mai mulți.

M.-I.B.: Până la urmă, pentru un cititor, nici nu contează dacă în operă e adevăr sau ficțiune. El are, oricum, propria reprezentare conceptuală a semnelor, care îl atrage sau nu spre poezie. Dar Dumneavoastră sunteți credibil, convingător.

E.D.: Uite, acum, în acest moment, îmi pot închipui că sunt, fără niciun dubiu, într-un anumit loc, deasupra de vie, pe deal, la poalele pădurii, pur și simplu, un lup. Îi văd ochii, colții. E noapte. Altă dată, e cavalerul cel care ocupă prim-planul etc.

M.-I.B.: Asta se întâmplă și fiindcă aveți un comportament vizibil apropiat de cel al avatarurilor evocate.

E.D.: Așa s-a întâmplat – mult mai neguros și mai intens – când am scris *Avatar I*³⁶. Acolo a fost o adevărată transfuzie, un fel de schimb de sânge. Tot noaptea.

M.-I.B.: E formidabilă construcția aceea. Înfricoșătoare și sublimă. „... În trup/ Eram cu mine însumi împreună.../ (Când m-am trezit, alături un lup/ Se oglindea în *Râul* alb și-n lună)”.

E.D.: Acolo, eul și lupul fac schimb de identitate, un schimb existențial.

M.-I.B.: A fost excelentă observația lui Dan Florița-Seracin: ați surprins momentul în care arheul își schimbă avatarul.

³⁶ **Avatar I**

Dormeam. Se prelingea din trupul meu
Fluidul somn, împrăștiind pământul
Ca o difuză negură. Și eu
Spre trupul meu veneam, recunoscându-l.

Înaintam în negură. Eram
Ființa care-mi seamănă. Și care
Se recunoaște-n sine. Cum un ram
Își recunoaște umbra plutitoare.

Și-am tresărit simțindu-mă. În trup,
Eram cu mine însumi împreună...
(Când m-am trezit, alături un lup
Se oglindea în *Râul* alb și-n lună).

E.D.: Eul, dormind, vine spre trupul lui, iar, când se trezește, vede că alături e un lup.

M.-I.B.: Și cu câtă liniște ia act Poetul de... oglindirea aceasta!

E.D.: Și ce noapte!... Și câtă singurătate!... Doar conștiința lucidă ne separă de noi înșine. Cea supralucidă ne readuce în noi înșine. Aceasta e inspirația: **hiperluciditatea conștiinței, aidoma unui „ax de argint și oțel”** (cum am numit eu, cândva, duhul).

M.-I.B.: E uluitor cum ați reușit să vă clădiți poezia din trăiri necomunicabile. Oricine știe ce sunt dragostea, ura, moartea, bucuria, tristețea etc. Cine știe să coabiteze cu un avatar? Mulți nici nu vor să audă de așa ceva. Religia noastră nu admite reîncarnarea. Dar poezia se ridică deasupra oricărei religii.

E.D.: Ideea reîncarnării e prezentă, vag, sporadic, e drept, și în *Biblie*, alături de resurrecție. Nu scriem ca să știe cineva ce scriem. Dacă știe, bine. Dacă nu, iar bine. Eu a trebuit să scriu. Am convingerea că cine e menit să mă citească, mă citește și mă va citi. Iată că universități spaniole îmi cer cartea. Nu se știe niciodată ce hotărăște El Shaddai.

M.-I.B.: Aveți o poezie cu conținuturi puternice. *Arhi-amintirea* se distinge, în acest context, nu doar prin forma internă originală, ci și prin paradigma semantico-simbolică. Am în vedere asocierea cu

arhetipul („Sunt chip? Sunt arhetip?” – *Anthropos ergon I*), cu *arheul*: „Nu mă disting de propriul arheu” (*Omul din oglindă* 19). Mă gândesc și la *arhiființă* („arhiființa tatălui...”), care pare un termen filosofic, rece, dar, în contextul operei, se apropie, ca structură, de *arhi-amintire*, iar ca sens, de *arheu*... De ce *arhi-* și nu *arhe-*?

E.D.: Am contopit *arhe-* și *arhi-*. Pentru a denumi o supra-amintire străveche, eternă, saturată de sine însăși, copleșitoare, situată în timp, și atât. Timp absolut. Care, de fapt, nu există. Undeva, în poezia mea, apare, dacă nu mă înșel, și asocierea „amintire uitată”...

M.-I.B.: Și contopirea prefixelor e un act de creație. Iar „amintirea uitată” se înscrie perfect în logica paradoxurilor anulate, care vă caracterizează...

E.D.: Poezia evocă ieșirea eului din iluzia timpului (a prezentului) și intrarea, revenirea lui, în eternitate, în ne-timp.

M.-I.B.: În ne-timp și in-creat?

E.D.: Poate. Există un asemenea continuum, *vacuitatea*, realitatea ultimă, bazală, unde evenimentele, fenomenele, sunt și reale, și, doar, posibile.

M.-I.B.: Până unde ne duce, totuși, *arhi-amintirea*?

E.D.: În cazul particular al poemului *O arbi-amintire*³⁷, până la scena de pe dale și la ceea ce a urmat. De atunci, până în clipa de acum, nu e nicio întrerupere, nicio discontinuitate temporală sau spațio-temporală. Ideile, noțiunile acestea, *spațiu*, *timp*, *trecut*, *prezent*, *viitor*, ne împiedică să cunoaștem și să ne cunoaștem. Le-am preluat și le manevrăm, mecanic, uneori pretențios și maniacal, aidoma unor roboți. Au sensurile tocite, nu mai dezvoltă, de fapt,

³⁷ *O arbi-amintire*

Era o zi senină, ca și azi
(Tu, chintesență-a zilelor senine !)
Se destrămau păduri de sumbri brazi
În urmă, pe cețoasele coline.

Călătoream, de mult, către apus,
Când drumul m-a adus într-o câmpie
Greu adâncită-n umbra viorie
A codrilor ce-o străjuiau de sus.

Și te-am zărit. Departe, în amurg,
Fixai curbura unui spațiu, care
Înainta treptat în înserare
Cu soarele și neclintitul burg.

Stăteai pe pod, sub ziduri. Te-am iubit
Acolo chiar, pe dalele curbate,
Și am rămas cu tine în cetate,
Și cred că tot acolo am murit...

Uitasem totul: codrii, lungul drum,
Cetatea, podul, gustul gurii tale...
Și brusc, mi le-am reamintit acum,
Când mi-ai zâmbit, ca și atunci, pe dale.

niciun sens. Sunt niște șabloane, ce ne afundă în comoditatea noastră intelectuală, afectivă, imaginativă, ce ne împiedică și să gândim, și să trăim.

M.-I.B.: Din câte paradoxuri e făcută viața... neviață! Tot ce afirmăm poate fi în secunda următoare negat.

E.D.: Paradox. *Paradoxos* (gr. παράδοξος). *Para* – *doxa*. Paradoxuri față de gândirea uscată, aplatizată, secătuită, preluată, din om în om, din carte în carte, din generație în generație.

M.-I.B.: Întrebarea e ce se află dincolo de acestea...

E.D.: *Vacuitatea*. Libertatea. Iluminarea. Nirvana. El Shaddai. Adevăratele relații nu sunt cele convenționale, ci acelea întemeiate pe conștiința non-diferențierii, în esență, a indivizilor, a entităților.

M.-I.B.: Să revenim la subiect. Am identificat două nuclee lexicale în lirica dorcesciană: ARHI-AMINTIREA și NIRVANA, amândouă denumind concepte cu semnificații antropocosmice. *Nirvana* e un plurivalent lexem sanscrit, dar *arhi-amintirea* e un cuvânt-imagie-simbol, creat de Domnia Voastră.

E.D.: Ai intuit și acest simbol... Dacă ai citit ce am scris eu despre semantica metaforei, ai remarcat, presupun, și definiția pe care am dat-o simbolului, definiție despre care Ivan Evseev spunea că este cea mai frumoasă dintre câte cunoștea el. Anume: „Simbolul este expresia lingvistică a unei realități antropocosmice”. Crezi că, la mine, ar fi sinteza *eu-avatar*? O s-o descoperi tu, dacă există cumva. La Macedonski, vedeam simbolul ca sinteza dintre *eu* și *faun*. La

Eminescu, *eu-luceafăr*. La Arghezi, *eu-copac*. La Nichita Stănescu, *eu-apă* etc.

M.-I.B.: *Arhiființă-arheu, ființă-avатар, eu liric-lup/ cavaler/trubadur* formează un șir de incluziuni, de abstractizări, care sunt expresii lingvistice ale unei experiențe/ existențe antropocosmice.

E.D.: Avatarurile sunt prezente pe tot traseul poeziei mele, încă de la debut. Nicio clipă, nici măcar una, fie zi, fie noapte, nu m-am „distins” și nu mă „disting de propriul arheu” și de avataruri.

M.-I.B.: De aceea v-ați referit la o „realitate antropocosmică”. Eu i-aș spune irealitate...

E.D.: Tu vei discerne, poate, din exterior, mai exact decât mine.

M.-I.B.: Nu pot să vorbesc despre arheu ca despre o realitate, ci ca despre o irealitate, cel mult realizabilă (trăire, experiență, existență întru)...

E.D.: Se poate spune și așa. De fapt, ce înseamnă *realitate*? Ce înseamnă *real*? Ce e mai real? Ce este palpabil, sau ce este impalpabil?

M.-I.B.: „Ceea ce creăm noi” (Aurel Gheorghe Ardeleanu)...

E.D.: Nu eu mi-am creat avatarurile. Ele există *în* și *prin* ele însele. Fiindcă l-ai amintit pe neprețuitu-mi prieten, prozatorul, dramaturgul și marele sculptor al persoanei umane, care este Aurel Gheorghe Ardeleanu, iată ce spune el despre recentul meu poem

*Avatar*³⁸: „Am primit *Avatar*-ul tău. Profund impresionat de forța, de vitalitatea, de necedarea ta umană și măiestria artistică, încă o dată magistral confirmată de acest excepțional poem, născut din viguroasa și tensionată tușă a unor umbre grele. Situat în noaptea ființei, are o ‘culoare’ sură; cea a blănii lupului”. Cuvintele lui Aurel Gheorghe Ardeleanu par săpate în piatră, cu dalta.

³⁸ *Avatar*

Un gnom, luând sublimul prea ușor,
Nepricepând, în mîzga lui, cu cine
Se-ncumentă, a ridicat spre mine
Un braț necugetat, dezgustător.

Surprins de lovitură, am căzut.
Dar, s-a trezit, în chiar fatala clipă,
El, *Lupus lupus*, și-a venit, în pripă,
Să facă, și acum, ce-a mai făcut.

Priveam, printre crenele, câmpul gri,
Pe care fiara fulgera, în goană,
Spre arătarea tâmpă și vicleană,
Ce-a cutezat, rânjind, a ponegri.

Și-am contemplat, sub cerul mohorât,
Al cruntei înnoptări medievale,
Cum eu, însoțitorul Umbrei tale,
Cum eu și fiara i-am sărit la gât.

Apoi, am stat, pe marginea genunii,
Noi, dublul nepătruns, întunecat,
Lupul și eu, pe câmpul sfârtecat:
Doi colți însângerați, în raza lunii.

M.-I.B.: Va fi șocată multă lume de relația eului liric dorcescian cu avatarurile, chiar dacă o prezentați în limbaj poetic, în imagini neconvenționale.

E.D.: Coabitarea eu-avatar, atât de veche în scrisul meu, consubstanțială acestuia, definitivă, în mare măsură, probează că s-a ajuns la experiența, măcar parțială, a eului relativ, a *non-eului*, a non-eului obiectiv, și a non-eului subiectiv, la intuiția vastității lor atotcuprinzătoare, la vacitatea fericită, unde toate con-viețuiesc.

M.-I.B.: Eu încerc să procesez această componentă biografică a avatarurilor. Dar, în general, cititorul se oprește la text. Și la ceea ce recunoaște el drept creație.

E.D.: Iată o împrejurare într-un tot concretă, determinată empiric. Cu un an și ceva în urmă, în criza existențială prin care treceam, după ce Olimpia-Octavia s-a eliberat, nădăjduiesc, de Samsara, nu-mi era mie gândul la creație, la poezie, la imagini, la abateri stilistice, la invenții estetice. Trăiam, și atât. Cu o zdrobitoare intensitate. Ei bine, atunci s-a impus *Litovoi*. Mai real decât eram eu însumi.

M.-I.B.: Singurul avatar care apare în poezia Domniei Voastre cu numele...

E.D.: Nu am nicio îndoială că, artistică, desigur, Litovoi a venit, cu adevărat. Dar să nu ne pierdem cumpătul, nici simțul realității imediate! Repet: deopotrivă existențial și artistică. Nu o halucinație, nu un vis, cum zicea, despre întâmplarea sa, Radu Stanca. Nu, chiar s-a ivit, neguros, intangibil, dar a umplut casa cu aura lui... Ah, ce noapte a fost aceea!

M.-I.B.: S-a făcut văzut, la modul ideal? V-a arătat cine sunteți, din ce stirpe morală descindeți?

E.D.: Eu nu fac literatură acum. Mă confesez ție, e o excepție, fiindcă te prețuiesc și te admir, pentru intuiția ta, atât de percutantă, și pentru știința ta de carte. Ți mărturisesc, în deplină sinceritate, cum a fost. Cândva, demult, Litovoi a căzut pe câmpul de luptă. Așa i-a murit trupul. Dar sufletul, nu. Sufletul nu este supus morții și, ca atare, nici formelor intuiției, adică spațiului și timpului.

M.-I.B.: ... Ca și când ați fi purtători ai aceluiași suflet?

E.D.: Am simțit cum urcă din abisul care devenisem, cum ajunge la suprafața ființei și a persoanei mele, cum ne dedublăm, rămânând unul singur. Așa am stat, împreună, până s-a făcut ziua. Atunci, în zorii tulburi, am scris acea poezie³⁹.

³⁹ (*Poemul 30 din Nirvana*, Timișoara, Ed. Mirton, 2014).

Sunt neam de cavaleri și
de eroi.
Prea bine știu: mă trag din
Litovoi.
Dorm, ca strămoșii mei, pe
lănci și scut.
Și-o singură iubire am
avut.
Nu știu nici a
minți, nici
a-nșela.

Drept care, ea. Doar
ea.
Și numai ea.

M.-I.B.: Eu pot crede că din asemenea experiențe se naște poezie. Dar, fie că e dicteu automat, fie că e creație de laborator, fie că e trăită sau nu, poezia nu-i rămâne creatorului. Ea trebuie transmisă...

E.D.: La mine nu a fost niciodată dicteu automat. Eul meu, cel empiric, și cel artistic, nu scapă, în nicio împrejurare, de sub controlul unei anumite lucidități, spectrale, astrale, abisale. Numește-o cum dorești. Chiar m-a indispus, și încă mă indispuie, cunoscuta manieră suprarrealistă. Dar, firește, n-o contest. Adesea, lucrez mult, sub raportul concentrării forțelor lăuntrice, la desăvârșirea unui text. Însă nu pot explica în ce fel scriu eu. Și nici nu vreau să explic... Sau pot. Și vreau. Scriu cu o hiperluciditate halucinantă, cum, parcă, am mai spus.

M.-I.B.: *Hiperluciditate halucinantă?* Cine și cum accesează referința acestei sintagme??? Textul poetic începe de la autor și continuă, cu fiecare cititor în parte. Incontrolabil. Ce ar putea pricepe din poetica avatarurilor cel ce se crede unic posesor al sufletului său? Sau un creștin, care exclude reîncarnarea?

E.D.: Nu știu. Eu ajung, cu luciditatea, până în zona în care ea își identifică toate contrariile și se unește cu ele.

M.-I.B. Aceasta e o țintă. A unora, foarte puțini, ca Dumneavoastră.

E.D.: Nu e o țintă. Nu e rezultatul unui efort, al unei intenții. E starea cvasi-continuă, care se acutizează enorm, atunci când scriu.

M.-I.B.: Înseamnă că veți continua să scrieți.

E.D.: Nu-i exclus!

M.-I.B.: Dacă se acutizează starea aceasta, trebuie să vă eliberați de tensiune. Trăiți din *arhi-amintiri*?

E.D.: Nu DIN. Ci CU. *Arhi-amintirile*, ca și avatarurile, sunt concomitente cu prezentul. Au fost întotdeauna, de când mă știu, concomitente.

M.-I.B.: Și nu obturează prezentul?

E.D.: Nu, deloc.

M.-I.B.: Nu afectează trăirea clipei?

E.D.: Cătuși de puțin. O potențează.

M.-I.B.: Se revarsă în ea?...

E.D.: Ce-ar fi clipa fără propriul trecut?...

M.-I.B.: Mă gândesc, cutremurându-mă, la acea clipă, când ai tot trecutul cu tine („În prezent le-avem pe toate” – M. Eminescu), dar niciun viitor. La ultima clipă.

E.D.: Nu există ultima clipă. Cutremurător e că, în așa-zisa ultimă clipă, avem cel mai necuprins și mai încărcat de promisiuni viitor.

M.-I.B.: Deci... nimic nu se sfârșește?

E.D.: Bineînțeles că nu. E ridicol să-ți închipui, cum fac materialistii, că devenim nimic. A văzut vreun materialist, am văzut noi doi, vreodată, ceva, un fir de nisip, orice, preschimbându-se în nimic? Tot ei vorbesc de legea conservării masei și a energiei. Poate fi o contradicție logică mai flagrantă? Pe de o parte, declară că nu există nicio pierdere în univers, pe de alta, că ne așteaptă neantul, că energia, continuumul conștiinței devin nimic!

M.-I.B.: Sunteți atât de înfricoșător, și de blând, și de senin.

E.D.: De ce înfricoșător?

M.-I.B.: Pe mine mă sperie tot ce nu pot reprezenta... Perspectiva aceasta a vacuității, pe care mi-o sugerați, este imposibil de reprezentat. Ce va ieși din trupul meu?

E.D.: Din trupul tău vei ieși tu, liberă, în lumina încreată, în lumina „neapropiată”, vei ieși tu, cea adevărată. Nu vei mai ști ce este suferința. De ce te sperii?

M.-I.B.: ... Cum ați reprezenta avatarurile într-o ordine spirituală?

E.D.: Ca pe niște trepte, ce pregătesc zborul. Acea *beatitudine*, despre care ți-am vorbit. Acea beatitudine, care nu e veselie, nu, ea poate fi și dureroasă, dar e sublimă, aceea beatitudine, la care ajungi după ce ai înțeles, cât de cât, care e realitatea și te-ai armonizat cu ea, aceea beatitudine, care nu te mai părăsește, orice ți s-ar întâmpla. Ea, beatitudinea aceea, animă lumea cuvintelor și generează poezia. Așa mi se întâmplă mie.

M.-I.B.: Eu vă percep avatarurile ca pe o bucurie imensă de a descoperi că viața continuă, ca pe o jubilație a trăirii și a retrăirii intense, responsabile, a unui destin reiterat, în datele lui esențiale. Dumneavoastră i-ați spus *beatitudine*. Citindu-vă, mă mir de acea fericire, pre- sau cvasinirvanică, a (re)animării sinelui. Nu am trăit-o (încă), pe cont propriu, dar iau act de existența ei, cu încântare. E contaminantă, mă umple de speranță.

E.D.: Beatitudine... care nu e jubilație, poate fi și dureroasă, cum spuneam, chiar tragică. Dar rămâne beatitudine. Și în *El Caballero*⁴⁰, spre exemplu, tot beatitudine este.

M.-I.B.: Într-un strigăt disperat de ajutor pentru refacerea cuplului. Aveți și o soluție culturală pentru această perspectivă. Cea ilustrată în *Nirvana*. De fapt, *arhi-amintirea* induce ideea că ați trăit într-un cuplu „avatic”, format din reîntruparea unui cavaler și a doamnei sale. Recunoașterea, *dulcea moarte*, ca exercițiu al căutării Nirvanei, și moartea iluzorie, care nu distruge cuplul, ci îl cosmicizează, îi conferă dimensiuni mult mai largi și mai înalte. Din cenușă poate zvâcni oricând flacăra, în lumina căreia (re)unirea devine posibilă.

⁴⁰ *El Caballero*

Prietene, de te-ai ivi acum,
La ușa mea, de-un veac pecetluită,
Și-ai spune: „Spre soția ta iubită,
Cum bine știi, nu e decât un drum”,

Sătul de subterfugii cronofage,
De viața fără țel și înțeles,
Sătul de mine însumi, mai ales,
M-aș ridica și-aș zice, simplu: „Trage!”

E. D.: O ieșire din contingență. Asta înseamnă poezie, și trăire, și metafizică. Nu mai faci raportări spațio-temporale. Ignori, spontan, timp, vârstă, moarte.

M.-I.B.: Nu văd nimic... în afară de ființele noastre esențiale, care se împletesc ca niște liane. Dar avatarurile nu mai sunt pure ipoteze pentru mine, de când v-am citit *Nirvana*...

II

(Despre forma poetică)

M.-I.B.: Poezia Dumneavoastră nu se pretează la o lectură lineară. I-am avertizat și pe studenții mei că, în cele mai multe dintre poemele care vă reprezintă, structurile și tehnicile textuale impun reluarea lecturii. Incursiunea în discurs se face după regulile epicului. Naratorul omniscient relatează, detașat, la persoana a III-a, atent la detalii, pe îndelete. Și, brusc, apare un *twister*, un element-surpriză, care provoacă o turnură esențială spre liric, într-un ritm alert, într-un crescendo emoțional, atingând apogeul în secvența finală, nu doar memorabilă, ci și decisivă pentru întoarcerea cititorului la lectură. Vă pot cita numeroase poezii ale căror *twistere*, preméditate sau nu, provoacă cititorul să revină, cu un interes crescut, la text. Însă nu oricine poate „turna” poezie în această matrice foarte eficientă din punct de vedere pragmatic...

E.D.: Nu sunt preméditate. Sunt cel mai puțin preméditate din tot poemul. Sunt centrul lui vital. Dar, în sfârșit... Citește fiecare cum îl îndeamnă inima. Pentru mine e important cum mă citești tu, care ești cu o generație mai tânără decât mine, și studenții tăi, care reprezintă următoarea generație capabilă de receptare poetică. Asta ar putea însemna că poezia mea are viitor.

M.-I.B.: După cele trei întâlniri cu studenți diferiți, ați observat cât de incitantă e lirica dorcesciană. Cătălin v-a întrebat direct: „Vă e frică de moarte?” Ați răspuns: „Nu! Fiindcă moartea e o experiență existențială, care nu poate opri fluxul conștiinței. Am asistat la experiența aceasta. Soția mi-a murit în brațe. Am convingerea că o

voi reîntâlni cândva. Nu sub înfățișarea în care am cunoscut-o aici. Nu știu cum, nu știu când, poate peste milioane de ani, de vieți, dar sufletele noastre se vor atrage spre un punct de întâlnire”. Le-ați stimulat imaginația, curiozitatea, nevoia de poezie.

E.D.: Da, și m-am bucurat. Erau foarte atenți și doritori să spună fiecare câte ceva, să ajungă la cărțile mele. Cred că și sinceritatea mea, naturalețea, lipsa de poză și de infatuare le plac copiilor ăștora.

M.-I.B.: Au fost impresionați de valoare și de... *visul celtic*, care e și în sufletele lor.

E.D.: Cum ar putea să nu fie?

M.-I.B.: Aproape că s-au repetat impresiile absolvenților de anul trecut, deși am lucrat cu totul altfel, pe alte texte, fără să regizez nimic.

E.D.: S-a văzut că totul era spontan, la modul superior, substanțial și foarte original; o situație în zona marilor valori, cele neperisabile.

M.-I.B.: Și reușita lansare a *Nirvanei*... s-a datorat, mai ales, tinerilor...

E.D.: Instinctul m-a îndemnat mereu, și mă îndeamnă, spre tineri. Am văzut și acum că le-a plăcut să audă gânduri ce se află și în adâncul inimii lor.

M.-I.B.: Apreciază poezia Dumneavoastră și ca interfață într-o relație, efemeră, cu o personalitate culturală...

E.D.: Poezia mea, așa cum le-ai prezentat-o tu, e înălțătoare, nu deprimantă, e nobilă, nu sordidă...

M.-I.B.: Și e optimistă. Iubiți dragostea, eternitatea, spiritul – visele tuturor oamenilor adevărați. M-a amuzat când a spus Cătălin că și el gândește ca Dumneavoastră despre dragoste...

E.D.: Da, și pe mine m-a înduioșat. M-a întrebat ceva și despre cavaleri, trubaduri. I-am spus că erau bărbați de onoare.

M.-I.B.: Din punct de vedere semiotic, se poate pune semnul egalității între cavaler și onoare.

E.D.: Ce înseamnă un bărbat fără onoare?

M.-I.B.: Un semn compromis! Ceea ce este exclus în ce vă privește. Tinerii mei prieteni au văzut în Dumneavoastră un scriitor profesionist, complex, un model pentru ei. Au admirat atât limbajul poeziei, cât și elocința discursului oral. Se poartă acum sintagma *ecologia limbii*. Mă gândesc că valoarea unui scriitor nu poate scuza anumite carențe în utilizarea limbii.

E.D.: Nu e de glumit cu așa ceva. Compromite personalitatea și distruge opera.

M.-I.B.: Anacoluturile, dezacordurile, enunțurile rămase prea des în suspensie, cacofoniile... Ar fi culmea să ne facem că nu le vedem, sau să inventăm motive pentru asemenea greșeli.

E.D.: Impresia că, dacă ai talent, nu trebuie să fii atent la cum scrii și vorbești duce la periferizare.

M.-I.B.: E ca și cum ai face o lucrare monumentală cu materiale de proastă calitate.

E.D.: Cum să te ia în seamă scriitorii, urmași ai lui Cervantes sau Lope de Vega, dacă scrii cu greșeli? Sau urmașii lui Flaubert, a cărui frază scânteiază? Fiindcă nu e vorba de licențe, de bruscări creatoare ale limbii, ca la Eminescu, ci de neglijențe...

M.-I.B.: Încălcarea normei de către scriitori e un balast pentru profesorii de limba română. De pildă, un mare prozator contemporan, într-o frază celebră, de câteva rânduri, folosește verbul *a se uita*... de 10 ori!

E.D.: Știu la cine te referi. E un scriitor genial, dar impulsul creator e în dezacord cu conștiința artistică, într-o oarecare măsură, desigur. În asemenea împrejurări, e și vina redactorului de carte.

M.-I.B.: ... Când te întreabă elevul: „Nu e supărătoare repetiția?”, ca profesor, nu ai cum să dai vina pe limbă.

E.D.: Bineînțeles. Nu e vorba de pedanterie, de manii de gramatică, ci, dimpotrivă, de servirea corectă a propriului gând. Expresia neîngrijită subminează fondul. Unii dintre scriitori nu au, e adevărat, studii serioase.

M.-I.B.: Mă tem că unii nu au nici cultură. Oricum, nu o cultură spirituală, precum Eminescu, Blaga, Stănescu... sau Dumneavoastră.

E.D.: Familiarizarea cu marile orizonturi spirituale! În cazul meu, această familiarizare a venit de la sine, firesc, nu mi-am pus în gând să citesc *Biblia*, să studiez buddhismul, să mă familiarizez, cât de cât, cu Platon, Aristotel, Kant, nu, n-am putut altfel... Traducerile românești ale *Biblii* sunt splendide. Cea din 1688, dar și celelalte.

M.-I.B.: Structurile sintactice arhaice au un farmec special. „Cine face făcă-i-se”... Nu se justifică pronumele *cine*, trebuia folosit *cui*. Au găsit model în structura proverbelor, probabil.

E.D.: Există asemenea construcții. Și mie îmi plac.

M.-I.B.: *Cui* face parte din structura logică a ambelor propoziții. Este un caz tipic de imbricare.

E.D.: Cine face... făcă-i-se!

M.-I.B.: E subiectivă prima propoziție, dar trebuia introdusă prin *cui*, fiindcă dativul se reia prin acel pronume, formă neaccentuată.

E.D.: Cine face, aceluia făcă-i-se!

M.-I.B.: E o discuție întreagă aici... Este nevoie de dativ, excepție de la cazul subiectului.

E.D.: Limba depășește logica.

M.-I.B.: Uneori magnetismul formal e mai puternic decât presiunea logicii.

E.D.: Formal, logic, da. Doar că limba e vie, nu ascultă. E drept, în scriere, e bine să se țină cont de reguli. Dar și aici, până la un punct. Un text poetic beneficiază de licențe.

M.-I.B.: Deși între gramatică și logică legătura e la fel de strânsă ca între minte și... conștiință. Dumneavoastră nu ați beneficiat de licențe. Aveți o poezie cu formă perfectă.

E.D.: Am fost întotdeauna foarte atent la logică. Precum în latină. Uneori, însă, m-a tentat sfidarea logicii de către o formulare inedită, rebelă, plină de fantezie.

M.-I.B.: Natural! Ilustrând un principiu despre care eu am scris în dicționar: devierea stilistică trebuie să fie în spiritul limbii normate. Altfel, dacă e doar o... deraiere de la sistem, nu se impune ca figură stilistică, rămâne o greșală gramaticală.

E.D.: Sigur. Un poet instruit, pe cât e de talentat, va cumpăni întotdeauna ce și cât se poate face.

M.-I.B.: Marii scriitori se simt bine în limba lor. Am remarcat că aveți foarte puține creații lexicale. Dovadă că limba română vă... servește.

E.D.: Eu simt că am ceva de spus, nu am nevoie să chinuiesc cuvintele. Găesc, pentru orice gând, singura exprimare posibilă în acea situație. Sunt atât de firești, încât se integrează imediat în flux.

M.-I.B.: Fac parte din flux, ca undele din râu. Și abia la analiză constăți că sunt metafore.

E.D.: Asta fiindcă textul meu e vital, se elaborează latent, luni, ani poate, și apoi izbucnește.

III

(Despre asocierea marilor religii)

M.-I.B.: Când am început să citesc poezia Domniei Voastre, am fost derutată, dar foarte plăcut surprinsă, de soluția buddhistă pe care ați găsit-o pentru o sfâșietoare dramă existențială: *Nirvana* („Să ne desprindem, deci,/ tu – gând, eu – gând/ și-așa ne vom uni din nou/ zburând,/ și liberi,/ și eterni,/ și jubilând,/ ca flacăra zvâcnită din cenușă”). Am văzut atunci cum își iau, de pe un pisc de munte masiv, zborul spre înalt două păsări mitice, din care una era, neapărat, Phoenix. Și, cucerită de imagine, de metisajul cultural și de puritatea artistică, m-am desprins eu însămi de tot ce aflasem, până atunci, din receptarea critică, de felul în care sunteți percepuți în comunitate – ca poet religios sau mistic – și v-am privit în afara oricărei apartenențe, în acea atemporalitate și libertate, spre care v-a propulsat setea de cunoaștere, de adevăr, de iubire.

E.D.: Fiindcă ești disponibilă pentru aceste perspective largi. De aceea sunt încântat că scrii despre poezia mea.

M.-I.B.: M-au pasionat întotdeauna poezii cu un discurs universal. Aveți importanți predecesori în România – Eminescu, Macedonski, Blaga, Arghezi, Bacovia, Barbu, Stănescu. Prin simboluri, acești poeți se adresează, ca și Dumneavoastră, lumii întregi. Întrucât simbolurile fac parte dintr-un limbaj care transgresează contingentul și, din *illo tempore* până astăzi, în mod sigur, și de acum încolo, unește omul de macrocosmos. Exact cum ați afirmat, „simbolul este... o realitate antropocosmică”.

E.D.: Această definiție a mea a fost imediat preluată de oamenii preocupați de esențe. Spre exemplu, am avut o intensă corespondență, de vreo două luni, cu academicianul Solomon Marcus, de pioasă memorie, despre simbol. Dumnealui a găsit undeva definiția. Soția sa, Paula Diaconescu, mă știa, mă citise...

M.-I.B.: Mircea Eliade, ca și Tzvetan Todorov și mulți alții, consideră că simbolul este semn, integrat în sistemul lingvistic, cu sensul său primar, dar care incumbă și transcendență. Problema e că *arhi-amintirea*, creația Dumneavoastră, e... direct simbol. Așa o văd. Nu a apucat să fie semn lingvistic, să fie inclusă, ca semn, în sistem.

E. D.: E ingenios ce spui...

M.-I.B.: Se leagă de arheu, de primordial, de eterna întoarcere, de renașterea spirituală. Ideal ar fi ca *arhi-amintirea* să ajungă până la Creație, până „în ziua cea dintâi”.

E. D.: Țin minte când am scris poemul... Nu aveam nicio îndoială. Cum nu am nici acum. Nu mă gândeam că fac artă, poezie, nu. Pur și simplu, notam o revelație, „une vue pénétrante”. În limbajul poeziei, care este limbajul meu cel mai autentic, nativ. Întotdeauna *arhi-amintirea* va fi ce este și acum. Potrivit înțelepciunii orientale, nu există un început și un sfârșit, ci un continuum.

M.-I.B.: Aceasta este și concluzia lui Lavoisier: nimic nu se naște, nimic nu moare, totul se transformă. Sau a structuraliștilor, din orice domeniu: toate cele ce sunt există în interrelație. Norul nu dispăre: e ploaie, zăpadă, gheață. Omul continuă prin ai săi. Iar Poetul, cu atât mai mult, își asigură posteritatea.

E.D.: Și atunci, cum să devină conștiința nimic, neant? Ce e aceea nimic? Ce e aceea neant? Totul continuă.

M.-I.B.: Dar Apocalipsa?! Nu este sfârșitul lumii, al timpului?

E.D.: Este o etapă. Un moment. Ipostazierea unei transformări. Și acolo se vorbește de continuitate. După Apocalipsă, vine o lume nouă. Este fals să se vorbească cu groază de Apocalipsă. Aceasta este percepția comună, dar Apocalipsa înseamnă Revelație. Iată ce i s-a arătat lui Ioan: momentul când o lume se schimbă cu alta!

M.-I.B.: Ar fi... Botezul cu foc?

E.D.: Da. După ce lumea veche a trecut spre cea nouă prin apă, lumea nouă, cea de acum, va trece spre alta, prin foc.

M.-I.B.: „Flacăra zvâcnită din cenușă” dobândește, în această perspectivă, o și mai gravă semnificație...

E.D.: Așa spune *Biblia*. Așa spun Sfinții Părinți. Dar literații nu citesc *Biblia*, ca să nu fie religioși. Deși *Biblia* nu e religioasă. Nici Iisus nu e religios. Pastorului Petru Dugulescu, de exemplu, nu-i plăcea să se vorbească de religie în ceea ce făcea el.

M.-I.B.: Aș zice, totuși, că *Biblia* este profund religioasă. Trimite la transcendență, la sacralitate, la ceruri, la creația lui Dumnezeu, la supremația Lui...

E.D.: Asta e altceva. Nu trimite neapărat la cult. Or, religia e cult.

M.-I.B.: Care ar fi diferența esențială dintre creștinism și doctrina buddhistă?

E.D.: Buddhismul nici nu neagă, nici nu afirmă existența unui creator, în timp ce *Biblia* vorbește de un început, de Creația lui Dumnezeu. Dar există și alte diferențe importante.

M.-I.B.: Omul religios își găsește în textele sacre speranța că există o cale spre zeu, spre binele suprem, dorindu-și ca, măcar prin ritual, prin rugăciune, să fie într-o relație cu acesta.

E.D.: Religia e calea instituționalizată spre zeu. Misticismul e calea individuală, a fiecăruia, e o relație nemijlocită cu zeul.

M.-I.B.: Poți fi mistic, fără a fi religios?

E.D.: Un om religios poate fi mistic, poate face acest salt. Un mistic nu trebuie să fie religios. Misticul își cultivă relația cu zeul în intimitate, nu într-un cult, instituționalizat și elaborat de oameni. Chiar dacă a fost elaborat, admitem, sub asistența Duhului.

M.-I.B.: Poți avea o experiență individuală cu zeul, fără să crezi în el? Și cu care zeu să te întâlnești, dacă nu cu cel suprem?

E.D.: Cu El Shaddai – Atotputernicul. Și cu Omul trimis de El, Iisus.

M.-I.B.: Cu întruparea zeului suprem. Foarte aproape de ideea de avatar. Ca și Buddha, care l-a precedat pe Iisus, din punct de vedere istoric. Voiam să subliniez că ați avut trăiri mistice, relatate

în *Piața centrală*, în *Drumul spre Tenerife*, generate de Domnul Însuși.

E.D.: Poate, fiindcă aparțin unei anumite culturi. La un nivel foarte înalt al trăirii mistice, aceste separări se atenuează. Sunt sigur că Samsara e o stare de spirit, generată de trăiri negative. Sunt sigur că Nirvana e o stare de spirit, generată de trăiri nobile, că e greu de atins. Dar cred că în acea stare de spirit a iluminării, a trezirii din iluzie, e prezent El Shaddai.

M.-I.B.: Nu vă puteți imagina lumea în afara Lui, a Atotputernicului. Și nici nu puteți atribui altui zeu creația. Vedeți „... urma Lui în Poiana uitată”. Aceasta poate fi un semn indicial al ubicuității, parvenind din orice moment de pe axa temporală, inclusiv din timpul prodigios al Creației sau din cel sacru al Apocalipsei.

E.D.: Eu fac, instinctiv, un fel de sincretism mistic, depășesc scindările de ordin istoric, cultural. Oamenii, literați sau nu, știu foarte puțin, și superficial, ce se leagă de un asemenea subiect. Sunt prea atașați de contingent.

M.-I.B.: Nirvana nu este o stare la care sufletul ajunge după moarte, cum am fost inițial tentată să cred, citindu-vă volumul apărut în 2014. Nu are de-a face cu viața sau cu moartea. Este esența naturii umane, în viziunea iluminărilor buddhiști.

E.D.: E o stare de spirit. Totul e stare de spirit. Nu există identitate intrinsecă. Doctrina fundamentală a lui Buddha în asta constă: în NON-EU.

M.I.B.: E adesea citat Buddha cu sentința: YOU ARE WHAT YOU THINK. Cum se împacă această aserțiune cu non-eul?

E.D.: Buddha nu a negat niciodată existența eului relativ, cel care ne viețuiește acum, cel care intră într-o relaționare multiplă, nesfârșită, cu ambianța, cu alte eu-uri relative. A negat credința într-un eu imuabil, numai al meu, precum și cea într-un eu obiectiv, eul lumii dinafară. Nimic nu e absolut. În afară de vacuitate, de spirit, de continuumul conștiinței.

M.I.B.: Thai îl neagă pe *eu însumi* – *my self*. Acela nu există: în noi e cosmos, ereditate, continuitate etc.

E.D.: Acest *eu însumi* ar fi eul subiectiv. Cel pe care îl neagă buddhismul, ca fiind o identitate intrinsecă, separată net de ambianță.

M.I.B.: Am văzut în Nirvana, din poezia Dumneavoastră, capătul eliberator al unei piramide a suferințelor, ceea ce se află dincolo de ultima treaptă a cunoașterii, a iubirii, a experienței umane, anularea barierei dintre viață și moarte, eliberarea de frică, de frica de moarte, mai ales.

E.D.: Așa și este. Un țel, un capăt, pentru a atinge acea stare de spirit trebuie să faci eforturi, să parcurgi un drum, să-ți eliberezi karma (compasiunea spontană și deplină pentru aproapele, pentru ființa sensibilă, în general, poate bloca efectele dezastruoase ale unei karme negative), să te desprinzi de ignoranță (adică, de cupiditate, egocentrism, adorarea fenomenelor iluzorii). E un capăt. Eu m-am străduit mereu să evit orice posibilă alunecare în identitate intrin-

secă, în egocentrism și cronologie strictă. Dar, și în privința Nirvanei, sunt multe abordări, inclusiv în sânul buddhismului.

M.-I.B.: Am impresia că Dumneavoastră trăiți Nirvana cu totul altfel decât buddhiștii.

E.D.: Cum trăiesc eu Nirvana?

M.-I.B.: În cuplu. Nu în solitudine, nu în mănăstiri... Sigur, ca fericire fără limite.

E.D.: În cuplu, se ajunge, în anumite clipe, *volens-nolens*, la ruperea oricăror condiționări, nu mai ai povara realității, care, oricât de iluzorie ar fi, e încă stresantă, fiindcă nu suntem îndeajuns de iluminați. În mod fatal, karma, necruțarea ei nu pot fi anulate, decât, cum am anticipat, printr-o mare compasiune, sau prin identificarea cu Lumina clară, în clipa morții. Creștinii spun că e posibil prin miracol. Iisus, Dumnezeu-Tatăl, Duhul Sfânt pot, dacă vor, să elibereze sufletul de greutatea faptelor moarte. Și eu, ca un om cu viziune sincretică, cred că nu e de ajuns efortul propriu. E necesar, dar nu suficient.

M.-I.B.: Buddhiștii susțin că omul poate ajunge singur la iluminare. Buddha nu a fost zeu, ci om. Superior, e adevărat, destinat să conducă, spiritual, împărății. Dar om, care a murit și nu a mai înviat. Nici nu se va mai naște vreodată. Se citează frecvent, dintre ultimele sale cuvinte, îndemnul adresat discipolilor: „I am not your light. Be your own light!” (*Nu sunt eu lumina voastră. Fiți propria voastră lumină!*)

E.D.: Pentru adepții lui Buddha și ai învățăturii sale, Dharma, lumea zeilor, care există, nu e de dorit. Din ea se poate cădea, după mii și milioane de vieți, în lumea infernală. Ei spun că lumea umană e de dorit, fiindcă ea oferă posibilitatea de a alege, de a progresa spre eliberare. Am preluat anumite orientări din buddhism, dar nu am renunțat la convingerea că această lume este creație. De aceea, am o religiozitate independentă, o sinteză, sau un misticism sincretic, de fapt, o metafizică. Ani întregi, mulți la număr, am studiat și am reflectat.

M.-I.B.: Pe fondul acestor sinteze spirituale, țâșniți ca o arteziană deasupra tuturor celor atașați de un singur cult, care... ar fi singura, și dreapta, cale...

E.D.: Cele trei juvaieruri, cum zic ei, *Buddha*, *Dharma*, *Sanga*, sunt, în creștinism, *Iisus*, *Biblia*, *Biserica*.

M.-I.B.: Brahma, Vishnu și Shiva – Dumnezeu, Iisus, Sfântul Duh; discipolii lui Buddha – apostolii lui Iisus... Ce sunt acestea? Corespondențe? Omologări?

E.D.: S-a și vorbit de influențe reciproce între creștinism și buddhism. Buddhiștii au studiat atent *Noul Testament*, *Predica de pe Munte* (care este, de fapt, *Legea creștină*) și au spus despre creștinism că e adevărat, că e un buddhism... încă nedesăvârșit. Există un cronotop sacru, mistic, acolo unde gândul a depășit filosofii, știința, tot. Întrebărilor li se răspunde, în creștinism, prin revelație; în buddhism, prin iluminare, prin trezire. E vreo diferență? Doar că buddhiștii spun că și revelația vine din noi înșine, nu ne e trimisă din afară.

M.-I.B.: E foarte interesant că ați făcut, cu naturalețe, legătura dintre creștinism și buddhism. Ați găsit puntea între două mari religii, care nu sunt în conflict. Dacă nu se completează, cel puțin se continuă una pe cealaltă.

E.D.: Mi s-a părut că legătura se impune de la sine, sunt două săli alăturate, în același palat de azur, fără uși între ele. La mine e metafizică, nu religie. Am reținut, și rețin, din acest imens teritoriu al dezbaterii despre absolut, numai ce se potrivește unui imbold creativ propriu. Este imposibil să fiu îndochinat. Chiar dacă aș vrea, chiar dacă aș încerca, sau aș stărui, nu rețin din acest uriaș spațiu spiritual, spre care sunt atras puternic, dar ca poet, decât ceea ce intră în cadrul harului meu, al darului meu de har, primit de la El Shaddai.

M.-I.B.: Așa cum ați insistat să se înțeleagă, cu alte ocazii, Nirvana este, pentru Dumneavoastră, un concept cultural-artistic, dar și existențial. Într-o ordine semiotică, sunt înclinată să o privesc ca pe un arhetip. Cred că anumite simboluri devin arhetipuri, dacă ajung la un metasens cvasiimuabil. Simbolurile, care nu au cunoscut această ascensiune, li se subordonează, ca niște hiponime față de hipernimele lor.

E.D.: Da, încă de la debut, acționează, în alcătuirea poeziei mele, câteva linii de forță. Schema, ca să zic așa, e relativ simplă. Totul e conștiință, spirit. Un continuum spiritual. Acesta este existentul. El generează o exterioritate, adică lumea fenomenală, inclusiv lumea vie. Aici acționează instinctele (foarte numeroase), comandate de egocentrism, de egoism, de ignoranță. Egocentrismul generează suferință, fiindcă generează dorință, acțiune, fiindcă, astfel, hrănește karma, fiindcă e o îndepărtare de realitate, de adevărata

natură a *celor ce sunt*. Ca urmare, ființa rațională trebuie să facă eforturi spre a reveni la ea însăși, la acea lumină, la acea stare, unde nu există condiționări, ci totală libertate: Nirvana.

M.-I.B.: Un creator de nivelul Domniei Voastre nu are cum să fie profan. El este în relație de continuitate cu miticul autentic, cu Marea Creație, este o verigă din ea, are trecut și viitor.

E.D.: Eu am fost atras mereu, de când eram copil, de întrebările neliniștitoare, urmate, eventual, de răspunsuri cât de cât liniștitoare. Și orice elan spiritual major m-a stimulat puternic. Am citit *Biblia* decenii întregi, o citesc și acum, zilnic, sunt creștin. Dar de ce să nu știu ce spune Buddha? Și el a fost dăruit cu totul esențelor. Și a schimbat istoria, oamenii, lumi întregi. Am constatat că marile religii comunică, fapt ce nu mi-a slăbit apartenența culturală, și existențială, la o anumită religie. Ba, poate că am înțeles-o mai clar, și mai vast, după ce am văzut cum abordează alții această zonă-limită a existenței. M-a convins abisalitatea analizei buddhiste a sufletului, a subconștientului, analiză elogiată, pe bună dreptate, de Carl Gustav Jung. Și nu pot nega existența avatarurilor, de vreme ce coabităm dintotdeauna.

M.-I.B.: *Nirvana* e și un cuvânt cu tulburătoare sonuri. La fel ca *Samsara*. Sau *Karuna*. Ca *Shunyata*...

E.D.: Buddhismul a luat anumite elemente din hinduism. Sunt cuvinte sanscrite, ți-ai dat seama.

M.-I.B.: Iar sanscrita era o limbă veche, de mare prestigiu cultural, limba primelor scrieri laice din cultura indoeuropeană – a gramaticii, a filosofiei, a unei drame, a unor epopei celebre...

E.D.: Buddhismul îi motivează foarte tare pe credincioși să se desăvârșească moral. Fiindcă, altfel, au perspectiva lumilor teribile, în care pot reînvia – Infernul, lumea ființelor famelice, ba chiar, potrivit unor abordări exoterice, a animalelor...

M.-I.B.: Deși sunt mulți credincioși buddhiști și mulți creștini pe mapamond, lumea actuală merge spre secularizare. „Religia” cu cei mai numeroși adepți este... ateismul. Nu ați avut nicio clipă sentimentul că sunteți împotriva curentului?

E.D.: Nu neapărat. Poate deasupra curentului. Acolo unde mă aflu eu, nu e niciun curent. Văd aceste curențe, dar de la mare distanță. S-a spus, încă de la *Pax magna*, că sunt împotriva curentului. Am și fost întrebat, într-un interviu, de ce. Am răspuns că eu nu sunt nici pentru, nici împotriva niciunui curent. Eu nu pot fi înregimentat.

M.-I.B.: Credeți că omul religios este superior celui profan?

E.D.: Nu e superior. Dar, poate, e mai fericit. Îți spun sincer că îmi pare rău să văd acest proces al despiritualizării, în expansiune. Chiar bigotismul mă necăjește uneori, mi se pare tot un fel de materialism. Cu sau fără voia noastră, rămânem ceea ce suntem. Nu-i înțeleg pe aceia care luptă, inutil și chinuitor, cu propria esență. I se opun. De ce? Dacă ar înțelege asta, ar fi liberi.

M.-I.B.: Nu e deloc ușor să fii liber. Vă simțiți liber?

E.D.: Sunt liber. Încă în Samsara, dar nu cu totul, am o perspectivă a Nirvanei, dar nu integrală, și cred că acolo se află El

Shaddai. Iar eu sunt parte constitutivă din acest continuum. Enorme revelații, existențiale și artistice, am avut, după ce am atins, demult, acest prag.

M.-I.B.: Aveți certitudinea că revelațiile aveau mereu o sursă metafizică? Puteți fi mai explicit?

E.D.: Eu mă aflu pe acest prag și, dintr-odată, am devenit conștient de suportul pe care mi-l dă. Pe acest prag, și fericirea, și suferința, și tristețea, și bucuria sunt incomparabil mai intense. Până la limita suportabilității, până când, în paroxismul lor, contrariile se anulează, se răsfrâng unul în celălalt, reale, dar inexistente, precum luna oglindită în apă.

M.-I.B.: Dacă aveți un asemenea suport, sunteți, cu adevărat, fericiți. De altfel, discontinuitățile – amenințătoare și foarte variate – nu au putut zdruncina rezistența culturii și a religiei...

E.D.: Da, nu te poți opune unicei realități. Și unica realitate e SPIRITUL.

M.-I.B.: Acum ați rostit o frază memorabilă!

IV

(Despre *O arhi-amintire*)

M.-I.B.: Întâmplător sau nu, *O arhi-amintire* este un poem tradus în trei limbi de cultură. E interesant ce bine a prins conceptul de *arhi-amintire* Paul Abucean în englezescul *arch-remembrance*. Avea la îndemână *arch-memory*. Dar a tradus, literal, „o arhi-aducere-aminte”, prinzând procesualitatea, freamătul interior. Vreau să compar echivalentele acestui cuvânt-simbol în cele trei limbi internaționale. Mă interesează dacă sunt derivate, cu *arhi-*, sau compuse, cu *arhe*.

E.D.: Toate cele trei tălmăciri îi aparțin lui Paul Abucean.

M.-I.B.: Atunci, probabil că peste tot avem de-a face cu „arhi-aducere-aminte”. E o traducere... interpretativă. Cum e în franceză?

E.D.: *Archi-souvenir*.⁴¹

⁴¹ Eugen Dorcescu – *Un archi-souvenir*

Le jour, comme aujourd'hui, était serein
(Toi, quintessence des journées sereines!)
En arrière, sur les hauts confins,
L'épais brouillard se dissipait à peine.

J'allais, depuis longtemps, vers le ponant,
Quand j'aperçus, en bas de mon rivage,
Un fond de combe que le mauve ombrage
Des arbres abîmait des deux versants.

M.-I.B.: Acesta corespunde lui *arch-memory*. *Arch* e și cuvântul pentru *arheu*, în engleză. Traducerea englezească⁴² e dinamică, cea

Et je t'ai vue. Baignée par les rayons,
Tu contemplais la courbe de l'espace
Sur l'immuable bourg, et plus en face,
Le rond soleil sombrant à l'horizon.

Là, sur le pont, entre murailles et tours,
Saisis de nostalgie nous nous aimâmes.
Et je te rejoignis au bourg, mon âme,
Et je mourus - je crois - toujours au bourg...

J'avais tout oublié: le pont, les bois,
Le bourg, le chemin, tes lèvres, tes prunelles...
Mais or tu me souris comme autrefois,
Et, tout comme autrefois, je me rappelle.

⁴² Eugen Dorcescu – *An Arch-Remembrance*

Like now, the day was sunny and serene
(You, inmost essence of serenity!)
Upon the hills, a hazy, smoky screen
Of ghostly trees was fading behind me.

A weary, westbound traveler was I,
Upon a long and all too winding road,
When widening ahead of me it showed
A sunken, shaded valley lying by.

And there you were. Far off, in sunset beam,
And following the twilight with your eyes,
As over castles, to the day's demise,
The sun was gently ebbing past the seam.

Beneath the walls, against the bridge's side,
You were. We were. And crazy love we made.

frânțuzească, statică. În română, cuvântul admite ambele sensuri, fiindcă *amintire* provine dintr-un infinitiv lung, păstrează, deci, legătura cu acțiunea. Care e echivalentul spaniol?

E.D.: *Un archi-recuerdo*⁴³.

Then in the citadel with you I stayed,
And that, I think, is where I also died...

The road, the burg, the bridge, your kisses too,
So long ago sailed off my mem'ry's shores...
But now I see them coming back anew
On this serene and sunny smile of yours.

⁴³ Eugen Dorcescu – *Un archi-recuerdo*

Cual hoy, era un día bien sereno
(¡Tú, quint'esencia de serenos días!)
Subía de las lomas, de su seno,
Un bosque-niebla y desvanecía.

Yo, rumbo al poniente en mi viaje,
En el camino proseguía, cuando
Llegué a un llano, al que vigilando
Estaban bosques, malvo su follaje.

Y te advertí. Lejana, en el ocaso,
Estabas escrutando en el espacio
El sol que fenecía muy despacio,
Dejando el fuerte con suave paso.

Al pie de las murallas, en el puente
Estabas. Ahí mismo nos amamos.
Y juntos en el burgo nos quedamos,
Y ahí también morí, probablemente...

M.-I.B.: *Recuerdo* nu e tot *aducere-aminte*?

E.D.: Ba da.

M.-I.B.: Cred că e o problemă de decupaj lingvistic. Amintirea – ca produs, **ergon**: *memory, souvenir*. Și amintirea – ca aducere-aminte, ca proces – **energeia**: *remembrance, recuerdo*.

E.D.: *Arhi-amintire* – adică supra-amintire, prea-amintire, veche, atemporală, deși prea-temporală, saturată de timp, covârșitoare.

M.-I.B.: *Arhi-amintirea* e simbolul Dumneavoastră criptic. Creația Domniei Voastre. Metoda și descoperirea. Formidabile. Poetica *arhi-amintirii*...

E.D.: Dacă e simbol, nu corespunde definiției pe care am dat-o eu simbolului, ca expresie lingvistică a unei realități antropocosmice.

M.-I.B.: Acelei definiții îi corespunde relația cu avatarurile. *Eul-lup, eul-cavaler, eul-trubadur*... din vis⁴⁴. În *Poetica non-imanenței* vă refereați la simbol, derivându-l din problematica metaforei, instituită pe analogie. Eminescu-*luceafărul* este un simbol de identificare și de posibilă substituție. *Arhi-amintirea* e simbolul Dumneavoastră, precum *corola de minuni* pentru Blaga sau *plumbul* pentru Bacovia.

Se me olvidaba todo: el camino,
Y burgo y puente y gusto de tu boca...
Cuando de nuevo tu sonrisa vino,
Y revivir aquello hoy me toca.

⁴⁴ Aluzie la ciclul de poeme *Trubadurul din vis*.

E. D.: Da, face parte din felul meu de a gândi, din firescul, cotidianul gândirii mele. Acest *arhi*-.

M.-I. B.: Care, potrivit mărturisirii Dumneavoastră, nu e doar un prefix al superlativului. De altfel, încercând nu un adjectiv, ci un substantiv, *arhi*- vorbește nu despre intensitatea manifestării unei calități, ci despre o profunzime fără margini a trăirii.

E.D.: E, mai ales, un prefix al primordialității, al excelenței, al deplinătății, al forței germinative, al supra-abundenței.

M.-I.B.: Foarte apropiat, ca formă, și, adesea, nu departe, ca înțeles, de un prefixoid, *arhe*, care trimite la *arheu*.

E.D.: Vechimea, primordialitatea, calitatea genezică, genuină... Eu vorbesc foarte frecvent, în eseuri, de *arhi-temă*.

M.-I.B.: Am observat, numai că acolo... poate fi și un fel de supratemă, sau de chintesență tematică.

E.D.: Tema primordială, cea din adânc, cea nevăzută, dar care le generează pe toate celelalte. Aceasta ar fi stratificarea: *Arhi-tema* (unică) – temele (multiple, deci) – motivele (și mai numeroase). M-am folosit și de *arhi-elegie*. Asta este *arhi*:- vechime și excelență.

M.-I.B.: Oricum, *arhi-amintirea* generează un câmp lexical poetic, care vă descrie... pe dinăuntru: *arhi-elegia*, *abisul*, *arhetipul*, *arhifința*, *reminiscenta*, *uitarea*, *amintirea*, *uimirea*, *tresărirea*, *sângele*, *negrul*, *verdele*, *galbenul* etc. E nucleul, liantul și motorul acestui câmp lexical poetic.

E.D.: Da, ți-aduci aminte? „Arhiființa tatălui”...

M.-I.B.: Cu totul altceva decât arhetipul tatălui, fiindcă se leagă de ființa lui, a predecesorilor și a urmașilor săi. De verticalitatea bivectorială a ființei. Arhetipurile, prin universalitatea lor, te descriu schematic, te încadrează, dar nu te definesc. Sau te și definesc, dar nu te singularizează.

E.D.: Nu e conștiința?

M.-I.B.: Știu eu?... *Arhi-amintirea* are capacitatea de a pune lumile în mișcare, de a le pune în relație, de a propulsa poetici secundare spre zonele de interferență: poetica lichidității, a avatarurilor, a focului și a aerului, a Nirvanei etc.

E.D.: *Arhi-amintirea* e un vector, ținut, năzuind continuu, spre non-identitatea eternă a ființei – conștiința nedefinită, indescriptibilă și inexprimabilă, despre care nu putem spune decât că *este*. Lumina, în care se află El Shaddai. Bătrânul meu, eroul liric din *Poemele Bătrânului*, e ființa în care conștiința individuală, spiritul definit, se situează cel mai aproape de conștiința absolută.

M.-I.B.: E o direcție, nu un vector, o ia în ambele sensuri – și spre *illo tempore*, și spre Nirvana. Trecutul și viitorul se întâlnesc dincolo de... Văd poeticile imbricate în opera Dumneavoastră ca patru direcții – precum punctele cardinale, raportându-se intim la un punct central, care e *arhi-amintirea*. Totul se leagă de *arhi-amintire*, inclusiv avântul nirvanic.

E.D.: Poate că ai dreptate. Sau conștiința definită, individuală, este antrenată spre țințele vizate de *arhi-amintire*.

M.-I.B.: *Arhi-amintirea* vă traversează și vă brăzdează ființa, ca să intre în ea lumina. Lumina cunoașterii de sine, dar și lumina cunoașterii, în general...

E.D.: Lumina RECUNOAȘTERII de sine.

M.-I.B.: Da, a cunoașterii ca recunoaștere. Purificarea întru lumină o faceți mai întâi prin apă, apoi prin foc și, în cele din urmă, prin aer: zbor. E clar că, pe parcurs, reduceți, tot mai ferm, consistența materială a subiectului. Până la acel „tu – gând, eu – gând”...

E.D.: Eterul e al cincilea element, cel ce urmează a însoți treapta succedentă din evoluția omului. Atunci, subconștientul, care este conștiința transcendentă, se va lumina, va deveni instrument limpede al cunoașterii, al recunoașterii, atunci nu va mai fi nevoie, ca în prezent, să se recurgă la credință, la argumente, la teorii, ci lumina individuală, impermanentă, se va recunoaște în lumina eternă. Atunci, eul nu doar va crede, ci va și ști. Al șaselea element este însuși spiritul.

M.-I.B.: Și *a crede*, și *a ști* sunt verbe modale de natură epistemologică: *a crede* pentru incertitudine; *a ști* pentru certitudine. Atunci de ce spunem noi „a crede în Dumnezeu”? Și avem *crez* (unii, și *crez poetic*), cu sens de „convingere, certitudine”? Cum de s-a produs deviația asta și verbul incertitudinii a dezvoltat o familie lexicală în sfera certitudinii...?

E.D.: Fiindcă, în acest stadiu, al dominării elementului pământ, nu putem încă ști, trebuie să credem, pe temeiurile unor revelații, ale

unei științe parțiale, datorate unor iluminați, unor oameni ce-și depășesc contemporanii, unor oameni ce își devansează evoluția naturală și au acces la eter. Adică la elementul ce va domina într-un viitor necunoscut. Atunci, majoritatea va ști. Acum știu foarte puțini. De aici, din nevoia devansării evoluției, școlile de meditație, asceza, sihăstria etc. Ele conduc la depășirea stadiului actual și la accesarea celui următor.

M.-I.B.: Omul care crede în Dumnezeu trăiește cu convingerea că Dumnezeu există și că el există pentru Dumnezeu. Este o relație care îi dă siguranță, în majoritatea cazurilor, mai multă siguranță decât orice știință.

E.D.: Crede, dar nu știe. Atunci, va ști. Nu e vorba de „știință”, în sensul curent. Ci de „realizarea” inseparabilității dintre spiritul definit și cel nedefinit, veșnic. „Acum”, zice Apostolul Pavel, „cunoaștem în oglindă, ca în ghicitoră. Atunci vom cunoaște față către față”. E vorba de cunoașterea superioară, de arhi-cunoaștere, de cunoașterea metafizică. De o uriașă, supra-cosmică, recunoaștere: ființa se recunoaște în Ființă. Toată *Biblia* vorbește, în fond, despre această separare a ființei de Ființă și despre nădejdea, și anticiparea, prin credință, a reîntoarcerii, a reîntregirii – „realizarea” de sine a ființei, în clipa întâlnirii cu Ființa.

M.-I.B.: O construcție idealistă...

E.D.: Nu există nicio diferență între spirit și materie, între idealism și materialism, între idealist și materialist. Și unul, și celălalt, deocamdată, *cred* în ceva.

M.-I.B.: Din punct de vedere științific, se delimitează clar sistemele filosofice materialiste de cele idealiste...

E.D.: Spiritul, în clipa primului său act, a primei acțiuni, generează fenomenele. Și apoi, îi trebuie nenumărate vieți spre a se elibera de ele, de pletora lor...

M.-I.B.: De parcă ficțiunea ar fi condiționată de vreo cantitate de materie...

E.D.: Exact. În perimetrul restrâns al unei meditații oarecare, pare a fi o diferență, și chiar este. Dar, fundamental, original, nu. De aceea, fenomenele sunt iluzorii. Poate nu în sens absolut, ci relativ, dacă se face abstracție de originea lor. După momentul original, materia s-a desprins de spirit. Să ne amintim cum le-a creat Dumnezeu, Spiritul absolut. Din nimic. Substanța lor intimă e acest „nimic”, de fapt, vacuitatea, care e totul. Dacă ne gândim bine, deci, pe direcția acelei esențiale sinonimii a contrariilor, sau a acelei anulări a oricărei dualități, nu e diferență între creștinism și buddhism sau hinduism. De vreme ce Dumnezeu – adică Spiritul („Duh e Dumnezeu”, ne învață *Biblia*) – a creat tot ce se vede, se simte, se aude etc. din nimic, doar prin actul rostirii, înseamnă că vacuitatea stă la temelia lor. Tocmai ce spune gândirea metafizică orientală... Dar eu nu sunt filosof, eu sunt poet. Toate acestea sunt, la mine, simboluri artistice. Nu sunt nici măcar un om religios. Sunt un om spiritual. Care nu poate, artist fiind, și nici nu vrea, să nu se bucure de senzorialitate, de senzualitate, de cunoașterea sensibilă. Într-un orizont metafizic, mistic, vegheat de El. Aceasta e cosmogonia; și cosmografia mea. O fascinantă lume iluzorie a fenomenelor, prin al cărei limbaj aspir spre lumina increată. De pe

platforma acestei tragice beatitudini, vorbesc despre ce văd, ce aud, ce simt, ce gândesc, ce doresc.

M.-I.B.: Un mare creator se recomandă printr-o creație a sa. Considerați că *arhi-amintirea*, cu tot ceea ce înseamnă ea, vă reprezintă ca Poet?

E.D.: Această poezie a atras atenția de la început și a tot pătruns în conștiința și în subconștientul cititorilor. Toți oamenii au un anumit fel de amintiri abisale. Dacă țin minte bine, la început tu nu ai fost foarte entuziasmată de ea, dar, treptat, te-ai tot apropiat, până la stadiul de acum.

M.-I.B. Cum nu am fost entuziasmată?!... Am considerat-o artă poetică. Coagula toate poeziile Dumneavoastră cu spiritul ei...

E.D.: Ai fost, dar parcă nu o situai neapărat între cele de frunte.

M.-I.B.: Atâta doar că *Poemul* 26⁴⁵ mi s-a părut și mai plin de forță, cu mai mare amplitudine. Acolo e zborul. Desprinderea de

⁴⁵ *Nirvana*, 26

Vom sta alături, ușă
lângă ușă.
În două urne
gemene-n mormânt.
Cu mâna ta firavă, de
cenușă,
vei bate-ncet, mă
vei chema plângând,
și-ți voi răspunde

pământ. Și perspectiva Nirvanei. Dematerializarea e dusă la limită, până la jubilație.

E.D.: Da, ai observat foarte exact.

M.-I.B.: O *arhi-amintire* vă scoate din spațiul românesc al ființei...

E.D.: Poate că poezia mea reia legătura cu perspectiva spirituală vastă a creștinismului gnostic, de dinaintea Conciliului II de la Constantinopol, anul 553, când creștinismul esoteric, gnostic, a fost înlocuit de cel exoteric. Primii părinți, Origene, de pildă, credeau, ca și Platon, în reîncarnare, în karma. Dacă se citește cu atenție *Biblia*, știindu-se asta, se găsesc elemente din creștinismul esoteric. Chiar

că acolo sunt,
dar că nu pot
deschide sumbra ușă
a morții, că sunt mort,
că nu mai sunt
acela care-am fost.
O grea cătușă
ne leagă cu teluric
legământ.
Să ne desprindem, deci,
tu – gând, eu – gând,
și-așa ne vom uni din nou,
zburând,
și liberi,
și eterni,
și jubilând,
ca flacăra zvâcnită din
cenușă.

folosirea de către Iisus a pildelor. El spune că aceste parabole sunt pentru cei mulți, „cei de afară”, care nu pricep tainele ce rămân în seama inițiaților, a ucenicilor Săi. Mereu se vorbește de reîncarnarea lui Ilie, a lui Ioan, a altor profeți. Se vorbește despre consecința, întemeiată cauzal, a faptelor săvârșite (*karma*): „... ce va semăna omul, aceea va și secera”, avertizează marele Pavel, în *Epistola către Galateni*... Și despre compasiunea activă, ce poate stinge o karmă rea: „...milostenia va curăți păcatele” (*Isus Sirab*)... Așadar, nu doar resurecție, cum s-a întâmplat după acel Conciliu, ci și reîncarnare.

M.-I.B.: După ce v-am citit articolul despre poezia mistico-religioasă, prima mea nedumerire a fost aceea că refuzați să fiți apropiat de vreo religie, deși vă raliați la două dintre religiile fundamentale: la cea creștină, occidentală, invocându-l pe Yah Elohim, El Shaddai, Dumnezeu, și la religia buddhistă, orientală, pentru reîncarnare, iluminare. *Arhi-amintirea* vă duce departe – oriunde, oricând...

E.D.: Nu mă raliez la nicio religie. Ci doar la perspectiva mistico-metafizică asupra existenței.

M.-I.B.: Faceți o asociere de religii, gășind între ele consensuri, care o permit...

E.D.: Nu particip la niciun cult. Nu resping cultele, sunt necesare, dar nu sunt practicant. Eu am vrut să scriu o *Metafizică*. Și îmi pare foarte rău că n-am scris-o.

M.-I.B.: Mai aveți timp și putere...

E.D.: Nu mă refer în poezie la niciun cult. Nu apar teme cultice. Apare doar El Shaddai...

M.-I.B.: El Shaddai și Iisus. Niciodată Zeus, sau Vishnu... Nici măcar Buddha. Ați scris și un *Psalm*!

E.D.: ... Sau conștiința universală, sau vacuitatea, sau Nirvana. Pe mine m-a obsedat și mă obsedează SPIRITUL absolut.

M.-I.B.: Adică metafizicul... Ceea ce preia și transformă totul în lumină.

E.D.: Deschiderea totală a spiritului, fără caracteristici, fără delimitări, vacuitatea. Sunt limpede, și calm, și cufundat în beatitudinea revelației, a contopirii, chiar dacă parțiale, cu Marele Simbol.

V

(Despre libertatea Poetului)

M.-I.B.: Când am spus că, în poezie, nu disociați, ci asociați religiile, m-ați aprobat. Dar apoi am observat că libertatea Dumneavoastră nu se limitează la această atitudine, în sensul că vă manifestați complet liber față de religii, luați din fiecare numai ceea ce convine spiritului Domniei Voastre, chiar dacă, procedând astfel, loviți în principiile lor.

E.D.: Eu nu sunt nici teolog, nici filosof, eu sunt poet. Nu lovesc absolut deloc în niciun principiu. Religia poate fi înțeleasă și ca spațiul spiritual unde trăirea mistică, esențializarea raporturilor dintre conștiința individuală, definită, și conștiința universală, interferează cultura. Trăirile mistice sunt foarte asemănătoare, cvasi-identice. Religiile pot fi, și sunt, diferite. De aceea, am spus mereu, în spiritul obiectivității, că eu nu sunt un poet religios, ci, eventual, mistic. Dar nici mistic nu sunt, ci, mai degrabă, dacă e nevoie, neapărat, de încadrări, metafizic.

M.-I.B.: Din punct de vedere artistic intenționați să scrieți acea *Metafizică*?

E.D.: Da. Cu mulți ani în urmă, foarte mulți, începusem să scriu o *Metafizică*, pornind de la structurile simple și complexe ale metaforei și de la definiția pe care am dat-o simbolului artistic. Am dezbătut proiectul, de mai multe ori. Odată, o noapte întreagă, la Capșa, cu neuitatul meu prieten, Mircea Ciobanu. El nu m-a încurajat. Credea că taina trebuie să rămână taină.

M.-I.B.: Adică să aparțină unor inițiați, unor oameni cu har, recunoscuți ca atare de societate?

E.D.: Nu. Să rămână taină, pur și simplu. Accesibilă doar prin credință, eventual prin revelație. Dar să nu fie agresată de cunoaștere... Atunci, spusele sale m-au pus pe gânduri, m-au făcut să am îndoieli în privința proiectului meu. Acum, știu că misterul e, în fond, deschis și revelat. Deschis – tuturor. Revelat – unora.

M.-I.B.: Ați căutat cunoașterea, v-ați dedicat acesteia. Spre deosebire de foarte mulți poeți așa-ziși religioși, sau mistico-religioși, aveți lecturi profunde, repetate, disciplinate, ale *Scripturilor*...

E.D.: Am renunțat la *Metafizică*, și fiindcă așa erau vremurile. Acum regret, însă, că nu am dus la capăt scrierea acelei cărți.

M.-I.B.: Aș putea spune că ați realizat-o, implicit, prin poezie. Metafora nu poate fi decriptată de oricine. Or, Dumnezeu voastră nici nu exprimați taina. De când vă citesc, trebuie să vă tot recitesc, din cauza „neînțeleșurilor și mai mari”.

E.D.: Taina e inexprimabilă. Nu știu cât am realizat prin poezie din acea cunoaștere metafizică, la care râvneam atunci. Oricum, am rămas mereu fidel – nici nu puteam altfel – unei stăruitoare introspecții meditative, care m-a condus mereu mai adânc, spre vacuitate, spre deschiderea neîngrădită a spiritului.

M.-I.B.: Aspirați la o vacuitate... pregnantă, în care e prezent El Shaddai.

E.D.: Sinteza dintre vacuitatea eternă și supra-luciditatea introspecției este, după opinia mea, ceea ce se numește inspirație. În acel moment, căzi în tine însuși, cum cade un strop de apă într-un ocean. ACASĂ.

M.-I.B.: Minus-suferința, minus-negura, minus-amintirea v-ar diminua forța creativă? Fără acestea v-ați mai simți ACASĂ?

E.D.: Nu e posibil, în trup fiind, să fii scutit de suferință. Nici nu trebuie să încerci a te feri de ea. Dimpotrivă, trebuie sorbită până la ultima limită, până acolo unde se preschimbă în contrariul ei, în beatitudine, în acea jubilație spirituală, și comunicațională, care generează poezia. De altfel, starea paradisiacă, în accepțiunea comună, înseamnă și imobilitate, absența libertății, a creativității. Moartea dă sens vieții. Viziunea brutal de unilaterală asupra morții, viziune specifică vremurilor moderne, potrivit căreia moartea nu e decât încetarea funcțiilor biologice, a dus la profanarea vieții înseși, la despiritualizare, rătăcire, retragerea harului... Ar fi multe de spus.

M.-I.B.: V-ați închipuit vreodată că ați fi altceva decât Poet? V-ați visat altceva?

E.D.: Nu a fost nevoie să mă visez. Știu că am fost și altceva. Subconștientul, prin natura sa de conștiință transcendentă, cum am mai spus, parcă, este depozitarul grijului al oricărei arhi-istorii, în el se află, latent, amintirea vieților și ipostasurilor noastre anterioare. Am fost exact ce sunt avatarurile mele.

M.-I.B.: Aveți o relație de acceptare și de încântare febrilă cu „învelișurile” sufletului Dumneavoastră, cu avatarurile. Acel „Îmi

amintesc de tine cu oroare”, din vremea primelor căutări, se preschimbă, definitiv, într-o fericire de a descoperi „că sunteți doi”.

E.D.: Totul este autentic, trăit. Totul s-a ivit din realizarea, instantanee, la capătul introspecției continue, de care vorbeam, a miraculosului contact cu mine însumi, în ceea ce am foarte individual, și, totodată, non-individual. Poate îți amintești un vers al meu: „La capătul înșorit al singurătății, ești Tu...” Eu trăiesc într-o lume în care și pentru care Dumnezeu există. Prin cultură, educație, convingeri, sunt creștin.

M.-I.B.: E cea mai puternică impresie pe care o degajă poezia Dumneavoastră.

E.D.: Mă bucur dacă e așa.

M.-I.B.: De la „urma Lui” din *Poiana uitată* la *Psalmul* Dumneavoastră original: *Lăudat să fii, Doamne!*

E.D.: Da, „Lăudat că-n final/ mă omori!”

M.-I.B.: De câte ori V-a omorât El Shaddai?

E.D.: De multe ori. Cel mai recent, când mi-a luat-o pe Olimpia-Octavia. Oricum, de fiecare dată când am fost mai mult duh decât carne. În clipa morții, suntem numai spirit.

M.-I.B.: Adică numai conștiință. Ne eliberăm de trup. De mai mult sau mai puțin frumosul nostru trup.

E.D.: Toata viața mea a fost, și este încă, o luptă fără cruțare între carne și duh. Fiindcă asta suntem noi, conștiințe devenite vizibile, prin întrupare. Moartea ne des-trupează. Ne eliberează.

M.-I.B.: Poezia Dumneavoastră este, în foarte mare măsură, și o poezie a trupului. Mai cu seamă cea erotică.

E.D.: Da. Fiindcă, dusă la limită, cu toată buna cuviință, firește, experiența senzorialității, chiar a senzualității, devine experiență spirituală. Nu există, decât aparent, dualitate, contrarii. Samsara și Nirvana sunt identice, la limita lor ontologică. Sunt termenii ultimi ai lumii duale. Dacă n-ar fi identici, conștiința n-ar putea trece din Samsara în Nirvana.

M.-I.B.: Transfigurarea artistică, „una suntem, ne unim dinspre moarte”, nu exclude dualitatea. În foarte multe poezii (*Grotă, Reflux, O arhi-amintire* etc.), distincția masculin-feminin funcționează ca polii diferiți ai unui magnet, generând frumusețea tulburătoare a trupurilor ce participă la actul iubirii – cu încordare, cu spasme, cu bucurie, fără echivoc.

E.D.: Permite-mi să-ți spun că tu ai fixat, cea dintâi, câteva caracteristici definitorii ale poeziei mele. Una dintre ele este acest erotism consubstanțial, care irigă toate ramificațiile textelor particulare și ale macrotextului. Un erotism cu miză și intenție metafizice. Este paroxistic, fiindcă cei ce se iubesc s-au unit dinspre moarte, iubirea lor nu e comodă, ci dramatică, poate chiar tragică. Dar, măcar, prin natura ei, are noblețe, are anvergură mistică. Și mitică.

M.-I.B.: Spectrul teribil al morții a intensificat iubirea... Pare atât de natural să se recunoască avatarurile, dintr-o viață în alta, de parcă aceleași frunze, aceleași flori ar reveni în aceeași Poiană...

E.D.: În această perspectivă este situată povestea de iubire, în spiritul unei convingeri nestrămutate. Nu e o meșteșugită punere în scenă, nu, e relatarea celor ce se întâmplă în marea penumbră. Totul se petrece cu conștiința efemerității, a pierderii și a regăsirii. Bucuria și disperarea conviețuiesc, în fiecare cuvânt, în fiecare privire, în fiecare îmbrățișare. Eros este hrănit și augmentat de Thanatos.

M.-I.B.: Și orice ideal, inclusiv cel nirvanic, e, implicit, un ideal de dragoste. Ați impresionat tinerii cu paradigma iubirii. Nu exagerez când spun că pe unii i-ați și influențat...

E.D.: Cei doi, el și ea, ea și el, cad mereu, ca doi stropi, ca două lacrimi, în marele ocean al vacuității, și se ivesc iar, ca două valuri, spre a pieri, iarăși și iarăși: „ești un val...”

M.-I. B.: „Întoarce-te spre mine!” Aveți numeroase declarații de dragoste de neuitat: „Te voi iubi și cenușă”, „Tu ai murit ca eu să fiu ce sunt”...

E.D.: Eu am iubit, și iubesc, o singură femeie. Aidoma unui cavaler, unui trubadur, unui lup. Ori singur, ori cu femeia mea. Numai cu ea.

M.-I.B.: Aceasta e realitatea care hrănește poezia: puterea extraordinară de a iubi. Constant și fără limite.

E.D.: „Eu ori iubesc, ori nu iubesc deloc”... Dar, ca să revenim la religii, spun și întăresc, spre a fi foarte limpede: nu sunt poet religios. Și toate conceptele bazale ale unor mari religii, pe care – ce să fac? – le cunosc, măcar într-o oarecare măsură, sunt, la mine, simboluri poetice. Nu sunt, neapărat, opțiuni existențiale.

M.-I.B.: Sunteți și poet religios. Aveți multe poeme care vorbesc despre taine, obiceiuri, practici religioase, valorificați multe simboluri religioase: „un om și o cruce”, „lacrima chiar/ căzută pe piatră/ are formă de cruce”...

E.D.: Nu știu, e posibil. Tu știi mai bine. Și, spre recunoștința mea, te străduiești să știi din ce în ce mai bine.

M.-I.B.: ... dar, mai presus de toate, prezența tutelară a lui Dumnezeu.

E.D.: Prezența lui Dumnezeu, indubitabil, mărturisit de mine, cu fervoare, nu înseamnă religie.

M.-I.B.: Nu promovați un anumit cult, ci o anumită religiozitate...

E.D.: *Religio, religionis* – vine de la *religo, are*. „A lega”.

M.-I.B.: Nu discutăm etimologia unui termen, care a dezvoltat o polisemie atât de accentuată. Ați și recunoscut influența *Cărților poetice și sapiențiale* ale *Bibliei* asupra Dumneavoastră ca Poet. Pe lângă Seneca, e drept.

E.D.: Poezia mea ilustrează drama existențială a ființei.

M.-I.B.: Este o „arhi-elegie”. De moarte nu scapă nimeni. Și Buddha a murit. Și Iisus a murit și a înviat...

E.D.: Citesc zilnic *Biblia*, de mai multe decenii. Dar nu scriu despre niciun cult, despre nicio sărbătoare religioasă. Arhi-tema poeziei mele este ființa, în căutarea Ființei. Nu e nicio religie aici.

M.-I.B.: Ați scris poezii despre Duminica Tomii, despre înmormântarea mamei, despre „Stâlpul” iubitei soții, despre ruga din Stroești...

E.D.: Da, le-am amintit. Erau momente de maximă percepere a Ființei.

M.-I.B.: Poezii foarte reușite, referință exactă. Pe de altă parte, ați scris și *Samsara*, și *Nirvana*. Priviți liber spre religii și culte. Spre marile culturi religioase.

E.D.: Poate ai dreptate. La urma urmei, nu eu sunt chemat să-mi comentez poezia. Bună, rea, cum e, eu am scris-o. Dacă merită cumva să fie analizată, o vor face alții.

M.-I.B.: Eu am să o analizez împreună cu Dumneavoastră. Nu vreau să ratez șansa de a o arăta cititorilor cu comentariul autorului real, care are și o expertiză critică de notorietate.

E.D.: Dacă tu crezi că modestele mele mărtuirisiri au vreun rost și îți pot fi de folos, așa vom face. „Că eu de-acuma mă jertfesc și

vremea despărțirii mele s-a apropiat. Lupta cea bună m-am luptat, călătoria am săvârșit, credința am păzit. De acum mi s-a gătit cununa dreptății...” Pavel, 2 *Timotei* 4, 7

M.-I.B.: „Cununa dreptății”... Ce metaforă! Splendidă recompensă!

E.D.: Apropo de *Scripturi*...

M.-I.B.: Sunteți un inițiat, fiindcă ați citit și recitat *Scripturile*, fără pretenția că le-ați epuizat, că n-ați mai avea de ce să le citiți.

E.D.: Cum să nu citești *Cartea Cărților*, capodopera capodoperelor? În perspectiva esenței, a fundamentelor, nici nu există vreo altă carte în afară de *Biblie*.

M.-I.B.: Eu nu am citit-o încă...

E.D.: O citești. O vei citi toată viața.

M.-I.B.: Tot ce citesc mă face să mă simt vinovată că am pierdut atâta timp necitind-o...

E.D.: Îți amintești acele versuri: „Te iubesc. Te voi iubi toată viața. Voi muri gândindu-mă la tine”?

M.-I.B.: O altă declarație de dragoste. Din *Poemele Bătrânului*. Atribuită focului. Ciudat este, cum spuneam, că în poezia Dumneavoastră apar viziuni ale creștinismului (ortodox, chiar), viziuni ale buddhismului, dar și viziuni care contrazic aceste religii...

E.D.: Spre exemplu?

M.-I.B.: Se spune că un creștin adevărat, cum nu mă îndoiesc că sunteți, va avea viziunea lui Iisus – pe cruce sau în slavă. Dumneavoastră aveți și viziunea Nirvanei, a nufărului buddhist, a vacuității.

E.D.: A nufărului? Nu-mi amintesc.

M.-I.B.: „Nufărul morții”, ce își multiplică petalele în trupul tinerilor. Aluzie la lotusul cu o mie de petale... Buddhismul exclude orice atașament. Dumneavoastră aveți un atașament extraordinar...

E.D.: Atașament față de ce?

M.-I.B.: Față de El Shaddai, față de iubită, față de avataruri, față de trecut...

E.D.: Da. Am și declarat, de mai multe ori, în poezie și în afara ei, care e scara iubirilor mele. Întotdeauna, ea începe cu El Shaddai, continuă cu iubita-mi soție... E posibil să ai dreptate, să contrazic, în statutul meu empiric și artistic, datele concrete, chiar unele principii ale unor orientări religioase. Fiindcă eu nu sunt un religios practicant, eu sunt poet practicant. Conceptele, principiile ultime ale orientărilor religioase devin, la mine, cum spuneam, enunțuri poetice. Le aduc în abisalitatea ființei mele, fiindcă, prin natura și menirea lor, sunt ele însele abisale. *El hombre es insondable, su corazón es un abismo*. Am citat din *Psalmul* 63/ 64. Rețin, din filosofie, poezie și religie numai ce corespunde firii și ființei mele. O inter-relație ce se constituie, și funcționează, prin ea însăși, dincolo

de voința mea. Descopăr ceva care îmi sună foarte familiar și atunci aprofundez acel domeniu. Nu cenzurez nimic din ce e superior, nobil, spiritual.

M.-I.B.: ... Marea iubire de eternitate vine din iubirea de viață, din iubirea de cuplu. Toate avatarurile Domniei Voastre excelează în dragoste. Mereu sunteți doi, dar nu de orice fel, ci doi compatibili. Iubita, pe de o parte, dar și lupul, cavalerul, trubadurul din vis, pe de alta, creează, în uniune cu Dumneavoastră, o (i)realitate foarte convenabilă. Față de care manifestați un atașament colosal: a fi cu ei în ființă e „dureros de dulce”.

E.D.: Eu cred că o mare iubire are doi piloni, două surse și doi stâlpi de susținere. Unul care precedă cuplul, celălalt care îl succede, ca o perspectivă mereu căutată, mereu atinsă, mereu pierdută. Cel dintâi este amintirea latentă, în subconștient, a androgenului, frustrarea imensă a pierderii lui și dorința subliminală de a-l reface. Al doilea este extazul nirvanic. Visul celtic. Așa se explică unicitatea și caracterul exclusivist, necruțător de exclusivist, al iubirii mele. Sunt prea elevate, în spațialitatea lăuntrică, aspirațiile, pentru a le consuma oricum, oricând, cu oricine. Sunt trăiri pe cât de trupești, pe atât de spirituale. Cu cât mai spirituale, cu atât mai trupești. *De la meditación nacen los dioses.*

M.-I.B.: În sufletul Dumneavoastră, „cristal de neant”, sunt iubirea și atașamentul, care intră în contradicție cu aspirația spre vacuitate. De aici, tensiunea lirică. Dramatismul. Tragismul simbolizat de „arhi-elegie”. Dar să vorbim despre încă o contradicție, față de creștinismul ortodox, de data aceasta. Cultul focului, care culminează cu viziunea incinerării. Arhetipul cenușii, simbolul

flăcării zvâcnite din cenușă, soarele, ca un crematoriu cosmic, vă fac să înaintați într-o direcție netolerată de creștinismul ortodox, căci „pământ suntem și în pământ ne întoarcem”.

E.D.: Focul m-a fascinat dintotdeauna. Foc-apă-aer-pământ. Elementele. Ultimul element, penultimul, poate, înainte de spirit, va fi, cum am mai spus, eterul. Acesta intră în corelație cu subconștientul, care, în acel ciclu, se va clarifica, va deveni activ. Și atunci, pe lângă credința în *cele ce sunt*, așa cum se întâmplă acum, vom beneficia și de cunoașterea nemijlocită a *celor ce sunt*. Nu pot stăruii îndeajuns asupra acestei extraordinare valori a subconștientului. De aceea, repet: subconștientul este conștiința noastră transcendentală. Acolo, în penumbra lui, germinează, prinde contur și expresie, poezia mea.

M.-I.B.: O poezie unică, unitară estetic și incitantă ca ideologie.

E.D.: A cunoaște, în raport cu *cele ce sunt* și cu *ceea ce suntem*, înseamnă „a realiza”, a „recunoaște”, a înțelege că suntem *cele ce sunt*.

M.-I.B.: Cultura livrescă și experiența de viață vă fac să trăiți pe un teritoriu tot mai vast...

E.D.: ... Când înțelegem asta, devenim, instantaneu, liberi. De altfel, omul e liber, dar nu știe că e liber. Când va realiza că e liber, când își va realiza, intuitiv, propria libertate, va fi liber. Acesta e Paradisul. Cunoaștere pură.

M.-I.B.: Dintotdeauna ați gândit așa: „Nimic nu e aicea. Totu-i peste”.

E.D.: Cunoaștere pură și totală! În capacitatea omului, a fiecărui om, de a atinge cunoașterea pură, totală, de sine, cunoașterea adevărului absolut, care este lumina neapropiată a lui El Shaddai, care e lumina fundamentală, vacuitatea, în această capacitate stă măreția condiției umane. *Din puterea gândului se nasc zeii*. Bătrânul, personajul meu, are controlul propriului spirit. Starea lui existențială constă în contemplare, meditație, extaz, toate grave, solemne, dar suple, nelipsite de un anume umor și detașare. El oscilează între contemplarea a ceea ce numește *corp al adevărului* și a ceea ce se numește *corp al beatitudinii*. După credința mea, din contactul cu cel de-al doilea se naște poezia, actul superior al comunicării. Fiindcă e dincolo de limitele fals asigurătoare ale vieții. Bătrânul e, de fapt, *conștiința definită* pe cale de a redeveni *conștiință universală*. E un iluminat.

M.-I.B.: Asocierea *vacuitate (Nirvana)* – *El Shaddai* este o lovitură ideologică dată ambelor religii. Anul trecut credeam că în poezia Dumneavoastră centrul ocult este *absența*, care se intensifică prin durerea cauzată de moarte. Cercurile concentrice ale morții devin constrictive odată cu moartea iubitei, iau forma inelului conjugal, absența este materializarea unei stihii⁴⁶.

⁴⁶ *Nirvana*, 11

În seara a șaptea,
după ce m-ai părăsit
și-ai plecat,
m-am întins,
doborât de epuizare, pe
pat,
spre-a mă odihni, sau,
mai degrabă,

E.D.: Cu cât devin mai apropiate și mai opresive, cu atât dau o mai mare libertate de manifestare suferinței și, concomitent, creației.

spre-a delira,
lângă pledul tău,
lampa ta.
Am urmărit, un răstimp, fără
vreo șansă,
fără vreun spor,
scamatoriile de la
televizor,
nepricepând de
ce se zvârcolește,
ce vrea
lumea aceea de
mucava.
Încât, la o vreme, m-am
întors înspre tine și-am
șoptit, ca de obicei,
grijuliu:
Nu ne culcăm? E târziu...
Atunci,
absența ta, ca o stihie, m-a
izbit în adâncul
cel mai adânc.
Am simțit cum toate
ligamentele ființei
se frâng.

O, nefericitul de mine!
O, Dumnezeuul meu preaiubit!
Cât de crunt m-ai făcut
să-nțeleg!
Cât de crunt m-ai trezit!

M.-I.B.: Suferința e calea spre cunoaștere. Cea mai bună cale...

E.D.: Așa sună un vers mai vechi de-al meu⁴⁷. Da, nu mă îndoiesc de asta.

M.-I.B.: ÎNSINGURAREA de după moartea succesivă a celor dragi vă adâncește în suferință. Dar trăiți cu voluptate suferința aceasta. Aveți revelații – nu doar estetice. Așa vi s-a revelat Litovoi, așa vi s-a revelat Lupus lupus...

E.D.: Instalarea în suflet, în spațiul infinit al lăuntricității, a stihiei numite *absență* e crudă, cruntă, nemiloasă, iar eul trebuie să i se supună. Or, absența e cel mai teribil stimulator al memoriei. Ea hrănește și revigorează amintirea.

M.-I. B.: Arhi-amintirea. Care e aducerea-aminte. Din această viață, dar și din viețile anterioare.

E.D.: Așa este. Absența te conduce până la arhi-amintire; și dincolo de ea.

M.-I.B.: Cu suferință cruntă, dar și cu marea bucurie de a te (re)vedea în penumbră, într-o lucidă halucinație...

E.D.: În marea criză din toamna-iarna lui 2014, s-a reactivat, identificându-se, cel mai puternic avatar, probabil: Litovoi. Cel mai puternic, fiindcă, atunci, mă aflu chiar pe buza prăpastiei. Apoi,

⁴⁷ *Cea mai sigură
cale către
cunoaștere
e suferința. (Moartea tatălui)*

când am avut un contact cu micimea și mârșăvia omenească (*Ce cauchemar que sont les hommes* – Montherlant), a venit Lupus lupus. Niciun om nu e singur. Fiecare dintre noi este mai mulți, chiar dacă nu știe, fiindcă a fost mulți. În clipa morții, memoria lumii acesteia se pierde.

M.-I.B.: Karma, faptele, cuvintele, gândurile?... Dacă toate acestea se pierd înseamnă că nu există o Judecată de Apoi. Și că păcătosul este egalul celui fără de păcate. Orice păcătos are șansa iluminării, dar nu și șansa Raiului...

E.D.: Inclusiv păcătoșii au șansa Raiului. Și spun asta nu fiindcă aş adera la teoria apocatastazei, a lui Origen. Amintește-ți de tâlharul de pe cruce, căruia Iisus i-a spus că, în aceeași seară, va fi cu El în Rai. Fiindcă L-a recunoscut. Aceasta e condiția: să recunoști Realitatea ultimă. Căreia, ca spirit, îi aparții. Ce preț să pui pe lumea aceasta, de vreme ce vom pierde tot, inclusiv propriul trup? Totul este iluzie. Lumea fenomenelor, cosmosul sunt iluzorii. *Todo es vanidad y dar caza al viento*. Nu e niciun dram de tristețe în ce spun acum. Cum să fie trist adevărul?

M.-I.B.: Nici trist, nici vesel. Îl știm sau nu, nu putem acționa asupra lui. Suntem parte din el și, totuși... Nu-l putem cunoaște de dinainte. De aceea, rămâne marele mister. Dar Dumneavoastră sunteți altfel decât noi: sunteți Bătrânul. Tot un iluminat.

E.D.: Nu cred că sunt una cu Bătrânul. Nu cred nici că am ajuns să fiu un iluminat. E cale lungă până acolo. Până la a putea realiza transferul liber al conștiinței.

M.-I.B.: Iluminarea nu are de-a face cu lungimea sau cu durata niciunei căi.

E.D.: Are de-a face. Poate fi instantanee în clipa morții. Dar, înainte de această clipă, precum și după ea, dacă atunci nu s-a recunoscut lumina clară, iluminarea pretinde ani îndelungați, multe vieți de meditație, desprinderea, conceptuală, dar, mai ales, afectivă, de atașamentul excesiv, sau de aversiunea față de fenomenele acestei lumi. Ești liber și fericit când ai realizat ce sunt ele, de fapt. Proiecții ale dorinței tale de a fi și de a acționa.

M.-I.B.: Sunteți plin de lumină. Iar lumina vine numai din lumină. Întunericul din poezia Dumneavoastră este, în ultimă instanță, lumină... Imaginile acestea nu mor.

E.D.: „Acel întuneric perfect care-i însăși lumina”.

M.-I.B.: Observați că nu am memoria cuvintelor, dar reprezentările lor conceptuale mă urmăresc multă vreme.

E.D.: Lucrurile lumii, ca și marele mister, sunt indescriptibile și inexprimabile. Cuvintele ajută la manipularea lor, de bine, de rău, în lumea umană – cea mai de dorit dintre lumile posibile, fiindcă e singura în care ființa poate decide asupra propriei conduite. Poezia, filosofia, limbajele superioare, în ansamblu, asta fac, încearcă să cuprindă, sau să sugereze, misterul. Poezia minoră, ca și alte îndeletniciri, se mulțumește să descrie aparențele, fenomenele, să facă puțină conversație, cât de cât elaborată. Sau să facă drăgălășenii și acrobații cu înseși cuvintele. E bine și așa.

M.-I.B.: Poezia minoră e cea a senzației, nu a cunoașterii, e cea a iluziei, nu a adevărului. Cum vă explicați faptul că sunteți foarte credibil? Că aveți o excelentă relație cu preoții locului – unii, dar nu toți, artiști, care vă însoțesc cu mare respect, cu prețuire, vă

recomandă cărțile în Biserică (v. cazul Protopopului Nicolae Ovidiu Teodorescu, care le-a vorbit enoriașilor despre lansarea *Nirvanei. Cea mai frumoasă poezie*)?

E.D.: Atât cât pot, eu, în smerenia mea, vorbesc despre un adevăr care se află, conștientizat sau nu, în eul profund al fiecăruia. Și în Biserică din Piața Crucii s-au recitat *Psalmii* mei, de către actorul Vladimir Jurăscu, filmat de Victor Popa. Cu aceiași, am fost la Mănăstirea de la Șag. Și, tot în acea Biserică, preotul Ioan Drăgoi a citit din *Pilde*, sau, mai ales, cu entuziasm, acea poezie *În tăcere*⁴⁸, prolog la *Biblice*. Așa îmi explic. Apoi, poate și fiindcă eu îmi iubesc confrății, îmi iubesc semenii, pe toți, în egală măsură. Și îi cinstesc pe preoți, pe toți, fără nicio deosebire. Duhul lor e parte din Duhul, cuvântul lor e cuvântul *Scripturii*, persoana lor aparține Bisericii. Cum să nu-i prețuiești, pentru ceea ce sunt, nu pentru ce, uneori, unii dintre ei, par a fi? „Con todo tu corazón teme al Señor y venera a sus sacerdotes” (Isus Sirah).

⁴⁸ N-a fost cu neputință. N-a fost greu.
Aseară am vorbit cu Dumnezeu.
La fel de clar, de simplu, de senin,
Cum ai tăifăsu cu un vecin...
E drept că El tăcea. Sau, mai curând,
Iradia în fiecare gând,
În fiecare șoaptă și impuls,
În fiecare zbatere de puls.
Doar eu grăiam. Și iată că, treptat,
Discursul în tăcere s-a mutat,
Tăcerea s-a umplut de sens și țel,
Tăcerea era drumul către El.
Așa-I vorbeam. Spunându-I tot, deschis,
Așa-I vorbeam: Abis lângă abis.

VI

(Despre receptare)

M.-I.B.: Am observat că „arhi-elegia” *Nirvana* (2014) a avut cel mai mare impact la tineri. Poemele din acel volum i-au atras mai mult, deși erau răni vii... Mărturisesc că și mie mi s-a părut *Poemul* 26 cea mai frumoasă poezie de dragoste citită în ultimele decenii...

E.D.: Mă tulbură că spui asta. În general, volumul *Nirvana*, cel apărut înaintea *Antologiei*, a avut ecou. Apropo de superlative. Într-un scurt comentariu, publicat în „Paralela 45”, Laurențiu Nistorescu afirma că textul nr. 3⁴⁹ ar fi una dintre cele mai frumoase

⁴⁹ *Nirvana*, 3

Cum umbli tu prin văile acele,
lipsită fiind de straja mâinii mele?
Căci ție, scumpa mea,
îți era teamă
de-o frunză-n zbor, de-o
gâză, de
o scamă...
Cine-ți îndreaptă pasul
și ți-l poartă
de-aici, din veghea mea,
spre neagra poartă?
Mă rog, nădăjduiesc să-L vezi,
să ai
Păstor și-Ocrotitor pe El Shaddai.
Să nu te sperii! Domnul e cu
tine.
Mai bun și mai puternic decât mine.

și mai impresionante poeme de dragoste ce s-au scris în limba română. O figură retorică, desigur, o hiperbolă, menită să-i exprime entuziasmul compasiv. Alții au făcut aprecieri similare celei formulate de tine în raport cu *O arhi-amintire*.

M.-I.B.: Dacă nu s-ar fi scris *Nirvana* („Tu ai murit ca eu să fiu ce sunt”, *Poemul* 29), *O arhi-amintire* ar fi rămas arta poetică dorcesciană: diada rezultată din reîntrupare, visul celtic interferat cu cel oriental.

E.D.: Am remarcat și eu cum au rezonat tinerii filologi la mesajul poeziei mele. Intensitatea lui tragică nu i-a descumpănit, nu i-a îndepărtat. Dimpotrivă.

M.-I.B.: Pentru că elegiile Dumneavoastră sunt de o frumusețe... captivantă.

E.D.: *Nirvana* e un imn adresat iubirii.

M.-I.B.: Ce spunea Mónica Delia Pereiras?

E.D.: *Este poemario es tu propio Taj-Mahal hecho poesía*. Iubirea ce traversează moartea și uitarea. Enunțul Monicăi Delia Pereiras este comentariul complet și definitiv al acelei cărți. Mai exact: definiția ei. Nu exegeza, firește. Iar Marian Popa mi-a scris, lapidar și memorabil: „Nirvana este un splendid dar al iubirii dat iubirii”.

Cum de-am ajuns aici? Cum
de-am ajuns?
Răspunsul se-anulează în
răspuns.

M.-I.B.: ... Desprinderea de teluric. Zborul spre niciun timp, zborul spre niciun spațiu... spre ante-Geneză. Amintind de cel al „Gândului purtat de dor/ Pân' pierе totu, totu”. Dar splendoarea zborului vine și din faptul că nu este individual, ci al celor doi eterni îndrăgostiți...

E.D.: Foarte fină observație! Mereu ai găsit ceea ce este original și definitoriu în scrierile mele.

M.-I.B.: Poemul impresionează nu doar prin zborul nirvanic, ci și prin faptul că vă doriți Nirvana doar dacă ajungeți acolo împreună cu iubita soție. Se spune că iluminarea e o stare individuală. În varianta artistică din acest poem este o stare a cuplului... Absolut remarcabil! Ați fost raportat, de pildă, la Ioan Alexandru, poet cu care, nici ca tematică, nici ca expresie, nu vă asemenați...

E.D.: Și ce dacă? Discutând dacă da, sau dacă nu, aflăm mai exact cine suntem.

M.-I.B.: Alăturările superficiale dăunează unui Poet complex...

E.D.: Poți raporta și pentru a separa, nu doar pentru a asocia. Cum ai spus tu: asociezi, sau disociezi, în funcție de ce probează obiectul de studiu. În ce fel dăunează? Opera e constituită și sigură pe sine.

M.-I.B.: Receptarea nu e parte din operă?... Nu e un factor dintre cei mai semnificativi?

E.D.: E haloul creației... Opera interferează conștiința, dar rămâne, totuși, în afara ei. Așa se explică reluările neconținute ale

unui text important. Dacă interpretarea epuizează un anumit text, atunci aş zice că acela e minor. Spiritul unei opere veritabile se autogenerază continuu.

M.-I.B.: Un critic literar i-a pus lui Coşbuc eticheta de „poet al țăranimii”. Şi l-a condamnat la o percepție în registrul minor al poeziei.

E.D.: De ce? E minor să fii poet al țăranimii? Dar să admitem că ar fi. Ei, şi? Uite, tu te îndoieşti de acest calificativ. Şi alţii s-ar putea să se îndoiască. Şi, la un moment dat, dacă opera e viabilă, va trece dincolo de acel microcomentariu desuet.

M.-I.B.: Cei ce vorbesc despre Dumneavoastră ca poet religios vă aduc deservicii asemănătoare... Proiectul meu de eseistică intenționează să demoleze asemenea inițiative...

E.D.: Ştii ce spun eu: Timpul, bătrân şi viclean, are răbdare. Despre *Cronică*, *Abaddon*, *Exodul*, „cărțile Infernului meu personal”, cum le-am numit chiar la apariție, s-a spus că sunt poezii de inspirație socială. I. Arieşanu susținea că de la *Scrisorile* lui Eminescu nu s-a mai scris la noi ceva asemănător. În acele cărți, cum ai spus şi tu, e tabloul desfăşurat al Samsarei. Al stării de spirit numite *Samsara*. Stare de spirit dureroasă, incluzând disperarea, dezgustul, oroarea, suferința...

M.-I.B.: Acolo aveți un ton incriminator... Nu compasiune, ci condamnare a acelei mlaștini samsarice, pline de neputință.

E.D.: Acolo e suferința unei anumite conviețuiri sociale...

M.-I.B.: În paralel cu descinderea în „Infernul sufletesc”, stihuiști *Psalmii*, *Ecclesiastul*, *Pildele*...

E.D.: Acelea au fost numite, tot de mine, „cărțile Paradisului meu lăuntric”. Am lucrat, cam în același timp, la cele două serii aflate, aparent, în conflict. De fapt, ele, fără știrea mea, conlucrau la instaurarea unei, să zic așa, Panspiritualizări a existenței.

M.-I.B.: Da, se simte o presiune de natură culturală, o forțare a limitelor – de jos și de sus – ale culturii. „Cultivați stilul înalt”, cum a spus Lucian Bureriu.

E.D.: Eu scriu doar în stilul înalt. Așa e obiceiul la noi, în Evul de Mijloc...

M.-I.B.: Profesorul nostru G.I. Tohăneanu aprecia faptul că ați utilizat foarte inspirat neologismele în versificarea *Psalmilor*.

E.D.: Da, așa este.

M.-I.B.: Eu am fost frapată de „Cel Etern”.

E.D.: De ce?

M.-I.B.: *Etern* se repetă cu insistență ca adjectiv în opera Dumneavoastră, care este expresia modernă a setei străvechi de eternitate...

E.D.: În *Cartea lui Daniel*, apare numele *Cel vechi de zile*.

M.-I.B.: *Etern* e un neologism. Plin de căldură, în contextele în care îl folosiți.

E.D.: Îmi plac neologismele, la fel de mult ca arhaismele.

M.-I.B.: CEL ETERN e substantiv propriu.

E.D.: Exact.

M.-I.B.: E o metaforă lingvistică, nu de calificare, ci de identificare a lui Dumnezeu, care în poezia Dumneavoastră este, până la un punct, Yah Elohim, apoi El Shaddai. Când e vorba de texte vechi, biblice, se evită expresiile neologice, dar, în acest caz, ele se potrivesc de minune, se încarcă de emoția rostirii noi a adevărilor vechi și veșnice.

E.D.: *Ehyeh Asher Ehyeh. Eu sunt Cel ce sunt. Ego sum qui sum. Ego eimi ho on.* Numele Dumnezeului meu a fost, până la *Nirvana*, Yah Elohim. În *Nirvana*, a venit El Shaddai, Dumnezeuul Patriarhilor, Dumnezeuul cel Atotputernic. Acesta era *Hashem*, numele lui Dumnezeu, înainte de revelația Tetragramei Yahve, la Rugul aprins.

M.-I.B.: „De rău mă absolvă, căci ador numele Său”.

E.D.: *Psalmul 22/ 23.*

M.-I.B.: Al Păstorului. Psalm integrat și în *Nirvana*.

E.D.: Da. Un Psalm minunat...

M.-I.B.: Răscolitor și ca mesaj, și ca realizare artistică.

E.D.: Mulțumesc!

M.-I.B.: Ați spus, într-un interviu dat lui Coriolano Gonzáles Montañez, că, indiferent ce ați scris – eseu, proză etc. –, ați fost Poet. Ați avut, totuși, un alt simțământ când ați versificat *Psalmii*, de pildă? Căci autorii lor erau... inspirați.

E.D.: Nu. Și atunci am fost tot eu, tot poetul Eugen Dorcescu. Repet, de câte ori e nevoie: Sunt poet!

M.-I.B.: Ca profesor, apreciez rolul repetiției. E o figură de adiție. Cu consecințe... memorabile.

E.D.: Și mie îmi place, la locul, la momentul și în dimensiunea potrivite.

M.-I.B.: De cele mai multe ori, e și un element propulsor...

E.D.: Da. Face parte din pulsațiile vitale ale textului.

M.-I.B.: În versificarea *Psalmilor* ați avut maștri? Dosoftei, de pildă? E emoționant să știi că repeți o îndeletnicire a celui ce a pus bazele poeziei culte românești, nu?

E.D.: Voi fi sincer. Cu orice risc. Nu, n-am avut maștri. Sigur că am citit, cândva, *Psaltirea* lui Dosoftei. E o capodoperă. Dar nu l-am imitat, în niciun fel. Doar atât, la *Psalmul 136/ 137*, am scris *Vavilon*, nu *Babilon*, ca să dialoghez puțin cu acest ctitor în cele ale duhului și în cele ale slovei insuflate.

M.-I.B.: Aveți o originalitate indiscutabilă. Ați scris și un *Psalm*. Care poate fi pus oricând alături de psalmii arghezieni.

E.D.: Am mers alături, fiecare după puterile sale, pe același drum – spirite individuale, definite, spre Marele Spirit, cu *Sfânta Scriptură* dinainte, cu pana în mână și cu Dumnezeu în inimă. Doi *sopherim* (*sopherim* „scribi”).

M.-I.B.: Efectul de surpriză al ultimului vers: „Lăudat că-n final mă omori!” este formidabil. Trezește. Te oprește în loc: Stai! Ce spune??? De fapt, ce vrea să spună??? Nu lasă pe nimeni indiferent un asemenea *Psalm*, al cărui sens nu se poate desluși decât după evaluarea tuturor contextelor în care poate fi pus.

E.D.: În *Pilde*, am extins mult enunțul original al *Proverbului 18, 10*. Ar merita să-l reproduc. Cu el am încheiat cartea, deși e situat cam la mijloc în textul biblic.

M.-I.B.: Reproduceți-l! Sunt foarte interesată.

E.D.: Da? Imediat:

„Puternic turn e Numele divin,
Spre care dreptii și-nțelepții vin.
Primește-ne, sub ziduri, și pe noi,
Căutătorii vremii de apoi,
Pe noi, robiți celestelor comori,
Ai slovei fantomatici slujitori;
Primește-ne, să ne adăpostim,
S-agonizăm, noi, bieții *sopherim*,
Sub scutul Tău etern, Yah Elohim!”

M.-I.B.: Din nou... *etern*. Și, cum spuneau grecii, „bun pentru eternitate”.

E.D.: Iată textul biblic: „Turn puternic este numele Domnului; cel drept la el își află scăparea și este la adăpost”.

M.-I.B.: După cum văd, ați preluat doar sugestia textului biblic... E și aceasta o creație originală. Un poem superb!

E.D.: ... A curs de la sine.

M.-I.B.: Eternitatea, dar și zădărnicia... Nu putem să nu vorbim și despre lectura poetică a *Ecclesiastului*...

E.D.: Ce eliberare îți dă această învățătură! Și ce poftă de viață!

M.-I.B.: Chiar poftă?! Cum așa?...

E.D.: Te eliberează de goana, sterilă și aducătoare de suferință, după vânt, după nimic. Ți arată unde e adevărul, și sensul, și esența. Și unde e amăgirea...

M.-I.B.: V-ați lăsat convins de *Ecclesiastul*?

E.D.: Convingerea aceasta a dat sufletului, și minții, și duhului meu, o energie uriașă. N-am mai consumat pentru trup decât ceea ce era strict necesar. În rest, libertatea nemărginită a duhului, a cerului, încercarea iluminării. Ești liber când nu mai ai nici atașament, nici aversiune față de vânarea de vânt. Gândește-te la ce nivel spiritual e cel care depinde, să zicem, de achiziționarea de bunuri materiale, deși el, în câțiva ani, va pierde tot, inclusiv propriul trup. Dar ce liber e cel care știe că Îl are doar pe El Shaddai! Și propriul suflet. „În lume, deci, suntem doar eu și El”.

M.-I.B.: Îmbogățirea spirituală nu e tot o goană după ceva? Sufletul nu e tot o posesie? Ce înseamnă sufletul, de fapt?

E.D.: Partea nemuritoare, obligată să locuiască o vreme într-un înveliș muritor. Nu știm de ce am fost trimiși în lume. *Biblia* spune că din pricina păcatului originar. Din pricina neascultării, a trufiei... Poate noi înșine ne-am trimis, ne-a trimis dorința noastră de „a face”, de-a ne iluziona...

M.-I.B.: Drept pedeapsă, niciodată nu vom ști adevărul.

E.D.: Probabil că anumite lucruri nu ai voie să le cunoști. Nu trebuie cunoscute. Sau nu suntem încă în stare a le cunoaște. Poezia reconstruiește fenomenele, de-construindu-le, încearcă să înlăture, sau măcar să străpungă vâlul Mayei, recuperează spiritualitatea, substanța spirituală a lumii. Vacuitatea nu e, neapărat, vid, neant, nu, e ca un căuș, din care fenomenul iluzoriu se retrage, pentru a face loc adevărului, adică spiritului. Cel puțin așa văd eu lucrurile.

M.-I.B.: Deci nu e nimic, nu este un vid semantic.

E.D.: Nu. E un plin semantic. Fenomenul e un vid semantic.

M.-I.B.: Fenomenul, în dubla lui dimensiune – materială și spirituală...

E.D.: Demascând demagogia fenomenului, îl alungi, arăți că nu are identitatea intrinsecă pe care și-o trâmbițează. Te eliberezi de tine însuși, cel înșelat de fenomene, de propria-ți ignoranță, scapi, cum ziceam într-un vers, „ca dintr-o boală”.

M.-I.B.: ... Realizați ce versuri fantastice ați scris?...

E.D.: ... Este de la sine înțeles că dese referiri la *Samsara* și *Nirvana* au o motivație vizionară, culturală și, mai ales, una existențial-estetică, ce țin de profunzimi, de abisalitatea ființei și a ființării. Ele nu sunt nicidecum o probă împotriva comportamentului meu religios, necondiționat creștin.

M.-I.B.: Astfel, de dinaintea asaltului dezlănțuit de „apocaliptica fiară”, eul se retrage sub aripile protectoare ale lui Yah Elohim („Tu-mi ești și fericire, și uitare”), sub pavăza Crucii („totul e doar răstignire”), sau a Treimii („Pe-alee-n calea mea un porumbel,/ Descins din albaștrimi, ca Sfântul Duh...”). La acestea se adaugă referirile, profund asimilate, la *Scripturi*, imaginile petrecerii sărbătorilor religioase – Sfântul Ilie, Duminica Tomii –, prezența Bisericii, a serviciilor religioase și a preoților – Ioan, Mihai – așezate, în mod firesc, în continuarea căii poetice deschise de „diminețile Raiului”, de revelarea „Domnului care străbate Poiana”, deslușite de eul nirvanic, în zori, prin iarba înrourată și înmiresmată, la vârsta la care „se întâlnea cu Domnul în pridvor”.

E.D.: Îți amintești ce declaram la apariția *Antologiei*?

M.-I.B.: Reproduc acele cuvinte: *Originalitatea gândirii mele poetice, și a poeziei mele, se întemeiază pe convingerea, intuitivă, revelată, sau revelatorie, că nu există, de fapt, diferență între materie și spirit. Că, în esența lor ultimă, spiritul și materia sunt identice. Separarea lor, non-echivalența lor, dă naștere Samsarei. Identitatea și echivalența lor sunt specifice Nirvanei. Or, o asemenea viziune răstoarnă tradițiile de gândire empirică, teoretică, filosofică și artistică ale lumii noastre. Eu am știut asta de la început și atunci, înțelegând că*

nu pot comunica, pe fond, cu ambianța, mi-am scris opera, așteptând să vină și momentul receptării, educându-mi, eventual, pe cât posibil, un public receptiv, elevat, the happy few. Eu nu mă aflu printre cei din publicul Dumneavoastră...

E.D.: Tu ai devenit excelența publicului meu. Care pare a fi destul de numeros. Și în oarecare creștere.

M.-I.B.: Cum v-au sprijinit, concret, criticii și istoricii literari, cei din breaslă, în general, în a vă face cunoscută poezia? Adică ce anume din ceea ce s-a spus despre Dumneavoastră a orientat corect receptarea?

E.D.: Cum am mai afirmat, despre poezia mea s-a scris, de-a lungul vremii, destul de mult. Iar eu le sunt profund recunoscător tuturor celor care au găsit de cuviință să-mi citească scrierile și să le comenteze. Tuturor.

M.-I.B.: Și totuși, au fost momente, când unii au contribuit decisiv la deschiderea porților... Care au fost aceia?

E.D.: E adevărat. Și, ca urmare, eu, beneficiarul acestor generoase strădanii ale unor confrați, sunt dator să le rostesc numele, în spiritul aceleiași frățietăți. Cel dintâi a fost Mircea Ciobanu, editorul primei mele cărți de poezie. Ne-a legat, ani în șir, o mare prietenie.

M.-I.B.: *Pax Magna* (1972) a apărut la București, la Ed. Cartea Românească. Un debut sub impresionante auspicii literare...

E.D.: Da. A fost girat de Marin Preda, Mircea Ciobanu și Mihai Gafița. Trebuie să adaug numaidecât că prima încurajare decisivă am primit-o de la Maestrul Alexandru Philippide, care, printr-o fericită întâmplare, mi-a citit poeziile și m-a îndemnat să merg cu ele la „Luceafărul”, unde am fost acceptat imediat de Ștefan Bănulescu și Cezar Baltag. După debut, a urmat o receptare normală, fără ^{reliefuri} pronunțate, „în platou”, cu o denivelare în dreptul comentariilor lui Laurențiu Ulici, care atrăgea atenția asupra unei evoluții ascunse a lirismului meu.

M.-I.B.: Prezența în mediul cultural bucureștean a fost diminuată după anii '80 – '90... Nu v-ați simțit defavorizat de faptul că ați activat ca scriitor și editor în Timișoara?

E.D.: Cătuși de puțin.

M.-I.B.: Nu v-ați gândit ce ar fi fost dacă v-ați fi mutat la București?

E. D.: Nu m-am gândit.

M.-I.B.: Timișoara v-a considerat cetățeanul ei de onoare... E o răsplătă pentru că nu ați trădat-o... Nu v-ați părăsit cetatea!

E.D.: Timișoara este locul din Univers unde pot trăi și scrie potrivit firii mele. Am declarat-o de mai multe ori. Titlul meu de glorie acesta este: „Eu, scriitorul român Eugen Dorcescu, sunt scriitor timișorean”.

M.-I.B.: Am o cu totul altă părere. Titlul de glorie vi l-a oferit Andrés Sánchez Robayna, când a atras atenția asupra Dumneavoastră ca poet european.⁵⁰

E.D.: Ai mare dreptate. Dar și aici, am avut șansa unor comentatori atenți și generoși: Profesorul G.I. Tohăneanu, Ion Arieșanu, Cornel Ungureanu, Alexandru Ruja, Adrian Dinu Rachieru. Și alții, să mă ierte că, acum, sub focul întrebărilor, mai uit vreun nume...

⁵⁰ „O adâncă scrutare a sensului transcendenței – uneori inseparabil unit cu lecțiile misticii occidentale – își dă mâna, în această poezie, cu o viguroasă căutare metafizică (‘metafizică, nu filosofică’, insistă Juan Ramón Jiménez), al cărei centru sau axă este ființa în fața eternității... Marea tradiție a poeziei române, de la Mihai Eminescu până la Tudor Arghezi – o tradiție pe care în Spania, sau în limba spaniolă, o cunoaștem, din nefericire, cu totul insuficient, se vede asumată în fiecare vers al lui Dorcescu, sublimată în fiecare dintre cuvintele sale, și se leagă cu unele dintre marile preocupări care, de la Mallarmé până la Luzi sau Bonnefoy, determină limbajul și lumea celei mai vii poezii europene a modernității. Nu va fi inutil să se atragă atenția asupra lui Dorcescu ca *poet european*, în ciuda faptului că împrejurările sociale și culturale ale țării sale, pe durata prea multor ani, l-au izolat, în mare măsură, în limitele propriei limbi, și doar în vremea din urmă această operă a început a fi cunoscută în restul continentului. Fiindcă important este că în creația lui Dorcescu sunt puse unele din cheile cele mai adânci ale modernității poetice....”.

(Cf. și scrisoarea Prof. univ. dr. Mircea Lăzărescu, adresată Poetului, după lansarea Antologiei *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*: „Evenimentul de vineri, 23 Octombrie, 2015 m-a impresionat adânc. Mă bucur că a avut loc, deoarece lumea poeziei, oricât s-ar consuma în intimitate, e un univers semnificativ pentru toți, atunci când are înălțimile pe care le-a atins *Nirvana*. Iar comunitatea trebuie să vibreze. Eu, în plus, am simțit, încă o dată, cum marele poet se apropie de sufletul multora și vorbește, mai ales plânge nemăsurat, și pentru alții. Sunt convins că *Nirvana, Moartea tatălui, Poemele Bătrânului* sunt texte de antologie pentru literatura europeană”).

M.-I.B.: Valoroși..., dar mai limitați ca audiență decât literații din capitală.

E.D.: Nu fac asemenea calcule de ordin fizic și statistic. Fiindcă viețuiesc în adimensionalitatea și atemporalitatea spiritului. Vacuitatea nu are delimitări, nu are centru. Are o singură caracteristică: ESTE.

M.-I.B.: Shunyata...

E.D.: Da. Shunyata. Un moment crucial a fost reprezentat de întâlnirea – în spirit – cu Părintele Bartolomeu Anania, care mi-a făcut imensa onoare să-mi solicite colaborarea la editarea *Septuagintei*. Marele Ierarh, și scriitor, și erudit, a comentat elogios stihuirile mele din *Scripturi*.

M.-I.B.: Cum altfel? Ați pus umărul la un edificiu spiritual...

E.D.: Următoarea întâlnire a fost cea cu Virgil Nemoianu, personalitate uriașă, care a făcut o surprinzătoare – poate –, pentru unii, încadrare axiologică a poeziei mele. Atunci cred că s-a produs cotitura decisivă spre adevărata exegeză, desăvârșită de miraculoșii oameni de litere spanioli, precum și de doamnele Adriana Iliescu, Cezarina Adamescu, de Iulian Chivu, Livius Petru Bercea, Constantin Stancu și de alții. Un loc special dețin monumentala *Istorie a literaturii române...* a lui Marian Popa și, trebuie neapărat să spun, magistralul tău eseu, *Eugen Dorcescu sau vocația vectorială a Nirvanei*, cu care ai însoțit ediția critică a poeziei mele, tot de tine alcătuită...

M.-I.B.: Poezia Dumneavoastră trebuie reevaluată, fiindcă sunteți un Poet ascendent, cu semnificative volume apărute după 2000, despre care este imperativ să se pronunțe specialiștii. În Spania, ați fost promovat începând din 2008. Interesant este că v-a recomandat hispanicilor tot Virgil Nemoianu, cel ce vă considera unul dintre cei mai importanți poeți români contemporani.

E.D.: Întâlnirea cu mediul literar și universitar hispanic poate părea de-a dreptul providențială. Un eseu al Profesorului Virgil Nemoianu a fost publicat de o revistă spaniolă și, instantaneu, mi s-au cerut texte, ba chiar mi s-a propus să mi se traducă acolo un volum. Am fost onorat de propunere. Și am publicat *El camino hacia Tenerife*, în tălmăcirea minunatului meu prieten, poetul, eseistul și profesorul Coriolano González Montañez.

M.-I.B.: Care v-a luat și un interviu, v-a tradus, a scris eseuri despre *Poemas del Viejo* și despre *Las Elegías de Bad Hofgastein*, a învățat limba română. E inimaginabilă devoțiunea lui. Motivată de convingerea că a descoperit un mare Poet.

E.D.: Trebuie spus că inițiativa a aparținut, întotdeauna, spaniolilor, începând cu Rosa Lentini, care a dorit să-mi citească poemele traduse în franceză. Au urmat alții. Spre exemplu, poetul, eseistul și profesorul Andrés Sánchez Robayna, după ce a citit *El camino hacia Tenerife*, mi-a scris pentru a-mi cere să-i trimit toată poezia mea în spaniolă. Și mi-a prefăcut al doilea volum, *Poemas del Viejo*, publicat de poeta Rosa Lentini, în Editura Igitur, din Montblanc, Tarragona. Această prefăcută, preluată la scurt timp de revista argentiniană „*Analecta Literaria*”, al cărei editor principal este Doamna Mónica Delia Pereiras, va rămâne un reper în exegeza poeziei mele.

M.-I.B.: A fost publicat și în reviste românești, chiar și la Chișinău.

E.D.: Da, a fost preluat, în traducere, de multe reviste românești. Și de „Orizont”.

M.-I.B.: Remarcabili poeți spanioli s-au apropiat cu entuziasm și prețuire de poezia Dumneavoastră. Mă gândesc și la Jaime Siles, și la Fernando Sabido Sánchez... Pe acesta din urmă îl așteptăm în toamnă, la Timișoara, pentru un dialog față în față cu Poetul Eugen Dorcescu. Va fi un eveniment rarism în mediul universitar și în cel scriitoricesc.

E.D.: Jaime Siles, poet și critic literar, profesor universitar, a publicat în „ABC Cultural” din Madrid o excelentă cronică la *Poemas del Viejo*. Iar despre *Las Elegías de Bad Hofgastein* au scris poeta M. Cinta Montagut, Coriolano González Montañez, Jorge de Arco, dar și alții, al căror nume îmi scapă acum.

M.-I.B.: Aveți și o blogosferă spaniolă... Și întrevăd, foarte curând, o blogosferă în engleză. Poezia Dumneavoastră iese, încet-încet, în lumea literară a Europei și a Americii...

E.D.: Da, poetul și pictorul abstracționist Fernando Sabido Sánchez a inclus cicluri întregi din poezia mea, tradusă în spaniolă, dar și în engleză, într-o voluminoasă *Antologie a poeziei universale*, mult mai amplă decât o altă antologie, *Ars poetica*, realizată de Andrés Sánchez Robayna, unde, de asemenea, figurez. Mda! Cred că vorbesc prea mult despre mine. Apostolul Pavel, acest mistic sublim, la spusele căruia mă raportează adesea, se califică astfel: „M-am făcut ca unul fără minte, laudându-mă. Voi m-ați silit! Căci se cuvenea să

vorbiți voi de bine despre mine, pentru că nu sunt cu nimic mai prejos decât cei mai de frunte dintre apostoli, deși nu sunt nimic”. Eu, fiindcă m-ai întrebat tu – darul neprețuit al senectuții mele –, am răspuns. Cine știe? Probabil că ai dreptate să mă întrebi. De aceea, aș încheia, parafrazându-l pe marele Pavel: „Nu sunt, poate, cel mai neînsemnat dintre poeți, deși nu sunt nimic”.

M.-I.B.: Și, tot parafrazându-l pe Apostolul Pavel: Vă privesc încă într-o oglindă încețoșată. Dar, completez eu, în același spirit, cu speranța că se va ridica ceața...

E.D.: Ceața se va ridica oricum. Vălul iluziei se va da la o parte și spiritul se va arăta sieși, în toată liniștea și liniștirea lui.

VII

(Despre un proiect de cercetare semiotică)

M.-I.B.: Simbolurile primordiale sunt cele ale... materiei. Nu puteam iniția cercetarea semiotică a liricii Dumneavoastră decât de la *apă*: ați pornit așa poezia.

E.D.: Așa cum s-a urnit Creația. De la *Tehom*. Numele oceanului primordial în ebraică.

M.-I.B.: Apele pe deasupra cărora plutea(u) Elohim...

E.D.: De la *Tehom*, materia neorganizată, la *Nirvana*, Spiritul pur!

M.-I.B.: Între cele două proiecții spirituale, urmărim *omul de lut*, *ha'adham*, plin de *apă*, trecând prin *foc* și *văzduh*, trezindu-se în *Poiana*, care, oriunde ar fi, e aceeași. Ca și *apa Râului*. Diferențele contează mai puțin decât toposurile comune în construcția semiotică de fond. Dar apoi, tocmai ele dau nota distinctivă.

E.D.: Ți se mai pare la fel de „imbricată” poezia?

M.-I.B.: Da, o *semioză nelimitată*, în chiar accepțiunea dată de Umberto Eco acestei expresii. O constelație de simboluri, care compun și sfarmă, într-o reconfigurare, arhetipuri. Abia întrezăresc o cale prin labirint.

E.D.: Se va desluși, singură, în acest desiș bine organizat.

M.-I.B.: Voi decupa, probabil, niște câmpuri semiotice. De pildă, *apa* are trei centri: *râul*, *marea* și *ploaia*. Are și corelate simbolice: *roua*, *fântâna*, *lacul*, *estuarul*, *valul*, *cascada*, *aburul*. Sunt mai îndepărtate, dar, poate, tocmai de aceea, fac mai abitir legătura cu trupul de apă, *sângele* și *limfa*.

E.D.: Tocmai fiindcă sunt mai vagi.

M.-I.B.: Sunt lichide... lăuntrice, dar persistă, ca semn, chiar dintr-o viață în alta: „O sferă e, de abur și de sânge,/ Sporește-n întuneric, tremurând” sau „Sângele tău îmi tremură-mprejur,/ Ca o pădure rumenă de alge”. Te umplu de flori asemenea imaginii.

E.D.: Da. Sigur ca da.

M.-I.B.: Apoi, va trebui să raportez *apa* la *pământ*, la *foc*, la *vânt*, la *cer*. Mă ajută multe texte, fiindcă operez cu diverse forme de manifestare a materiei. Importantă, pentru rezonanța culturală universală, este, mai ales, legătura *râului* cu *muntele*.

E.D.: Vei recurge, cum spuneai, și la texte din afara *Antologiei*.

M.-I.B.: Categoric! Un alt element arhetipal de punte între culturi, fascinant pentru orientali, este *lemnul*.

E.D.: *Lemnul*?

M.-I.B.: În poezia Dumneavoastră, *pădurea*. Mai cu seamă, *cetatea păduroasă*.

E.D.: Ai dreptate. *Cetatea păduroasă*! Ce sinteză! *Natură – cultură*.

M.-I.B.: Chinezii vorbesc despre 5 simboluri materiale fundamentale, incluzând și *lemnul* în paradigma primordială. Intervine apoi și cromatica materială. Culoarele *apei* și ale împrejurimilor. La Dumneavoastră, *râul negru, sălciile verzi*. Toate tulburi, în clar-obscurul amintirilor vechi... care compun o lume cu totul originală. Bunăoară, cele 3 *râuri* din mitologia personală: *cu sălcii, cu anini, cu plop*i. Completarea e seducătoare. De aici, accesibilitatea ei.

E.D.: Această dimensiune individuală a simbolului ține de un idiolect.

M.-I.B.: E asigurată mai întâi de forța trăirii și, apoi, de expresie. Aceeași expresie lingvistică provoacă o empatie... de intensități foarte diferite la cititori. În funcție de ce anume poate recunoaște fiecare din configurația simbolului.

E.D.: E o expresie unică, formulată de o ființă particulară.

M.-I.B.: Care asimilează și transmite mitul. În această lume mitică apare și arheul. Tot ca simbol ridicat la rang de arhetip. Cine reunește aceste simboluri? *Lupul*. În centrul peisajului semiotic se află *Muntele acela al Lupilor, Vâlcanul*.

E.D.: Un fel de *Muntele Meru* al acestui univers lirico-existențial.

M.-I.B.: Contemplați din *Poiană*, de pe malul *Râului*, un *Munte al Lupilor*, pe care s-a ivit *Cetatea păduroasă*. *Muntele* rămâne acolo, în centrul lumii, dar *Cetatea* e la fel de mobilă precum *Poiana*.

E.D.: Așa este. Mă cunoști din ce în ce mai bine.

M.-I.B.: Acestea sunt însă simboluri telurice. Sunt cele ce vă leagă de un loc anume: Stroeștiul, pentru basme – acolo ați fost copil; Tenerife, pentru călătoria finală. Vulcanul acela teribil, negru...

E.D.: *Vulcanul Teide. Vâlcanul și Vulcanul Teide!*

M.-I.B.: Și, desigur, *Timișoara – orașul-cetate*. Cu zidurile lui de împrejmuire. Bastionul. Acestea sunt limitele terestre ale existenței simbolice. Între care expresia lingvistică...

E.D.: Româna și spaniola. Cum se leagă totul!

M.-I.B.: Vă privesc acum dinspre operă.

E.D.: Și ajungi în locul geometric unde viața și opera se întretaie.

M.-I.B.: *Drumul spre Tenerife* e drumul unei vieți de Poet. O Poetică a fluidității. I-aș spune a lichidității, dacă ar exista cuvântul. Nu cred că există cuvântul *lichiditate*, nu cu acest sens.

E.D.: Chiar dacă nu există, e foarte plauzibil.

M.-I.B.: Mi se pare mai adecvat, pentru că am în vedere și *sângele*, și *limfa*, pe care nu le pot ignora.

E.D.: Nu pot fi ignorate. Dimpotrivă. *Lichiditate*, cu acest sens, se potrivește intențiilor tale analitice.

M.-I.B.: Calea aeriană spre Tenerife e cea a lichidării unui traseu existențial. Care nu se încheie aici. Nu în lumea proximală. Ci într-un

spațiu-timp lărgit, motivat de o altă poetică: de cea a avatarurilor. În cazul ei, distincțiile curente nu mai funcționează. Aici intervine altceva decât imbricarea. Și călătoria Dumneavoastră e cu totul alta. Mai subtilă, mai discretă...

E.D.: Ca să poți călători în adânc, e nevoie de disciplină. Cum zicea Paul Valéry: trebuie disciplină ca să poți urmări un gând prin văile memoriei (citez așa cum îmi aduc aminte). Avatarurile cer o atenție continuă, la cote maxime, o ieșire din contingent. Ele mi-au impus un program, nu eu mi l-am impus. Ca să pot fi atent la miraculoasa lume din adâncuri.

M.-I.B.: Ce rol are visul în această călătorie... disciplinată? Unde începe irealitatea?

E.D.: Visul realizează, fantasmatic, ce nu poate realiza, în fapt, cel ce visează. Dar visul face multe, nenumărate alte servicii euului. Eu am fost mereu atent la vis. Buddhiștii avansați au vise lucide. Eu am visat *Avatar II*. În visele mele, undeva, departe, în orizontul lor cel mai adânc, plutesc, neconținut, ca niște năluci, avatarurile. Și în stare de veghe e la fel. La răstimpuri, parcă tot mai des, vin în prim-plan, stau neclintite și mă privesc. În hinduism, Vishnu se întrupează, din când în când, în avataruri, umane sau animaliere, toate cu un rol mesianic, acela de a menține ordinea lumii. Ceea ce face, în fond, și *Lupus lupus*, în *Avatar*. Vei aborda, poate, în carte, măcar tangențial, și acest rol, mesianic, al avatarurilor. Rolul de a păstra pe linia de plutire ființa sensibilă, în mlaștina Samsarei.

M.-I.B.: Poeticile imbricate, care vă particularizează, sunt, în concluzie, cele ale lichidității, ale avatarurilor și ale focului – toate acestea, grele de semnificație în universurile Dumneavoastră poetice.

Numeroase simboluri acvatic, avatarice și piritice se întrepătrund ca țiglele într-un acoperiș. Din motivarea lor ontologică se ivesc temeiurile poeziei. Vorbiți adesea de focul incinerării, de soare și de lună, drept crematorii cosmice...

E.D.: Da, eu iubesc focul.

M.-I.B.: Pentru mine, aceste manifestări ale focului sunt teribile, în sens negativ, pentru Dumneavoastră, teribile, în sens pozitiv...

E.D.: Nu există pozitiv și negativ decât la intensități medii și mici.

M.-I.B.: Îmi vin în minte, la temperaturile astea ridicate, și canicula, și viermii de sudoare din *Poemele Bătrânului*... Pozitiv sau negativ? Cu aceste calificative operează... interpreții textelor.

E.D.: La suprafață, apa și focul par diferite. În fond, la limită, dihotomia dispare.

M.-I.B.: Principala funcție a semnelor – *opозиția* – nu se mai realizează?

E.D.: Luna, de exemplu, e și foc, și apă...

M.-I.B.: Eminescu spunea: „Focul meu a-l stinge nu pot cu toate/ Apele mării”.

E.D.: Luna e foc lichid, rece...

M.-I.B.: Am remarcat acea lună dintr-un peisaj marin: „Simt pe umeri gura lunii rece”... Ați avut senzația asta în evadările Dumneavoastră nocturne?

E.D.: Am avut-o, de multe ori. Și la mare, o dată, când am rămas pe stânci, noaptea... Am căutat mereu, instinctiv, încă de mic, împrejurări, peisaje, chiar evenimente, care ilustrează ceea ce aveam să aflu că înseamnă sublimul. Marea, sub bătaia lunii, câmpia incendiată de soare, până în zare. În Bărăgan, sau în Câmpia Banatului. Râul, la Stroiești, la München, la Bad Hofgastein etc.

M.-I.B.: În *Elegiile de la Bad Hofgastein*, aveți o revelație devastatoare în preajma unei ape... căzătoare: cascada de pe Wasserfallgasse⁵¹. Mimesisul se confruntă cu „răsogîndirea în biblicele ape”...

⁵¹ *Elegiile de la Bad Hofgastein*, 23

Într-o plimbare târzie
pe Wasserfallgasse,
am întâlnit-o pe mama,
învelită-n a
noptii mătase.
Era sus, la cascadă,
i-am vorbit, dar
n-a vrut să-mi
răspundă,
nu părea să mă
vadă.
Deși eu știu prea
bine
că venise acolo
doar pentru

E.D.: Sunt trei definiții ale poeziei, ale artei. Mimesis, Catharsis, Poiesis...

M.-I.B.: Aveți o poietică atât de personalizată și o poetică atât de omogenă, încât se poate schimba o piesă cu alta, fără ca întregul să fie prejudiciat. Datorită elementelor de continuitate. Nu am avut nicio problemă să așez *Poemul* 26, din volumul *Nirvana*, ca artă poetică în deschiderea *Antologiei*. Eu v-am citit pornind de la ultimul volum înspre celelalte, de parcă aș fi aplicat o metodă a reconstrucției...

E.D.: E bine că se pot face aceste permutări?

M.-I.B.: Mi se pare că da. Asta înseamnă că nicio piesă nu e mai slabă sau mai „ex-centrică”. Există părerea, care mie mi se pare greșită, că, pentru a se vedea culmile, trebuie plasate și texte mai „joase” între cele foarte valoroase. Însă mie îmi plac traseele de creastă. Când am făcut selecția pentru *Antologie*, am avut mereu sentimentul că adaug o piesă de vârf alteia de aceeași înălțime.

mine.

Am rămas îndelung

față-n față,

despărțiți de-a

cascadei

oglină de

gheață.

Eu, oprit ca un

stâlpnic, pe

Wasserfallgasse.

Ea-nvelită-n a

morții mătase.

E.D.: Și eu cred că e foarte unitară cartea, la un nivel ridicat.

M.-I.B.: Am reținut imaginea „marelui *Râu* al timpului”, pe care nu pot să nu o pun alături de „*Lumina – substanță a eternității*”. Ambele elemente ale purității, și apa, și focul, sunt raportate la timp...

E.D.: Focul, așa cum se știe, este elementul primordial. Din el s-au desprins, treptat, învăluindu-l, mai întâi aerul, apoi apa și, în cele din urmă, pământul. Se cunoaște: în miezul Terrei e un glob de foc, ce răbufnește, uneori, prin gurile vulcanilor. În raport cu datele personalității, focul e spiritual, pământul ține de natura fizică, aerul e corolarul mentalului, iar apa, al emoționalului. Ca urmare, nu putem stabili ierarhii. Fiecărui element îi revin un loc, un rol și un rost.

M.-I.B.: Și totuși, acel *Fiat lux!* așază stihiile într-o anumită ordine... Mai cu seamă în subconștientul unui creator, care, așa se spune, duce mai departe Creația.

E.D.: Lumina fundamentală este absolutul. Dumnezeu este Lumină. „Dumnezeul nostru e un foc mistuitor”.

M.-I.B.: ... Care nu arde.

E.D.: În ce mă privește, așez focul înaintea tuturor celorlalte elemente, poate cu excepția eterului. Dar nu neapărat valoric, ci ontologic.

M.-I.B.: Respectați ontologia, așa cum respectați morfologia. Nu vă opuneți simbolismului clasic.

E.D.: Nici nu mă opun, nici nu mă supun. Simbolurile sunt trecătoare, ne folosim de ele, fiindcă nu avem, deocamdată, altă soluție de a accede la Ființă. Când avem, sau când vom avea, prin meditație, prin extaz, prin moarte, sau în ciclul elementului eter, vom cunoaște „față către față”. Cât despre foc, el mi se pare a fi suportul. Începutul și Sfârșitul. Lumea a început prin foc, se va sfârși (cel puțin „veacul acesta”) prin focul Apocalipsei. Lutul e sinistru („sinistra țărână”), îmi face oroare. Mi-ar plăcea să fim ființe de foc, așa cum erau considerate salamandrele în minunatul Ev Mediu.

M.-I.B.: Omul de cenușă?⁵² Perspectiva focului nu vă neliniștește, o visați. În cel mai lucid mod cu putință.

⁵² Aluzie la titlul unei antologii, *Omul de cenușă*, dar și la epilogul antologiei *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*:

E p i l o g

Izvoditoru-acestor stihuri știe
Că, isprăvindu-și truda, pune punct
La scriitură și biografie.
Că, deși viu, de-acuma, e defunct.
(Din milă și dezgust, nu din trufie).
Să nu vă mire, deci, că-nchide ușa
Spre lume, *fericit* și solitar.
Că își desface lanțul și cătușa
Ce l-au legat de semeni în zadar.
Atât mai vrea: Să-i presărați cenușa
Fie-ntr-un *Râu* subcarpatin, solar
(În *Sobodol*, în *Ibru* sau *Gomnușa*),
Fie-ntr-un râu ce curge-n alt hotar
(Verzui ca spânzul, reavăn ca scorușa) –
În Gange, Mississippi, în *Isar*...

E.D.: Mă umple de avânt, de fericire. Cum, dacă îți amintești, îl umplea pe Bătrân.

M.-I.B.: Cum să nu? Își puneă în foc toate nădejtile. Precum eul liric, în „flacăra zvâcnită din cenușă”.

E.D.: G. Bachelard și, după el, G. Călinescu spuneau că moartea prin foc e cea mai puțin solitară. Focul, spre deosebire de lugubră țărână, e puritatea însăși. Dar, firește, așa cum am mai declarat, totul e proiecție a spiritului nostru. Lumea e visul lui Dumnezeu și, implicit, visul nostru, închipuirea noastră.

M.-I.B.: Visul de foc, cuvântul de foc...

E.D.: „L’homme qui est en honneur n’a point de durée. Il est semblable aux bêtes que l’on égorge”. Așa ne învață un Psalm, 48/49.

M.-I.B.: La 40 de ani v-ați definitivat construcția poetică. Am găsit în *Zidul* până și cenușa Poetului, întoarsă în mare: „Iată, am ars și cenușa...” (*Arbitectura visului*). Matricea poeziei dorcesciene era stabilită înainte de *Culegătorul de alge*...

E.D.: Am simțit că mă citești până în străfunduri încă din prima zi. Ochii tăi erau atenți, uimiți, surprinși, vag neîncrezători, parcă mă așteptau și nu le venea să creadă că m-au găsit. „... Mă veți căuta și Mă veți găsi, dacă Mă veți căuta cu toată inima voastră” (*Ieremia*).

VIII

(Despre Shunyata)

M.-I.B.: Domnule Eugen Dorcescu, vă apreciez enorm pentru lecturile Dumneavoastră, pentru sistematicitatea lor, și chiar mă bucur că nu sunteți un creștin dogmatic. Sunteți un om liber și împlătiți libertatea de informare cu cea de gândire și de exprimare. Ce reprezintă Bătrânul, personaj pentru care nu aveți precedent în cultura română?

E.D.: Bătrânul este omul ce și-a depășit avatarurile și arheul; și e pe cale să devină un iluminat. Poate chiar este un iluminat. Se află, viu fiind, în procesul transferului de conștiință. Are revelația faptului că el este conștiință, temporar individuală, și aspiră la a deveni totuna cu *conștiința universală* – *vacuitatea*. Bătrânul este o încarnare a non-eului subiectiv. N-a mai rămas niciun dram de egoism în el...

M.-I.B.: Vacuitatea e conștiință?

E.D.: Conștiință fără început și sfârșit, necreată, nedefinită. Focul e catalizatorul cunoașterii acesteia, al unirii dintre luciditatea conștiinței proprii și nemărginirea Conștiinței necreate, El Shaddai. Cum am mai spus, Paradisul asta este: cunoaștere totală.

M.-I.B.: Focul e elementul material de prim-plan în *Poemele Bătrânului*...

E.D.: Sunt câteva arhi-personaje în poem. În acest „mare poem al ființei”, cum îl definește I. Arieșanu. Bătrânul, conștiința ce s-a

răzlețit cândva de sine, ce a avut întrupări diverse, ce s-a manifestat ca atman, ca arheu, care, acum, e în pragul eliberării de condiționări, de impermanență, de dualități etc. (suferința a fost depășită), Vacuitatea – Spiritul, Increatul, Conștiința eternă, străină de orice determinare limitativă, și Focul, mecanismul transferului de conștiință, de fapt, cum tocmai am spus, catalizatorul cunoașterii, al Re-cunoașterii.

M.-I.B.: Aceste concepte de profunzime pot fi privite ca personaje?...

E.D.: Nu știu, dar presupun că *Poemele Bătrânului* pot fi citite și așa, ca o dramă metafizică, gnoseologică. Confruntarea creștină dintre carne și duh e chiar această luptă, a recunoașterii de sine, a eliberării de sinele iluzoriu.

M.-I.B.: Bătrânul e cel ce nu acceptă – și nu mai suportă – scindarea. Cel ce face abstracție de dihotomii.

E.D.: Da, el e tot mai liber, e la o distanță considerabilă de iluzia ambianței. Eu, atunci, nu citisem chiar așa de multă filosofie orientală. Am ajuns, oarecum singur, la aceste descoperiri, pe care le-am întâlnit, cu surprindere, după mai mulți ani, în lecturile spre care, deloc întâmplător, am fost atras. Buddhiștii așa pretind, că nu e o catastrofă dacă anumite tratate se pierd, fiindcă vor apărea oameni capabili să găsească în sine ceea ce a fost în acele tratate.

M.-I.B.: Ne raportăm pentru aproape orice idee de forță la gânditorii dintâi. Dovadă că, în materie de gândire, de trăire profundă, nimic nu s-a schimbat.

E.D.: Totul e în noi, în conștiință. Marii învățați orientali au ascuns, în anumite momente, învățăturile în peșteri, în lacuri, în zidurile templelor și – atenție! – în subconștientul unor discipoli.

M.-I.B.: În ceea ce privește spiritualitatea, am pierdut foarte mult, căutându-ne calea preponderent prin știință. Suntem, în general, receptori, comentatori, nu creatori. Cu poezia Dumneavoastră vă apropiați însă și de învățătura orientală, eminamente spirituală.

E.D.: Pornind pe direcția asta, buddhiștii nu s-ar mira, probabil, să vadă că eu am găsit în subconștientul meu învățăturile lor. La fel, gânditorii metafizici occidentali.

M.-I.B.: În subconștientul Dumneavoastră e o construcție spirituală de înaltă sinteză.

E.D.: De fapt, Bătrânul e cvasi-agnostic. Pe cât e de gnostic. De esoteric.

M.-I.B.: Îi provoacă repulsie orice condiționare. Chiar și cea a cunoașterii. Poate de aceea manifestă o asemenea putere de atracție asupra tinerilor.

E.D.: A depășit lumea condiționărilor, lumea fenomenală, lumea samsarică. Între cei doi poli ai conștiinței – Samsara și Nirvana –, el se află foarte aproape de Nirvana. Se pare că agnosticii sunt materialişti. Paradoxal, Bătrânul e cvasi-agnostic, dar e convins că realitatea e Spiritul.

M.-I.B.: Urmărește cu voluptate înstrăinarea... chiar și pe cea de el însuși. În loc să vrea să se (re)cunoască...

E.D.: Refuză cunoașterea adevărului. S-ar zice că îl cunoaște deja. Bătrânul e convins că realitatea e spiritul, dar refuză orice condiționări, inclusiv condiționările care ar putea decurge din această convingere, adică o religie.

M.-I.B.: Are, totuși, un cult al focului⁵³. Ca orientalii. Bătrânul este unul dintre paradoxurile Dumneavoastră...

⁵³ *Poeemele Bătrânului*, 52

Fiicele Bătrânului nu
l-au uitat, deși, de fapt,
nu-l mai țin minte.
El nu le-nvinovățește, el nu
învinovățește niciodată pe
nimeni (poate tocmai de-aceea
nu-l mai țin minte),
el contemplă liniștit marele
Râu al timpului (seamă cu
Ibrul, își zice),
așteaptă clipa când își
va îmbrățișa mesagerul de
flăcări,
când va intra și se va
face nevăzut în familia
focului,
când fiicele focului,
nepoții focului vor
deveni
propria sa
familie.

E.D.: Apartenența la tine însuși e cea mai teribilă servitute. La Bătrân, lupta dintre carne și duh exprimă, în manieră paulină, creștină, eliberarea de eul subiectiv, de identitatea iluzorie. Toate temerile, inclusiv – și, mai ales – teama de moarte, se nasc, aidoma oricărei suferințe, din convingerea – falsă – că există un eu subiectiv, o identitate imuabilă, care ar fi amenințată de moarte. Și atunci se caută salvarea în iluzia eului obiectiv, a unei instanțe salutare. Or, Bătrânul REALIZEAZĂ (acesta e cuvântul, eul se realizează, nu crede, nu face teorii, realizează și se realizează), într-un prim moment, că el este o conștiință spirituală, adică un fragment tranzitoriu, un strop din Realitatea increată, din Vacuitate, apoi, într-un al doilea moment, se află foarte aproape de a realiza că el este, de fapt, una cu însăși Conștiința universală.

M.-I.B.: În această ordine spirituală, vârstele sunt irelevante, durata e infinită, spațiul este expandat tot la infinit. De ce ar conta vârsta unui ocean nemărginit, deasupra căruia plutesc nemărginite cețuri?

E.D.: Conștiința universală, Vacuitatea, nu poate fi descrisă, fiindcă nu are însușiri. Poate fi doar numită simbolic. Uluitor este că viziunea asupra acesteia din *Poemele Bătrânului* apare, într-un orizont conceptual, și în cărțile buddhiste, pe care eu atunci, în 2002, nu le citisem.

M.-I.B.: Fie ați fost unul dintre discipolii la care depozitarea în subconștient a învățăturii a dat roadele scontate, fie ați avut intuiții, căutări și așteptări care v-au dus pe aceeași cale...

E.D.: Tot acest eșafodaj metafizic al *Poemelor Bătrânului* nu are nimic livresc, eu atunci știam prea puțin despre hinduism și buddhism. Mai târziu, inexplicabil – în aparență – am fost atras spre ele. A intervenit și întâmplarea. Uite, și imperativul non-acțiunii e tot de natură orientală...

M.-I.B.: Bătrânul descoperă că orice acțiune e violentă. Chiar și comunicarea cu tinerii. În timp ce el vorbește, lor începe să le fie teamă, să conștientizeze că poartă în ei „nufărul morții”, să simtă amenințarea cunoașterii...

E.D.: Constat că, aidoma unui Tulku (așa se numesc reîncarnările iluminaiilor), știam toate acestea de dinainte, că m-am născut cu învățătura depozitată în subconștient. Dar, mai bine schimbăm subiectul. N-aș vrea ca sinceritatea mea să fie greșit interpretată...

M.-I.B.: Învățătura vi s-a transmis cândva, în ascendența Dumneavoastră. De fapt, e irelevant cine a fost avatarul cui, dacă suspendăm factorul temporal.

E.D.: Incontestabil este că am știut foarte multe din toate acestea înainte de a le citi. Și că, citindu-le, le-am recunoscut imediat. La fel, Cavalerii Mesei Rotunde. Decor, atmosferă, peisaj, eroi etc. erau în mine. Când am citit, le-am recunoscut.

M.-I. B.: Vi s-a întâmplat să credeți că ați trăit ceva, orice, Dumneavoastră, pentru prima oară? Ceva ce avatarurile Dumneavoastră nu ar fi putut trăi?

E.D.: Nu m-am gândit, dar nu cred că am avut vreodată impresia asta. Poate relativ recenta prietenie cu computerul... Ca să glumim puțin.

M.-I.B.: E un biet mijloc de comunicare...

E.D.: Nimic din experiențele esențiale nu cred că a fost sau este nou.

M.-I.B.: Și această convingere atestă apartenența la un arheu. Dar nu există un singur arheu. Ci arhei, în relație unul cu altul.

E.D.: Arheul este esența, principiul.

M.-I.B.: Arheul care are ca avataruri lupul, cavalerul și trubadurul nu poate fi același cu cel ce are ca avatar domnița...

E.D.: A, da, în acest sens, da.

M.-I.B.: *Poemele Bătrânului* se țes, la suprafață, din recurența unor simboluri lingvistice: uitarea – amintirea – uimirea, compatibile cu moartea – absența – sondarea abisului, cu cenușa – focul – vântul, compatibile cu treptele spiritualizării, ale eliberării...

E.D.: Fraza poetică acoperă o taină din geneza textului...

M.-I.B.: Taina e mai puternică decât cuvântul care o ascunde??? Așa cum sugerați în finalul din *Ecclesiast*?

E.D.: Insist: Vacuitatea nu poate fi descrisă, nu poate fi comunicată prin cuvinte, fiindcă nu are nicio caracteristică. Și repet: când am scris *Ecclesiast*⁵⁴, nu citisem despre vacuitate.

M.-I.B.: Bătrânul comunică despre vacuitate mai degrabă fără cuvinte?

E.D.: Da, prin acea beatitudine, poate.

M.-I.B.: Care va fi fost limba în care vorbea Dumnezeu cu Adam? Nu cumva se transmiteau altfel mesajele originare?

E.D.: Vorbeau de la conștiință la conștiință.

M.-I.B.: „Abis lângă abis”, ca în *Prologul* Dumneavoastră de la *Biblice*.

⁵⁴ *Ecclesiast*

Din nou răsare soarele-n zadar.
Și, ca și ieri, zadarnic va apune.
Zadarnici sori, zadarnicele lune
Măsoară-un timp zadarnic, iar și iar.
Zadarnic ieși în prag. Zadarnic pleci.
Și-apoi te-ntorci. Și iar le faci cu schimbul.
Străbați în van zadarnice poteci,
Căci spațiu-i mai zadarnic decât timpul.
Și tu ești mai zadarnic decât tot.
Și totu-i mai zadarnic decât tine.
Strivite de mesajul cosmo-glot,
Cuvintele, sărmenele, nu pot
S-absoarbă taina tainicului cod –
Și vin la ușa Tainei să se-ncline.

E.D.: Poate că Bătrânul e axul central al poeziei mele. Muntele Meru al universului meu liric, existențial, reflexiv... E, deopotrivă, trup fizic și trup mental. Când am scris *Poemele Bătrânului* eram... uimit. Uimire dată, poate, de revelația Esenței. A Marelui Simbol. Bătrânul s-a trezit, deodată, fără efort aparent, pe țărmul vacuității, ca și când ar fi ajuns acolo pe negândite, precum, în zori, pe țărmul mării. Constată că e chiar dinaintea imensității. Și e uimit. Chiar zice la un moment dat: „Însă am și ajuns?”

M.-I.B.: „... am și ajuns” mi se părea, inițial, o formă de a întreba: am și ajuns în fața morții, atât de repede, asta a fost tot?

E.D.: Sigur că e vorba și de sfârșitul vieții. E poezie, nu filosofie. El realizează că Taina, Vacuitatea erau chiar în sine. Bătrânul spune și că și-a căutat mereu sufletul. Și, iată, constată că el e sufletul pe care tot el îl căuta. Iluminarea e însoțită de uimire.

M.-I.B.: Uimirea nu e o reacție inadecvată iluminării? Nu ar trebui să fie fericirea?

E.D.: Fericirea e contaminată de atașament, nu e indiferentă, cum e iluminarea. Atașament al subiectului pentru subiect. De egou, adică. Fericirea e a egoului, așa crede. Pentru Bătrân, se pare că lucrurile, fenomenele nu sunt nici duh, nici materie, nici gând, nici cuvânt, ele sunt, pur și simplu, de neînțeles, de neexplicat.

M.-I.B.: Așadar, Bătrânul nu e uimit fiindcă s-a grăbit să tragă linia înainte de vreme...

E.D.: Nu, e surprins că a ajuns să se identifice cu Taina. Acum trăiește acea beatitudine metafizică, ce obligă expresia ori să fie

sublimă, ori să tacă. După această experiență, nu mai poți scrie orice. De fapt, eu nici înainte nu am scris orice. Dar, înainte, era o cenzură estetică, acum e și una ontologică.

M.-I.B.: Bătrânul e centrul poeziei Dumneavoastră. Trimite raze spre toată opera...

E.D.: Muntele Meru...

M.-I.B.: E ciudat că îi tot spuneți *Muntele Meru*.

E.D.: Ca în cosmogonia hindusă...

M.-I.B.: De ce n-ar fi Vâlcanul muntele Dumneavoastră???

E.D.: Bine, Vâlcanul să fie Muntele Meru al meu. Muntele Meru are o existență pur metafizică, Vâlcanul există în lumea fizică.

M.-I.B.: ... Ați creat întotdeauna cu o miză metafizică?.

E.D.: Nu, nu am creat așa. Eu am creat pornind de la sinteza dintre hiperluciditatea subiectivă și triada *spirit-conștiință-vacuitate*. Și am simțit toată carnalitatea iluzorie a lumii fenomenale, deși fenomenele nu sunt nici spirit, nici materie, nici senzație, nici concept, ci sunt, pur și simplu, cum ziceam mai înainte, inexplicabile. Adică, paradoxal vorbind, nu sunt.

M.-I.B.: De când ați asimilat noțiunea de *vacuitate*? De la ce vârstă, prin lectură?

E.D.: Prin lectură, i-am dat un nume. Eu o știam din experiență, din intuiție. Spiritul e încă definibil. Vacuitatea nu, e orizontul cel mai îndepărtat, esența esențelor, Marele Simbol, *Mahamudra*.

M.-I.B.: Ce bine sună cuvintele sanscrite! *Samsara, Nirvana, Karuna, Karma, Mahamudra...*

E.D.: Da, sună splendid. Vacuitatea mai e numită *Shunyata*.

M.-I.B.: E emoție pură, cuvânt ideal pentru poezie!

E.D.: Mai cu seamă pentru poezia metafizicii. Pentru transferul ideal al realității în simboluri lingvistice...

M.-I.B.: *Shunyata!!!* Ce simbol solar, câtă lumină!

IX (Despre Bătrân)

M.-I.B.: Mulți spun că Semiotica și-a epuizat domeniul. Dar o abordare actuală a poeziei dorcesciene nu poate face abstracție de forța lămuritoare a viziunii Dumneavoastră asupra simbolului poetic – expresie lingvistică a unei realități antropocosmice. În căutarea adevărului propriei ființe, ați (re)stabilit relații cu arhetipuri și simboluri universale, imposibil de accesat cultural la vârsta și în contextul fizic al primelor întâlniri, ocazionate de *arhi-amintirea* ce străpungea, în *penumbră*, „imensele depuneri de uitare”. Aș face oricând din *arhi-amintire* și *penumbră* concepte operaționale în căutarea sensurilor poeziei Dumneavoastră, coborând sau urcând, de la caz la caz, din „abis” în „abis”. Am convenit că astfel pot fi accesate avatarurile ce compun același arheu, pentru care ordinea cronologică este irelevantă, din moment ce arheul este veșnic. Vă înscrieți în paradigmele deschise de lup, de trubadur, de cavaler, poate chiar ca avatar al unuia sau altuia, ori al tuturor, într-o zonă clar-obscură de interferență. Sau, dimpotrivă, dacă suspendăm condiționarea temporală, lupul, trubadurul, cavalerul pot (re)deveni avatarurile Poetului de acum. Ele rămân în adâncimile oculte... Dacă aceasta poate fi o matrice a liricii dorcesciene, unde s-ar poziționa Bătrânul, fabulosul personaj? I-ați dedicat un volum...

E.D.: Bătrânul este conștiința, care se scrutează și care găsește, în sine, și subiectivitatea *arhi-amintirii*, și pseudo-obiectivitatea *peneumbrei*, aceasta din urmă oferind sugestii spațiale. *Arhi-amintirea* coboară și urcă, pe verticală, penumbra se revarsă pe orizontală.

M.-I.B.: Să înțeleg că *arhi-amintirea* și *penumbra* sunt axele unui sistem de valori care vă poartă amprenta?

E.D.: ... La început, cu mulți ani în urmă, mă înfioram când ajungeam în acea penumbră, acum nu, e bine acolo, acolo sunt toate componentele eului, vin, pleacă, reapar. E un loc incert, unde se coagulează infinitul.

M.-I.B.: Un loc al componentelor unui eu etern?

E.D.: Da. În acea zonă e un dinamism continuu. Se face și se desface ființa.

M.-I.B.: O efervescentă... Ca într-o magmă? În Bătrânul Dumneavoastră conștiința e mereu trează, fiindcă acea permanentă luptă dintre carne și duh e atât de puternică, precum o lumină ce-ți intră mereu în ochi și te împiedică să-i închizi.

E.D.: Nicio clipă nu se desprinde de procesul ființării și des-ființării. Nici când doarme. Poate mai ales atunci, în vis, e și mai aproape de marea penumbră.

M.-I.B.: Și, în acea penumbră... Lumina conștiinței, ca un far...

E.D.: Avatarul lup a apărut o dată în stare de veghe, noaptea târziu, când m-am întors acasă, după miezul nopții, altă dată în vis, într-un vis diurn, de după-amiază. Apoi, în *Totem*, în plină luciditate, de fapt supra-luciditate, și, în fine, în recentul *Avatar*, ca o furtună, în câteva clipe...

M.-I.B.: ... Am reținut că acordați, ca Poet, o foarte mare importanță viselor, în special celor pe care le-ați numit *visе-batiscaf*, foarte utile pentru revelarea unor semne indiciale, fulgurante, la intersecția fertilă dintre subconștient și conștient.

E.D.: Le acord mare importanță, fiindcă am aflat multe despre mine, și despre lume, și despre ființă, din vis. Dar nu le dau, programatic, importanță. Nu, ele sunt importante pentru mine fără voia mea, sau independent de voia mea.

M.-I.B.: Sunt ca niște energizante pentru conștiință? Am înțeles, totuși, că unele vise le parcurgeți cu convingerea că nu sunt ale Dumneavoastră...

E.D.: Acel vis străin, despre care ți-am vorbit azi, a fost visul unuia dintre avataruri, nu știu al cui. În orice caz, sigur, nu al meu, deși l-am visat eu. Un vis re-visat. Poate după sute și sute de ani.

M.-I.B.: Anumite vise sunt recurente în propriul trup. De ce n-ar fi și în alte trupuri???

E.D.: ... Chiar în timp ce îl visam, știam că nu-i al meu. După ce m-am trezit, am fost uimit. Visasem visul cuiva necunoscut. Nu eram eu cel care îl visase. Eu l-am re-visat. S-a strecurat în conștiința mea. A scăpat, dintr-o altă conștiință, era un intrus, dar nu era ostil. Doar necunoscut.

M.-I.B.: ... Să revenim la Bătrân și la raportul lui cu avatarurile.

E.D.: Vorbind pentru prima oară despre avataruri, ai creat o breșă în comentariul extins al poeziei mele. Iar Iulian Chivu, inteligent, informat, a comentat, imediat, poetica mea în noua perspectivă⁵⁵.

M.-I.B.: Am văzut că n-a lăsat nici Domnia Sa Bătrânul pe dinafară... A afirmat că și Bătrânul e avatar.

E.D.: Așa îl văd și eu acum, de o vreme. Se diversifică exegeza. De fapt, aceasta e exegeza...

M.-I.B.: Eu văd în Bătrân o creație conștientă.

E.D.: Poate că ai dreptate. Dar nu a apărut conștient. E, poate, un eremit, un Părinte al Pustiei, un Brahman, un Druid, un Cavaler trac, unul din Kapnobataii dacilor. Asta, așa, ca să nu ne pierdem, cum te-am îndemnat de câteva ori, simțul umorului.

M.-I.B.: E... o emanație a eului poetic. Conștient. Hiperlucid. Cu trup și suflet în conflict.

E.D.: Așa eram eu atunci când l-am scris. După cum, așa eram – Lupus lupus –, când am scris cel mai recent *Avatar*...

M.-I.B.: Bătrânul nu e numai suflet. Ați fost vreodată Bătrânul? Susțineți că Lupus lupus ați fost.

E.D.: ... Sau Litovoi. În noaptea aceea...

⁵⁵ Iulian Chivu, *Conectivități hermeneutice, cu Mirela-Ioana Borchin*, „Națiunea”, 27 februarie 2016.

M.-I. B.: Nu și Bătrânul... El este concomitent cu Dumneavoastră, nu pare să vă fi precedat.

E.D.: Aceste avataruri se perindă, ca imaginile pe un ecran. Vin, stau o vreme, în funcție de împrejurări, în prim-plan, apoi trec lin, în penumbră, și, la momentul cerut, apare altul. Poate că Bătrânul este Arheul.

M.-I.B.: Un Arheu al Dumneavoastră nu putea ignora erosul. Toate avatarurile, pe care le recunoașteți în propria ființă, au o componentă erotică foarte bine reprezentată. Bătrânul nici nu iubește, nici nu urăște, este în afara acestei dihotomii, indiferent la această formulă semică. De aceea, înclin să cred că Bătrânul este o proiecție a conștiinței, cu care, poate, abia acum vă identificați, dar în care lupta dintre carne și duh e neîncetată, căci el nu a murit și niciodată nu va muri. E clar că și Eminescu s-a identificat cu Luceafărul, și Macedonski cu Emirul. Cel ce sunteți nu contrazice configurația semiotică a Bătrânului.

E.D.: Ai dreptate. Și eu am spus așa, la început. Bătrânul e conștiința, e arheul prezent pe axa abisalității sinelui. Pe scara iubirilor, apare, totuși, soția, imediat după Yah Elohim. Adică foarte sus. E pe locul întâi în ierarhia iubirilor pământene. Apoi, frații după trup și cei după credință. Iar, în final, flacăra îl aduce tot într-o familie...

M.-I.B.: Dar soția e numai o mențiune, fără nicio trimitere la eros. Iar în viitoarea sa familie de flăcări, își vede doar descendenții – fiicele și nepoții. Ezit în privința încadrării Bătrânului în categoria avatarurilor. Nu vreau ca un concept să absoarbă și ce nu e de aspirat.

E.D.: Eu așa aș zice: Bătrânul e conștiința, cu toate ale sale, inclusiv cu avatarurile, nemenționate, dar, poate, sugerate, pe alocuri, încifrate, decelabile la o lectură atentă, avertizată. Oricum, el coboară și în vis, știi scena cu acel somn de după-amiază, și în lăuntricitatea cea mai adâncă – tabloul incinerării universale –, dar ia contact – mai totdeauna disforic – și cu ambianța imediată. E un alter-ego, generalizator, conștiința în sine și în act.

M.-I.B.: Așa am și spus în eseu. Cu alte cuvinte. Și cu încuviințarea Dumneavoastră. Un alter-ego nu putea fi insensibil la avataruri...

E.D.: Nu am o înțelegere clară asupra Bătrânului, nu m-am gândit și mi-e greu să mă fixez pe o calificare a personajului. Eu cred însă că tu ai dreptate, cu precizarea că Bătrânul ar putea fi asemănat, și e firesc să fie asemănat, cu cei ce își gândesc existența – de oricând și de pretutindeni. Se distinge de avataruri, care nu sunt, neapărat, entități reflexive. Ele SUNT și ACȚIONEAZĂ, după cum le e firea. Bătrânul mai întâi gândește, apoi este. Avatarurile sunt.

M.-I.B.: Ați identificat tocmai semnul distinctiv. „Cogito”. Sună cartezian: *Cogito, ergo sum*.

E.D.: Mai mult decât cartezian. Și diferit! Gândirea lui e deschisă, non-geometrizată, e fermă, dar permisivă, amplă, se dizolvă în intuiție și viziune. A lui Descartes e închisă, limitativă. *Cogito et sum!*

M.-I.B.: Ratează, însă, visul celtic...

E.D.: ... Între cele trei comentarii la recentul *Avatar*, de pe Citatepedia, este unul interesant, pe care, n-ar strica, poate, să-l reținem și chiar să-l cităm, semnat de Alex Dospian. Iată ce spune:

„Superbă poezie! Felicitări din toată inima! Abordarea mi se pare de excepție, pentru că, în opinia mea, creația duce cu gândul spre spațiul celtic, neavând legătură prea mare cu cel mioritic, așa cum stă în obișnuința multora dintre noi!”

Adică aceasta ar fi esența tipologiei exterioare a poeziei mele. Și cheia receptării ei adecvate.

M.-I.B.: Nu vă grăbiți să spuneți asta...

E.D.: Ce anume?

M.-I.B.: Eu cred că, dimpotrivă, sunteți și mioritic, și celtic.

E.D.: Mă rog, poate... Eu nu-l aprob, nici nu-l dezaprobat pe domnul Dospian. Dânsul propune o direcție de lectură... îndreptățită, probabil, ca oricare alta.

M.-I.B.: Atitudinea de perpetuă înșeninare, pe care am remarcat-o în Bătrânul, este de esență mioritică.

E.D.: Înșeninare?

M.-I.B.: Da. Bătrânul nu este doar senin, ci tot mai senin. Mioriticul și celticul sunt noțiuni coerente în poezia Dumneavoastră. Imbricarea semiotică e subsidiară... în această trecere originală de la național la universal.

X

(Despre beatitudine și spirit)

M.-I.B.: În ultima jumătate de secol, ați citit, ați scris, ați tradus și ați editat carte, făcând literatură pe mai multe fronturi. Și-ați mai realizat ceva ce vă distinge în comunitatea scriitorilor de la noi: ați versificat texte biblice fundamentale...

E. D.: Am stihuit, interpretativ, în starea de beatitudine de care ți-am vorbit.

M.-I.B.: Ați raportat starea de beatitudine în care scrieți la unul dintre cele trei corpuri ale lui Buddha...

E.D.: E o raportare esențială. În fond, o definiție a poeziei. O definiție foarte originală, nu mă sfiesc absolut deloc s-o spun răspicat, fiindcă se referă la mecanismul și la justificarea producerii textului poetic, la necesitatea lui ontologică. Celebra definiție a poeziei, dată de Baumgarten, întemeietorul esteticii, e o descripție – *Oratio sensitiva perfecta*.

M.-I.B.: Poate chiar mai mult de atât: ați considerat că poezia, pentru Dumneavoastră, corespunde corpului beatitudinii, în accepțiunea buddhistă. Ați stabilit astfel coordonate spirituale de definire a poeziei, dar ați pus-o și în relație cu starea psihică a creatorului din actul enunțării – fericita contopire într-un corp spiritual...

E.D.: Gândește-te ce diferență între a spune, memorabil, desigur, cum este poezia, și a afirma ce este și cum apare ea.

M.-I.B.: În ce stare a creatorului se naște...

E.D.: La ce nivel de profunzime a relației acestuia cu adevărata realitate, care este spiritul, conștiința! Întotdeauna am crezut că spiritul este existentul, că spiritul e primordialitatea însăși, nu materia.

M.-I.B.: O asemenea perspectivă ar trebui să avertizeze mulți semnatari de versuri că nu se află în locul corect și în starea propice, atunci când au iluzia că le elaborează.

E.D.: Sigur ca da. E o distanță uriașă între a vorbi despre iluzia, luată drept realitate, și a vorbi despre realitatea însăși, după ce ai ajuns s-o cunoști și să trăiești beatitudinea acestei cunoașteri. Beatitudine, care nu e simplă jubilație, ci trăire liberă, în vastitatea conștiinței. Iar expresia acestei trăiri, comunicată semenilor, poate fi dureroasă, dar, indiferent cum ar fi, rămâne esențialmente încrezătoare, fiindcă nu se mai teme de nimic...

M.-I.B.: Aduce la lumină ceva din acea infinită matrice, pe care aș numi-o „abis lângă abis”... Iluzia realității generează, cel mult, o poezie impresionistă. Nu conceptuală, nu abstractă, nu spirituală, cum este, în esență, poezia Dumneavoastră.

E.D.: Poezia mea nu e nici bucurie, nici tristețe. Ci o certitudine a apartenenței la Ființă. Am undeva o formulare, pe care au preluat-o unii colegi de scris și au pus-o motto, la o carte. Spuneam că „ființa noastră ne depășește pe noi înșine, fiindcă aparține Ființei”.

M.-I.B.: Asta e Nirvana: integrarea pură în Ființă!

E.D.: Da, asta e Nirvana. Drama prezentă în poezie e tocmai această aspirație, zdrobitoare uneori, a ființei spre Ființă. Nu m-am fixat, existențial vorbind, deci esențial pentru mărturisirea poetică de sine, pe o anumită religie, pe o soluție spirituală instituționalizată, ci am trecut dincolo de ele, spre Creator, spre ne-timpul și ne-spațiul Lui – Nirvana. Oricum, poezia mea, cel puțin așa cred, a fost generată – NU PROGRAMATIC – , ci VITAL, de această convingere a ființei mele profunde. Eu am trăit și trăiesc așa, într-o lume spirituală, unde separarea a generat și generează suferință. Samsara. Dar am șansa de a depăși, aici, prin vis, prin meditație, prin elan, prin sondarea unității ființei etc., mlaștina Samsarei. Și de a întrezări, la răstimpuri, ochiul calm al Nirvanei.

M.-I.B.: Ochiul ideal. Pentru Eminescu era, probabil, „ochiul lumii cei antice”. Un ideal romantic, mai mult cultural, decât spiritual, dar rezumat de același simbol.

E.D.: Poezia mea recurge la un limbaj deopotrivă generator de idei și, totodată, îndeajuns de plastic. E cunoaștere a esenței, dar cunoaștere sensibilă. E artă, nu e nici filosofie, nici religie.

M.-I.B.: Minunat exprimat! Aspirația spre Nirvana este o modalitate de pregătire a ființei pentru Ființă, prin limbaj poetic, în cazul Dumneavoastră.

E.D.: Consemnată, generată de întâmplările vieții, generatoare de idei trăite, de poezie trăită. Dragostea, moartea, timpul, spațiul, ignoranța, iluzia, pornirile instinctuale. Totul e proiectat, însă, pe marele ecran al Conștiinței, pe Adevărul în sine, pe Lumina esențială, care e totuna cu noi înșine, și pe care, vai nouă, am uitat-o.

De aici, în poezia mea, lupta continuă dintre amintire și uitare. Lupta pe care am trăit-o aievea, dramatic, decenii în șir, înainte de a o conștientiza.

M.-I.B.: Nu, nu am uitat Lumina aceea... Nimeni nu i se poate sustrage cu adevărat.

E.D.: Nu am uitat-o, într-adevăr, iluziile au acoperit-o cu un văl. De aceea, cred că oamenii nu sunt nici răi, nici buni. Ci nefericiți. Nu știi spre ce aspiră. Și suferă. Nu poți scăpa de suferință în Samsara, dar poți să înțelegi de ce suferi; și să te dezbari, măcar parțial, de ignoranța care hrănește suferința. Aceste noțiuni trebuie clarificate – *ignoranță*, spre exemplu, însemnând nu lipsa de informații de orice fel, ci vălul, prea gros, al iluziilor.

M.-I.B.: Nu dorește nimeni, oricât de materialist ar fi, să trăiască în perpetuu întuneric, nici măcar în mohoreala unei zile fără soare... Orice ins caută lumina în care să se vadă și să se simtă mai bine. Ce-și dorea Eminescu? „Pe mine mie redă-mă!”

E.D.: Cea mai mare izbândă a eului este să se identifice cu el însuși. E foarte greu să se ajungă aici, din pricina vârtejului iluziilor, și, concomitent, e foarte ușor, e vorba de o simplă recunoaștere de sine, adesea, instantanee.

M.-I.B.: Propoziția cu care am încheiat *Punctul interior* este „Pe mine mă caut”.

E.D.: Acel enunț din *Punctul interior* mi-a spus mie cine ești tu, fără să știi încă, poate...

M.-I.B.: Am simțit că forța romanului vine din titlu și din propoziția finală.

E.D.: Și titlul, și propoziția finală vizează lăuntricitatea profundă, secretul ființei. Eu am apelat la El Shaddai și la Nirvana pentru a-mi înțelege, cât de cât, ființa – pe care o numesc *sinteza de nepătruns dintre viață și moarte* – și pentru a-mi putea accepta, iarăși cât de cât, existența. Poezia, proza, literatura mare, arta mare, în general, asta exprimă, în limbaj specific: *Drumul ființei spre Ființă*. Această aspirație covârșitoare, acest dor. Dorul nemărginit. Farmecul dureros.

M.-I.B.: Nu încetez să mă minunez de cât de spiritual e poporul român: prin dor, prin mituri – cel mioritic, cel al jertfei. Dorul e suferință și nădejdea păstrată vie, dincolo de orice evidență, care ar strivi-o. În mitul jertfei pentru creație apare și o superbă speranță de autodepășire, exprimată de creator...

E.D.: Așa este. Un popor înțelept, străvechi, cu mare vocație spirituală. A învinge înseamnă a dura!

M.-I.B.: Am durat... Poate vom și învinge cândva. E aici o fibră puternică – spiritualitatea romană, într-un prielnic context indoeuropean.

E.D.: Poate și fibre mai adânci încă: Zalmoxis, Orfeu...

M.-I.B.: Și cele adânci și cele suprapuse moștenirii latine. Nu spun asta în cheie patriotardă. Iubesc limba română, mi-am făcut o profesie din ea, dar nu exagerez, considerând-o mai presus de alte

limbi. O privesc în sine și pentru sine. Așa cum văd și poezia Dumneavoastră. Adusă toată în prezentul lecturii mele. În sincronicitate cu Raoul, traducătorul ei în engleză...

E.D.: Am remarcat că Raoul a înțeles perfect ce am vrut să spun, afirmând că poezia mea se traduce relativ ușor, fiindcă vehiculează concepte, idei... Poezia, care nu are acces la concept, rămâne minoră, nu poate fi universală. Asta nu înseamnă că nu place, că nu e scrisă de poeți de valoare, dar nu atinge aceeași anvergură...

M.-I.B.: I se părea lui Raoul că, deși nu există comparație, dată fiind profunzimea poeziei Dumneavoastră, aveți o expresie atât de senină, o versificație atât de firească, încât îi amintiți de... Minulescu!

E.D.: Foarte interesantă și inteligentă observație! Naturațea expresiei! Minulescu e un mare poet. Mă bucur că a spus asta Raoul. E o observație foarte subtilă. Are simțul nuanțelor, știe să disocieze ce e de nedisociat: forma și fondul.

M.-I.B.: O parte importantă a poeziei Dumneavoastră este invadată de lumină divină. Secțiunea mistică sau mistico-religioasă...

E.D.: Acum, într-o lume secularizată, care produce multă literatură minoră – fiindcă s-a eliminat spiritul din texte –, orice referință spirituală e calificată drept religiozitate. Nu am acceptat calificativul, fiindcă e fals. Și, firește, minimalizator.

M.-I.B.: Poemele în care apare Atotputernicul sunt limpezi și luminoase, ca un cer de vară... Și câtă ușurință a rostirii, câtă inocență, în toate acestea!

E.D.: Întâlnirea cu Domnul în pridvor? E aidoma celei din Poiană („Domnul străbate Poiana”) sau celei din zori, tot din Poiană („urma Lui”). E clipa revelației, precum în poezia ce se încheie cu versul „Șoptind, ca ucenicul: *Domnul este*”! (Cf. *Evanghelia după Ioan*, 21).

M.-I.B.: Invers decât la Arghezi. Nu aveți nicio tăgadă. Îl recunoașteți pe Dumnezeu. Dar asta nu vă face să vă simțiți un poet religios?!...

E.D.: Eu sunt un om credincios, dar nu sunt poet religios. Or, cei mai mulți fac asemenea confuzii. Toți marii scriitori de până în secolul al XX-lea, sau aproape toți, au fost oameni religioși. Dar nu înseamnă că au fost și scriitori religioși. Nimeni nu zice de Dante că e poet religios. Sau de Dostoievski, acel Dante al Ortodoxiei, că e prozator religios. Sau de Lamartine. Sau de Baudelaire etc.

M.-I.B.: Ne îndreptăm spre concluzii. V-ați arătat lumii, în conjuncturi publice, ca profesionist în literatură – cerebral, instruit, cu acces la religie și spiritualitate, ca om de cultură, asiduu cititor, eseist și traducător din franceză și din spaniolă, și, îndeosebi, ca Poet – care se identifică cu Bătrânul, cu Sfinxul, cu lupul, cu cavalerul, cu trubadurul. V-ați retras din viața publică în poezie – în thanatica Dumneavoastră oglindă... Într-o poezie metafizică...

E.D.: Mă repet, probabil, dar știu că există un public capabil să mă înțeleagă, capabil să iasă din rutină, din anchiloza dihotomiei străvechi, bătătorite, sterile, spirit-materie. De fapt, de ce să separi, altfel decât din rațiuni analitice, momentane, Totul, Unul, în spirit și materie? Atunci sunt două entități, nu mai e Unul. Ciudat e că și

cei care afirmă existența Unului divin, vorbesc, apoi, despre două entități. Nu am putut accepta, structural, că ar exista ceva diferit de spirit. Din moment ce SPIRITUL a generat, din Sine, prin proprie voință, prin cuvânt, ceea ce numim *materie*.

M.-I.B.: Ce vești mai aveți din Spania? De la publicul Dumneavoastră hispanic?

E.D.: Am primit chiar azi, 31 iulie 2016, o veste. Foarte îmbucurătoare. De la prietenul meu, Coriolano González Montañez. Anume: Editura Arscesis, din Zaragoza, dorește să publice, în 2017, o antologie din poezia mea, incluzând volumele *El camino hacia Tenerife*, *Poemas del Viejo*, *Las elegías de Bad Hofgastein*, probabil și *Nirvana*. Mi-e greu să nu reproduc spusele Doamnei Maria Poddubnaya, reprezentanta autorizată a prestigioasei edituri: „Hace mucho tiempo que admiramos la obra de Eugen Dorcescu y ahora que a través de nuestra editorial podemos dar una nueva vida a su poesía es algo incalculable”.

M.-I.B.: Felicitări! Ați ajuns să faceți parte și din această cultură! Încă o întrebare, Domnule Eugen Dorcescu. Convențională, dar decurgând, mi se pare, din tot ce-am vorbit. CE ESTE FERICIREA?

E.D. (*Se întunecă. Ezită*): Nu știu. În niciun caz, viața...

M.-I.B.: ... Viața, nu. Dar Nirvana?...

Cuprins

Notă explicativă	5
Prefață de Iulian Chivu	7

DESPRE FERICIRE

I (Despre avatar)	23
II (Despre forma poetică)	41
III (Despre asocierea marilor religii)	47
IV (Despre <i>O arbi-amintire</i>)	59
V (Despre libertatea Poetului)	72
VI (Despre receptare)	90
VII (Despre un proiect de cercetare semiotică)	108
VIII (Despre Shunyata)	119
IX (Despre Bătrân)	130
X (Despre beatitudine și spirit)	137

Tiparul executat la

TRADIȚIE ȘI CREDIBILITATE

MIRTON®
editură-tipografie-legătorie

RO-Timișoara, str. Samuil Micu nr. 7
Tel.: 0256-225684, 272926; Fax: 0256-208924;
e-mail: mirton@mirton.ro; www.mirton.ro

Conferențiar doctor la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, din cadrul Universității de Vest din Timișoara, Doamna Mirela-Ioana Borchin s-a specializat în câteva domenii de bază ale studiilor umaniste: Lingvistica generală, Limba română contemporană, Semiotica și Pragmatica. În ultima vreme, și-a valorificat competențele și în Hermeneutică.

Scrieri (selectiv):

Modalitatea și predicatul verbal compus, Timișoara, Editura Helicon, 1999; *Lingvistica în știința secolului al XX-lea*, Timișoara, Editura Excelsior, 2001; *Paradigme ale comunicării - limbaje și limbi*, Timișoara, Ed. Excelsior, 2001; *Dicționar de comunicare lingvistică și literară*, I. Științele limbajului, științele literaturii, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2002 (în colab.); II. Textul literar, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2003 (în colab.); III. Stilistica limbii, Editura Excelsior Art, 2005 (în colab.); *Vademecum în lingvistică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2004; *Manual de ortografie și punctuație*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2005; *Comunicarea orală*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2006; *Comunicare și argumentare*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007 (în colab.); *Prelegeri de lingvistică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2010; *Punctul interior [roman]*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2010; *Semantica modurilor incertitudinii*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2011; *Spre nicăieri [roman]*, I. *Piatra de silex*; II. *Întâmplător sau nu?* Timișoara, Editura Eurostampa, 2014 (în colab.); *Apa [proză scurtă]*, Timișoara, Editura Mirton, 2016. **Ed. îngr.:** EUGEN DORCESCU, *Nirvana. Cea mai frumoasă poezie*. Selecție, schiță biobibliografică și eseu hermeneutic de Mirela-Ioana Borchin, Timișoara, Editura Eurostampa, 2015.

ISBN 978-973-52-1659-7

9 789735 216597